

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Petra Benešová

Školní zralost a připravenost dítěte na nástup povinné školní docházky

v souvislosti s odkladem, případně předčasným nástupem školní docházky

OLOMOUC 2013

vedoucí práce: Doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu.

V Olomouci dne

.....

podpis

Děkuji paní Doc. PaedDr. Marcele Musilové, Ph.D. za odborné vedení práce, za inspiraci a podněty. Také děkuji svým blízkým za respekt a podporu, kterou mi projevovali po celou dobu studia.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	PETRA BENEŠOVÁ
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Doc. PaedDr. Marcela Musilová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Školní zralost a připravenost pro nástup povinné školní docházky v souvislosti s odkladem, případně s předčasným nástupem školní docházky
Název v angličtině:	School maturity and the readiness for the beginning of compulsory schooling in connection with the postponement, or the early beginning of school attendance
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá problematikou školní zralosti a připravenosti ve vztahu k věku dítěte při nástupu povinné školní docházky. V teoretické části jsou zpracovány poznatky současné vývojové psychologie, pedagogické diagnostiky a stanoviska odborníků k nástupu dítěte do školy v závislosti na školní připravenosti a zralosti. Praktická část zjišťuje názory vybraného vzorku pedagogů mateřských a základních škol k tématu. Pro výzkumné šetření byla použita metoda strukturovaného rozhovoru.
Klíčová slova:	Školní zralost, školní připravenost, odklad školní docházky, předškolní věk, mladší školní věk, povinná školní docházka, školský zákon.
Anotace v angličtině:	This thesis deals with the issue of school readiness and maturity in relation to the child's age at the entrance of compulsory schooling. The theoretic part presents the knowledge of the developmental psychology, educational diagnostics and expert's opinions about the admission to school depending on child's school readiness and maturity. The practical part finds views of the research sample of teachers in nursery and primary schools to this topic. As the research method was used structured interview.
Klíčová slova v angličtině:	School maturity, school readiness, postponement of school attendance, pre school age, primary school age, compulsory schooling
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 Seznam použitých zkratk Příloha č. 2 Seznam tabulek a grafů Příloha č. 3 Přepis rozhovorů s učiteli v mateřských školách Příloha č. 4 Přepis rozhovorů s učiteli na základních školách
Rozsah práce:	88
Jazyk práce:	čeština

Obsah

Úvod	7
1 Základní pojmy, legislativa	9
1.1 Povinná školní docházka	10
1.2 Nástup školní docházky před dosažením šesti let	10
1.3 Odklad školní docházky	11
2 Exkurz do historie nástupu povinné školní docházky	13
3 Dětství z pohledu vývojové psychologie	15
3.1 Předškolní věk	15
3.2 Období mladšího školního věku	19
4 Školní zralost a připravenost - složky	22
4.1 Fyzická zralost a zdravotní stav	22
4.2 Jemná a hrubá motorika	23
4.3 Pracovní vyspělost	23
4.4 Poznávací funkce	24
4.5 Školní připravenost	24
4.5 Úloha předškolního vzdělávání	25
5 Školní nezralost, příčiny a důsledky	27
5.1 Emoční stabilita	27
5.2 Tělesná nezralost, nedostatky v oblasti motoriky	28
5.3 Jemná motorika a grafomotorika	29
5.4 Řeč	29
5.5 Zrakové a sluchové vnímání	29
5.6 Opoždění v kognitivní oblasti	30
5.7 Věk	31
5.8 Nedostatky v oblasti výchovného působení	32
5.9 Škola jako rizikový faktor nástupu školní docházky	32
5.10 Práce s dětmi s odkladem školní docházky	33
6 Metody diagnostiky školní zralosti	35
6.1 Pedagogická diagnostika	35
6.1.2 Diagnostika v MŠ	37
6.1.2 Diagnostika školní zralosti v ZŠ – zápis	38
6.2 Psychologická diagnostika	39

Praktická část.....	42
7 Cíle a východiska výzkumné části.....	43
8 Metodologie	44
8.1 Popis výzkumné metody	44
8.2 Charakteristika výzkumného vzorku	45
9 Diskuse k výzkumnému šetření	46
9.1 Rozhovor s učitelkami v mateřských školách.....	46
9.2 Rozhovory s učiteli na základních školách.....	66
9.3 Statistické údaje	77
10. Shrnutí výsledků výzkumného šetření.....	79
Závěr	83
Použitá literatura	85
Seznam příloh:	88

Úvod

Odklad povinné školní docházky (dále také jen OŠD) – móda, snaha rodičů o prodloužení dětství a odklad povinností jejich dětí? Nebo je to velmi potřebný a opodstatněný institut pro děti, které mají nějaký vývojový deficit? V době, kdy začali psychologové doporučovat odklad školní docházky, většina rodičů se bránila, považovali to za projev méněcennosti, hanbu pro dítě, a část starší generace na odklad školní docházky takto nahlíží pořád.

V současnosti statistiky ukazují na to, že v přibližně patnácti procentech případů je dětem udělen odklad povinné školní docházky. Otázkou je, zda jsou všechny případy udělení odkladu opodstatněné a zda neexistuje jiné řešení.

Současný školský zákon však umožňuje, při splnění určitých podmínek, nástup do školy před dosažením šesti let. Konkrétně v tom školním roce, v jehož průběhu dítě dosáhne šesti let. Má to být určitá analogie k institutu odkladu školní docházky.

Cílem práce je nastudovat prostřednictvím odborné literatury názory odborníků z řad pedagogů a psychologů na problematiku školní zralosti a připravenosti. Dalším úkolem je v rámci výzkumného šetření zjistit názor pedagogů vybraných základních a mateřských škol na nástup povinné školní docházky vzhledem k věku dítěte, zda považují odklad školní docházky za potřebný a zda by doporučili rodičům nástup dítěte mladšího šesti let a v jakých případech. Za tímto účelem je práce rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou.

Teoretická část se věnuje problematice nástupu povinné školní docházky a všem aspektům s tím souvisejícím, jako je školní zralost a její diagnostika, legislativa, názory vývojové psychologie a také ostatních odborníků v oblasti pedagogických a psychologických disciplín.

Pro praktickou část jsem požádala o názor pedagogy vybraných základních a mateřských škol k problematice nástupu do první třídy v kontextu věku dítěte. Dnes může nastoupit dítě pětileté, šestileté, sedmileté, ale také téměř osmileté. Mezi prvním a posledním z nich je rozdíl dva roky, v tomto věku je to čtvrtina života. Je pravděpodobné, že takto věkově rozdílné děti nemohou být na stejné vývojové úrovni. Mladší dítě může být v nevýhodě. V první třídě plné žáků se musí pedagog přizpůsobit této situaci. Poskytnout individuální přístup podle schopností každého. Je tohle reálné? Jak to vlastně je ve skutečnosti?

K tomuto tématu mne před třemi lety přivedla vlastní zkušenost. Moje starší dcera je narozena v říjnu a byla na svůj věk velká a „šikovná“. Je extrovertní a komunikativní dítě, mluvit začala v jednom roce, v roce a půl už mluvila ve větách a ve dvou letech recitovala básničky a zpívala písničky. V mateřské škole se velmi dobře adaptovala a zvládala dodržovat

pravidla a režim. Zdálo se zbytečné, abychom ji nechávali v mateřské škole ještě jeden rok. Na druhou stranu trpěla častými opakovanými virózami, a proto větší část roku mateřskou školu nenavštěvovala. Nešla do školy dříve a v mateřské škole jí paní učitelka (díky jí za to) dávala zvláštní úkoly, aby ji dostatečně zabavila. Zdálo se, že byla chyba ji do školy neposlat. Zda ano či ne, ukáže čas.

Podobné dilema s nástupem do školy řeší mnoho rodičů, ve většině případů jim opravdu záleží na tom, aby jejich dítě zvládlo start školní docházky co možná nejlépe. Internetové diskuse a spousta článků v tisku i na webových stránkách na téma nástup do školy jsou příkladem toho, že veřejnost je rozdělena na dva tábory - zastánce a odpůrce odkladu školní docházky.

Věřím, že se mi utříděním a prezentací odborných názorů v teoretické části a analýzou odpovědí pedagogů v praktické části podaří nalézt tu správnou cestu do školy pro naše prvňáčky.

1 Základní pojmy, legislativa

„Nástup do školy je důležitým sociálním mezníkem. Dítě v této souvislosti získává novou roli, stává se školákem. Doba, kdy tuto roli získá, je přesně časově určena a jako společensky významný akt ritualizována. Dítě projde rituálem zápisu a prvního slavnostního dne ve škole, který potvrzuje jednoznačnost proměny jedné z jeho rolí a počátek nové životní fáze.“ (Vágnerová, 2000, s. 134)

„Začíná školní docházka a svět školy udává ráz dalších let víc než cokoliv jiného. Škola otvírá dítěti – a to velmi rychle – obzory o kterých nemělo ani tušení, urychluje rozumový rozvoj, učí myslet novým způsobem. Do života, jehož hlavní náplní byla dosud hra, vstupuje nyní školní práce a s ní povinnost. To znamená rázem mnohem vyšší nárok na kázeň, schopnost odložit uspokojení okamžitých potřeb, úsilí o výkon i ve chvíli, kdy by dítě dělalo něco úplně jiného.“ (Řičan, 1989, s. 157)

Nástup do školy je završením jedné vývojové etapy a počátkem nové. Otázkou je, zda dítě na tento přechod cíleně připravovat a vstupovat do něj nebo spíše klást důraz na spontaneitu – nechat dítě si hrát a do přirozeného vývoje nijak nezasahovat. Existují zastánci přirozeného vývoje, kteří jsou skeptičtí k jakékoli předškolní přípravě. Na druhou stranu jiní zase kladou velký důraz na předškolní přípravu, nenásilné připravování na školu v oblasti kognitivní i sociální. Tak jako i v jiných oblastech rozhodování o lidském životě i tady se vyplatí použít „zlatou střední cestu“. Dítě je třeba citlivě vnímat, poskytovat mu dostatečně podnětů a klást na něj takové nároky, které jsou v souladu s jeho potřebami, možnostmi a především s ohledem na požadavky, které na něj budou kladeny po nástupu do školy. V tomto ohledu plní významnou úlohu samozřejmě kromě rodiny také mateřská škola (Bednářová, Šmardová, 2010).

Doba nástupu do školy nebyla stanovena náhodně. Ve věku 6 – 7 let dochází k různým vývojovým změnám podmíněným zráním a učením. Dítě získává kompetence, které mu umožňují zvládnout školní požadavky. V souvislosti s kompetencemi získanými zráním hovoříme o **školní zralosti**, úroveň kompetencí získaných učením vyjadřuje **školní připravenost** (Vágnerová, 2000).

1.1 Povinná školní docházka

Povinnou školní docházku v České republice legislativně vymezuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále také školský zákon). Povinná školní docházka je stanovena na devět školních roků, nejdéle však do konce školního roku, ve kterém žák dovrší věk sedmnácti let (§ 36 odst. 1).

Začátek povinné školní docházky § 36 odst. 3 zmíněného zákona stanovuje takto: „Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad.“

1.2 Nástup školní docházky před dosažením šesti let

Aktuální znění školského zákona (novela účinná od 4. března 2009) také obsahuje ustanovení o možnosti přijetí k plnění povinné školní docházky dítěte, které dosáhne šesti let věku v době od září do konce června příslušného školního roku, je-li přiměřeně duševně i tělesně vyspělé. O přijetí takového dítěte rozhoduje ředitel školy na základě žádosti zákonného zástupce, která však musí být doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení. U dětí, které se narodily od ledna do června příslušného školního roku, je navíc třeba k žádosti doložit posudek dětského lékaře. Před schválením této novely školského zákona § 36 odst. 3 zákona říkal, že dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od počátku školního roku do konce roku kalendářního, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li tělesně i duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce. V podstatě to znamená, že o dřívějším nástupu dítěte rozhodoval pouze ředitel školy, a zda, jak a kým bude posouzena přiměřená duševní a tělesná vyspělost, zákon neřešil. Současné znění zákona tudíž institut „předčasného zaškolení“ upřesňuje, rozšiřuje o děti narozené od ledna do června příslušného školního roku a podmiňuje jeho využití posudky odborných pracovníků. Iniciátory jsou v obou případech rodiče a konečné rozhodnutí je v pravomoci ředitele školy. Jeho rozhodnutí může být významně ovlivněno tím, zda školní docházku v konkrétním roce nastupují silné nebo slabší ročníky. V případě, že by ředitel školy z kapacitních důvodů rád navýšil počet žáků, které přijme k nástupu povinné školní docházky, mohl by mít tendenci využít žádost rodičů o přijetí

mladšího dítěte bez ohledu na to, zda je dítě na školu dostatečně připraveno, což minulé znění příslušného paragrafu školského zákona umožňovalo. V takovém případě se ředitel stává spolu s rodiči dítěte zodpovědným za případné komplikace žáka při adaptaci na školu nebo dokonce jeho neúspěšnost a případný školní neprospěch. Novela školského zákona tak zamezuje možnému zneužití tohoto institutu, sice připouští možnost, že dítě bude zralé už dříve než po dosažení šesti let, ale zároveň přenáší velkou zodpovědnost na školská poradenská zařízení a jejich psychology, kteří by měli být dostatečně odborně kvalifikováni, aby uměli rozhodnout, zda je nástup do školy pro dítě vhodný či není. Podle publikovaných názorů psychologové jen neradi doporučují nástup do školy u dětí „nešestiletých“ a k možnosti dřívějšího nástupu do školy se staví spíše negativně (podrobněji v kapitole 5).

1.3 Odklad školní docházky

V opačném případě, kdy dítě šestileté, které by mělo nastoupit povinnou školní docházku, ještě není přiměřeně tělesně a duševně vyspělé, může mu ředitel školy v souladu s ustanovením § 37 školského zákona povolit **odklad školní docházky**, opět na základě žádosti zákonného zástupce. Zároveň je stanovena podmínka doložit žádost doporučujícím stanoviskem školského poradenského zařízení a dětského lékaře nebo klinického psychologa. Tato podmínka platí celou dobu účinnosti nového školského zákona s výjimkou období od 04. 03. 2009 do 31. 12. 2011. Po tuto omezenou dobu stačilo doložit k žádosti o odklad školní docházky pouze jedno potvrzení, a to buď školského poradenského zařízení, nebo dětského lékaře. Nabízí se otázka, proč byla podmínka umožňující doložit pouze jedno potvrzení k žádosti o odklad znovu rozšířena na dvě potvrzení. Pro krátkodobou verzi jednoho doporučení se nabízí poměrně logický výklad tohoto ustanovení, že v případě tělesné nevyzrálosti a zdravotního handicapu dítěte budou rodiče dokládat potvrzení dětského lékaře a při nedostatku v ostatních oblastech školní připravenosti bude doloženo doporučení školského poradenského zařízení. Jedno či druhé je samo o sobě dostatečným důvodem pro doporučení odkladu. Jaký je tedy důvod k tomu, aby rodiče dokládali k žádosti obě doporučení? Podle statistik ročně využije možnosti odkladu školní docházky až čtvrtina celkového počtu šestiletých dětí. Kapacita mateřských škol je omezena a ty nemůžou zdaleka vyhovět všem rodičům žádajícím o přijetí dítěte do mateřské školy. Ze zákona vyplývá mateřským školám povinnost zajistit přednostně umístění dětí jeden rok před nástupem do školy. To však znamená, že čtvrtina předškoláků nenastoupí na školy, zůstávají v mateřské

škole jako děti, které mají jeden rok před nástupem do školy, a mateřská škola může přijmout o čtvrtinu méně tříletých dětí. Odborníci se shodují na tom, že není tak vysoké procento vývojových opoždění a poruch v populaci. To by však znamenalo, že je odklad školní docházky zneužíván. Otázkou však zůstává, zda je tohle ten správný způsob, jak zamezit případným neopodstatněným odkladům.

2 Exkurz do historie nástupu povinné školní docházky

Úvahy o tom, kdy začít se vzděláváním dětí mimo rodinu jsou staré téměř jako civilizace sama. Museli bychom zajít do hodně dávné historie, abychom našli počátky institucionalizovaného vzdělávání a výchovy dětí. Již v antických městských státech přecházely děti do specializovaných výchovných zařízení, kde se učily dovednostem nezbytným pro jejich budoucí život. Není třeba se tímto obdobím zabývat podrobně, zajímavým východiskem pro další práci je fakt, že děti do šesti let byly vychovávány v rodině a do těchto „škol“ nastupovaly od sedmi let.

V této kapitole se budeme věnovat historii nástupu školní docházky pouze v takové míře, abychom upozornili na důležité osobnosti a události, které mají vztah přímo k tématu práce – tedy především k tomu, jaký věk je pro nástup institucionalizované výchovy nejvhodnější.

Přeskočíme proto několik století, abychom se dostali k důležité osobě české a také světové pedagogiky – J. A. Komenskému. I v jeho dílech zaznívají úvahy o tom, kdy je nejvhodnější začít s učením a vzděláváním dětí. J. A. Komenský doporučoval školní vzdělávání pro všechny děti bez rozdílu pohlaví a stavu. Dětský věk rozdělil do čtyř šestiletých období, první období do šesti let nazývá škola mateřská, dítě se učí doma v rodině. Od šesti do dvanácti let přichází škola obecná, první institucionalizovaná výuka v mateřském jazyce. Další období vzdělávání mělo probíhat ve světovém jazyce a od osmnácti do čtyřicetiletí následovala akademie.

Otázkou připravenosti pro školu se J. A. Komenský zabýval ve svém díle *Informatorium školy mateřské*, kde zmiňuje nejvhodnější věk pro nástup do školy po dosažení šesti let, ale zároveň upozorňuje na individuální rozdíly mezi dětmi. Nedoporučuje dát dítě do školy před dosažením šesti let, neboť je ještě příliš dětské. Upozorňuje však také, že se začátkem učení není vhodné po šestém roce dlouho otálet, aby dítě doma příliš nezahálelo. Zabýval se vývojovými zvláštnostmi u dětí a vycházel při tom ze své vlastní zkušenosti při práci s dětmi. Uvádí také první metodu posuzování zralosti dítěte. Nabídneme-li dítěti jablíčko nebo minci, zralé dítě zvolí minci (Řičan, 1991).

Důležitým mezníkem v oblasti povinné školní docházky v českých zemích byla školská reforma K. Felbigera za vlády Marie Terezie, která zavedla vzdělávání pro všechny děti bez rozdílu pohlaví od šesti do dvanácti let.

Roku 1869 – říšský školní zákon (Hasnerův zákon) stanovuje mimo jiné povinnost školní docházky od dokonání věku šestého do dokonání věku čtrnáctého.

Zákon z roku 1922, tzv. Malý školský zákon, je prvním zákonem o školství v tehdejší Československu. Přestože přináší jen malé úpravy oproti Hasnerovu říšskému zákonu, zmínit jej musíme, neboť zavádí mateřské školy do školské soustavy.

Dalším významným dokumentem je zákon o jednotné škole z roku 1948, který stanovuje docházku od dokončení šestého roku a je důležitým mezníkem v oblasti vzdělávání v tom smyslu, že stanovuje jednotné vyučování pro chlapce a dívky. Povinná školní docházka je stanovena od šesti do patnácti let (Váňová, 2011).

Pojem školní zralosti pochází z vídeňské psychologické školy ve dvacátých letech minulého století. U nás se problém školní zralosti dostává do popředí někdy v šedesátých letech minulého století. Tehdejší socialistická škola začala být mimořádně náročná, chtěla ukázat svou převahu z čistě politických důvodů, přičemž schopnosti a vývojovou úroveň dětí nebrala moc v úvahu. Děti byly tudíž často přetěžovány (Matějček, 2005).

V této době se začaly provádět plošně psychologické testy školní zralosti, které vytvořil J. Jirásek modifikací testu A. Kerna pro naše podmínky. Zároveň byla zavedena povinnost zápisu do školy. Orientační test školní zralosti, jak jej J. Jirásek nazval, se ve stejné podobě na mnoha školách při zápisu používá dodnes (Zelinková, 2001).

„Šestileté dítě je již intelektuálně rozvinuto, je schopno soustředěné činnosti, je dostatečně citově a společensky disciplinováno, takže samo touží po organizovanějším zaměstnání, nežli je hra, a po kolektivnější činnosti, nežli může být mateřská škola. V našem společenském zřízení a v naší kulturní tradici je devět desetin šestiletých dětí schopno vstupu do školy“ (Příhoda, 1963, s. 272). Takto jasně vystihuje V. Příhoda školní zralost a připravenost dítěte.

Šestý rok je v průběhu historie školní docházky až dodnes považován za významný mezník v životě dítěte. Na tom se s největší pravděpodobností nic nezmění ani v budoucnu. A to i přesto, že naši prvňáčci v posledních letech o něco zestárlí, což svědčí o zvýšené oblibě odkladu školní docházky.

Nyní se diagnostice dětí tohoto věku pro posouzení jejich připravenosti pro školu věnují mateřské školy, školní poradenská zařízení a samozřejmě při zápisech do školy pedagogové základních škol. Poměrně často se při zápisu používají moderní metody, které pomáhají zjistit, jak na tom dítě je v oblasti motoriky, řeči a jiných aspektů (vice o zápisech v kapitole 6).

3 Dětství z pohledu vývojové psychologie

Vývojová psychologie dělí věk člověka do několika fází. Jednotlivé fáze jsou charakteristické probíhajícími vývojovými změnami, které se projevují u každého jedince v přibližně stejnou dobu. Děje se tak s ohledem na individualitu (genetické předpoklady, fyzickou konstituci, psychickou charakteristiku, životní styl) a také na vnější činitele – výchovu a prostředí, které působí nejméně stejnou měrou.

Základní dělení lidského života je dělení na dětství, dospělost a stáří. Takto bychom však nemohli dostatečně popsat jednotlivá dílčí období a všechny významné změny, které v průběhu jednotlivých období přicházejí. Období dětství je podrobně zkoumáno už po staletí. Zpočátku bylo považováno za jediné období, které má pro vývojovou psychologii význam. Po dosažení určitého věku, např. v souvislosti s fyzickou a především sexuální zralostí (Freudova psychoanalytická vývojová teorie), byla považována osobnost za hotovou a neměnnou. Teprve v souvislosti s rozvojem psychologie jako samostatné vědecké disciplíny dochází postupně ke zkoumání celého života člověka od početí až do smrti.

Nejpodrobnějším dílem, které nebylo překonáno do současné doby, je bezesporu Příhoda Ontogeneze lidské psychiky. Toto dílo vychází z autorova studia světové literatury a také z jeho vlastních rozsáhlých výzkumů. Většina prací současných autorů, zabývajících se vývojovou psychologií, z toho rozsáhlého, systematického díla vychází. Je velmi příhodné použít i tuto významnou knihu k tomu, abychom v následujících podkapitolách nastínilí problematiku předškolního období a mladšího školního věku.

3.1 Předškolní věk

P. Řičan (1989, s. 131) předškolní období nazývá „*kouzelným světem předškoláka*“. Toto označení „*vystihuje dobře nápadný rys dětské psychiky – živost a odvahu fantazie, která ještě není spoutána pozdější racionalitou a kázní, bohužel nutnou.*“

V. Příhoda (1963) nazývá období od tří do šesti let obdobím druhého dětství. „*Lze předpokládat, že by malý Robinson odtržený od rodičů i od ostatní společnosti mohl uhájit na úrodném ostrůvku jakž takž své živobytí za okolností zvláště příznivých*“ (Příhoda, 1963, s. 205). V podstatě tím autor upozorňuje na to, že dochází k významnému pokroku ve vývoji dítěte, který se projevuje ve větší samostatnosti dítěte. Oblast základních psychických funkcí (vnímání, paměť, myšlení, pozornost i vůle) se natolik rozvíjí, že dítě může prožívat subjektivní odraz skutečnosti. V. Příhoda (1963) však také upozorňuje, že se v tomto období

objevují stále více individuální vývojové odlišnosti. Podle nástupu a trvání jednotlivých fází „růstových gradientů“ (tzn. postupný vývoj, kdy každá další fáze nastupuje až po té, co je připravena fází předchozí) rozlišujeme opoždění nebo naopak předčasnou zralost dítěte. Tento přístup je velmi užitečný pro budoucí úvahy o zralosti dítěte pro nástup do školy.

Nástup do mateřské školy

Konec předškolního období je dán nejen věkem, ale především nástupem do školy. Charakteristickým znakem předškolního věku je postupné uvolňování vazeb na rodinu a rozvoj sociálních dovedností v rámci vrstevnické skupiny – v mateřské škole. Trávení času v mateřské škole není jen způsob, jak zajistit péči o dítě v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání. Je dokázáno, že od čtvrtého roku dítěte je velmi vhodné, pobývá-li v kolektivu s jinými dětmi. Dítě zde poznává kulturní zvyklosti a společenské normy, vytvářejí se tzv. prosociální vlastnosti, jako je souhra a spolupráce, soucit, společná zábava, vytvářejí se první přátelství. Především v rodinách ne zcela funkčních nemá dítě dostatek přiměřené péče a tolik potřebných podnětů, proto je pro něj mateřská škola vhodným „vyrovnávajícím“ prostředím poskytujícím mu péči, řád a odpovídající výchovné zásady a postoje. Mateřské školy se orientují na hru a motivaci dítěte a poskytují dětem příležitost učit se spolupráci s jinými dětmi. Předškolní zkušenosti také usnadňují přechod z domova do školy. Z. Matějček (2005, s. 141) jako velký zastánce mateřských škol říká: *„Kdybych mohl nějak ovlivnit naše zákonodárství, velice bych se přimlouval, aby všechny naše děti měly nárok na mateřskou školu už ze zákona. Ne povinnost, jako je povinná školní docházka, nýbrž nárok, což znamená, že pokud rodina o přijetí svého dítěte požádá, musí se jí vyhovět. Dítě nesmí být odmítnuto proto, že snad není místo, nebo že je matka na mateřské dovolené nebo z jakéhokoliv jiného důvodu...“*

Socializace

U předškoláka se objevuje svědomí, dítě si uvědomuje, co nemá dělat a proč. Dle vývojové teorie E. Eriksona dochází v předškolním období ke konfliktu vlastní aktivity a pocitu viny. Svědomí je autonomní, reguluje naše chování i tehdy, když naše činy nikdo jiný nevidí. Někdy nás dítě překvapí nadměrnou citlivostí svědomí. Trápí se pro nepatrnou škodu, kterou způsobilo, přičemž se ovšem výčitky svědomí mohou mísit i se strachem z rodičů a z jejich hněvu. Dítě se přiznává a ochotně přijímá trest, dokonce jej vyžaduje. Cítí, že provinění je třeba nějak odčinit, smazat. Mnohdy však svědomí zůstává slabé a řídí se jako dříve hrozbou trestu nebo příslibem odměny. U některých dospělých se svědomí nevyvine vůbec (Říčan, 1989).

Svědění předškolního dítěte tvoří autoregulační mechanismus, jehož základem jsou normy chování, které dítě získává v rodině. Jedině to má pro dítě dostatečnou emocionální váhu. Normy jsou tu proto, aby usnadnily všem orientaci ve společnosti. Jsou základem jistoty, protože vymezují žádoucí chování. Pravidla, která jsou navíc podporována citově významnými lidmi, jsou pro dítě nezbytná. Nemá-li možnost potvrdit svoji hodnotu prostřednictvím žádoucího chování (může nastat v rodině, kde neplatí žádná pravidla), strádá v oblasti naplnění osobního významu, potřeby seberealizace. Pokud chování dítěte nemá pro nikoho význam, není motivováno se chovat žádoucím způsobem, neboť nedostává pozitivní odezvu (Langmeier, Matějček, 1974).

Fyzický vývoj

Předškolní dítě se velmi rychle fyzicky rozvíjí, postupně se mění tělesné proporce, zvláště pak ke konci období dochází k protažení trupu, přibývá svalová tkáň, postava se protahuje a dochází k prodloužení končetin. Hlava se v poměru k tělu zmenšuje. V dětském kolektivu hrají fyzické rozdíly mezi dětmi svoji roli. Větší a silnější dítě se snáze kolektivu přizpůsobí, drobné děti mohou být plaché a hůře se adaptují. Změny tělesných proporcí umožňují zlepšení obratnosti. Pomáhají dítěti k osamostatnění, samo se oblékne, obslouží se i na toaletě a může pomáhat s některými činnostmi dospělým, což podporuje růst jeho sebevědomí (Řičan, 1989).

Myšlení, hra, fantazie

V předškolním období dochází k rozvoji názorného myšlení, které je typické pro tzv. předoperační stadium (kognitivní vývojová teorie J. Piageta). Myšlení je vázáno na vnímané nebo představované, nepostupuje podle logických operací a je vázáno na konkrétní činnost dítěte (Šulová, 2003).

V myšlení předškoláka se projevuje egocentrismus, chybí schopnost odlišit psychologickou realitu dítěte od objektivní reality. Dítě má svůj vlastní vnitřní svět a je přesvědčeno, že i ostatní sdílejí jeho úhel pohledu (Šulová, 2003). Dítě v tomto období provází magičnost, vypomáhání si fantazií, a absolutismus, což znamená, že poznání musí mít definitivní a jednoznačnou platnost. Fantazie má harmonizující význam. Dítě si interpretuje realitu tak, aby pro něj byla pochopitelná a hlavně přijatelná (Vágnerová, 2000).

„V předškolním věku se rozšiřuje repertoár her. Některé jsou projevem radosti z rostoucí obratnosti... tyto hry získávají na přitažlivosti soupeřením. Soupeřit se dá v leccems, například v paměti a zde pětileté dítě suverénně poráží i své rodiče“ (Řičan, 1989).

Pro dítě předškolního věku je hra analogií pro pozdější učení a s trochou nadsázky můžeme hru přirovnat k budoucí práci. Hra velmi ovlivňuje učební a pracovní návyky (Šulová, 2003). Dítě je schopno se s velkým zaujetím a soustředěním věnovat hře, takže je možné vhodnou hrou dítě postupně připravovat na budoucí povinnosti. Na tomto poznatku, mimo jiné, založila svoji filosofii jedna ze zakladatelek moderních mateřských škol na principu pedocentrismu, Marie Montessori.

Vývoj kresby

Podle P. Řičana je pro předškolní dítě „... kresba hrou a zároveň tím nejpřirozenějším vyjadřovacím prostředkem. Dítě kreslí samozřejmě, jako my dospělí mluvíme. Stojí za to umět tuto dětskou řeč číst!“ (Řičan, 1989, s. 141). Výtvarné projevy dítěte v průběhu tohoto období zaznamenávají významný rozvoj, zpočátku děti kreslí „hlavonožce“ a postupně přidávají ruce, vlasy, ústa, prsty na ruku. Nakonec se objevuje oblečení, zpočátku jako druhá vrstva na původní kresbě (pod oblečením je vidět tělo) a později „průhlednosti“ oblečení ubývá. Kresba postavy se všemi náležitostmi je pro psychology jednou ze známek školní zralosti (Matějček, 2005). Z uvedených názorů obou odborníků v oblasti psychologie vyplývá, že kresba je významným projevem dětské psychiky, prostřednictvím kterého můžeme nahlédnout do dětské duše a zároveň také poznat míru připravenosti dítěte pro nástup do školy.

Řeč

V předškolním období se zdokonaluje obsah i forma verbálního projevu. Dítě rádo napodobuje dospělé nebo starší děti. Také se napodobováním učí gramatická pravidla, která ovšem zpočátku děti používají rigidně a chybují v nich. Zvětšuje se rozsah i složitost vět. Ke konci předškolního období by mělo být schopno zvládnout mluvení bez agramatismů, což je jedním ze znaků školní zralosti. Před nástupem do školy by mělo postupně dojít ke zdokonalení výslovnosti všech hlásek. V případě poruch výslovnosti je dobré navštívit logopeda a začít včas s jejich nápravou (Šulová, 2003).

Na závěr této podkapitoly si dovoluji citovat V. Příhodu, který ve své knize Ontogeneze lidské psychiky charakterizuje vrchol „druhého dětství“ (jak nazývá období předškolního věku) takto:

„Šestým rokem se končí období pro ontogenezi psychiky zvláště významné. Dítě vyvinulo již všechny schopnosti a začlenilo se do úzké společnosti, v níž se uplatňuje, i když její vztahy ještě nechápe. Má již některé názory a počíná projevovat zájem o hlubší otázky života i vesmíru. Žije radostně svým vlastním životem, z něhož nikdo rozumný nechce dělat přípravu pro další život. Je schopné veřejné výchovy v mateřské škole, v níž dovede zachovat disciplínu. Toto společenské i psychické přetváření činí z druhého dětství životní fázi, které je nutno v ontogenezi věnovat zvláštní pozornost. Dítě v ní dozrálo k povinnosti školské docházky a vřadění do širšího kolektivu“ (Příhoda, 1963, s. 271).

3.2 Období mladšího školního věku

Jak už naznačuje název období, významným mezníkem tohoto období je nástup do školy. P. Říčan (1989) označuje dítě v období 6 – 11 let věku střízlivým realistou. Dítě se v rámci svého spíše klidného vývoje, může soustředit na osvojování a rozšiřování svých znalostí a dovedností. Zároveň však pro školáka nastává období přechodu od hry k povinnostem. Souvisí s tím i nutnost osvojit si schopnost odložit svou momentální potřebu, ukáznit se, usilovat o výkon, i když se mu zrovna moc nechce (Říčan, 1989). Život dítěte je rozložen mezi povinnosti v rámci školy a následné domácí přípravy a hru a jinou volnou zábavu. Dobrý prospěch ve škole je důležitý pro celkový vývoj dítěte a naopak k posílení dalšího rozvoje významně přispívá. Horší výsledky ve škole mohou způsobit, že je dítě považováno za méně nadané a do budoucna od něj budou rodiče i učitelé horší výsledky očekávat, což se také zpravidla vyplní, dalo by se říct, že „sociální očekávání má tendenci se realizovat“ (Langmeier, Langmeier, Krejčířová, 1998).

Motivace

Postoje rodiny vůči školnímu vzdělávání významně ovlivňují, jaký postoj dítě vůči škole zaujme. Pro dítě nemá školní práce žádný konkrétní význam. Motivací je pro něj především pochvala, mladší školák nechápe smysl školy pro budoucnost, ale je pro něj velmi důležitá pochvala a ocenění ze strany jeho blízkých. Není-li přikládán známám ze strany rodičů žádný význam, nejsou-li jeho úspěchy ze strany rodiny oceněny, chybí dítěti důvod k tomu, aby považovalo školu za užitečnou. Nedostatek úspěchu může vést ke snížení sebevědomí a někdy až k rezignaci na plnění školních úkolů. Hovoříme o tzv. naprogramování školního neúspěchu.

Kognitivní rozvoj

Učení napomáhá k rozvoji kognitivního myšlení. Dítě se učí myslet a zlepšuje se i paměť logická i mechanická. Funguje lépe, protože nad ní už tolik nevládnou dětské city a přání (Říčan, 1989).

V mladším školním věku začínají děti uvažovat novým způsobem, opouštějí egocentrický způsob myšlení. J. Piaget nazývá toto období fází konkrétních logických operací. Dítě postupně získává schopnost posuzovat věci z různých hledisek – decentrace, chápe trvalost objektu, i když se mění jeho vnější vzhled – konzervace a reverzibilita – dítě pochopí, že např. změna množství je vratná. Pokud část vody ze sklenice přelijeme jinam, v původní sklenici zůstane méně, ale když tam to stejné množství vrátíme, získáme zase stejné množství, jako na začátku (Langmeier, Langmeier, Krejčířová, 1998).

Schopnost užívat konkrétní logické operace ovlivňuje schopnost chápání času. Školní dítě už ví, co je pojem dříve či později, zatím pouze ve významu blízké minulosti či budoucnosti, a učí se rozlišovat délku trvání dění, děti jsou schopny se naučit rozeznat hodiny a chápou nevratnost času (že běží jen jedním směrem), to vše je potřebné zejména pro pochopení matematických operací.

Pod vedením učitele se dítě učí rozvíjet logické operace. Osvojuje si různé strategie, získává schopnost volit určitý způsob řešení problémů. Především se jedná o učení formou pokus – omyl. Dítě přijde na řešení náhodou. Další možností je logické usuzování, odvození z předchozí zkušenosti, tzn. že již dokáže aplikovat objevený způsob v podobné situaci. Dalším způsobem je učením nápodobou, použitím stejného řešení, které ve stejné nebo podobné situaci použil někdo jiný (Vágnerová, 2005).

Socializace

M. Vágnerová uvádí: *„Škola je důležitým místem socializace, dítě v ní získává nové, leckdy rozdílné zkušenosti, než jaké získalo v rodině. Škola rozvíjí i jeho schopnosti a dovednosti, činí tak ve směru požadovaném majoritní společností. Významným způsobem předurčuje i budoucí sociální pozici každého žáka, protože úspěšnost ve škole představuje základ profesní volby. Škola ovlivňuje dětské sebehodnocení, mnohdy velice zásadním způsobem. Selhání ve škole může být rozhodující pro další směřování jedince. Nástup do školy lze chápat jako jednu fázi procesu odpoutávání ze závislosti na rodině, kdy je její vliv postupně nahrazován působením jiných sociálních skupin“* (Vágnerová, 2000, s. 148).

Z hlediska socializace dítěte je důležité osvojení role školáka, která je rozdělena ještě na podřízenou roli žáka a souřadnou roli spolužáka. Významnými osobami, podle nichž se učí

své vlastní roli, už nejsou pouze rodiče, ale přidává se autorita učitele, který je v tomto období zatím přijímán nekriticky, a samozřejmě také spolužáci. Dítě začíná samo kontrolovat své jednání i bez přítomnosti dospělé autority (Langmeier, Langmeier, Krejčířová, 1998).

U dítěte dále sílí potřeba uznání a ocenění. Je pro ně důležité, aby úkol zvládlo dobře a bylo to patřičně oceněno. E. Erikson ve své vývojové teorii označuje toto období jako období pílě a snaživosti, dítě se prosazuje především výkonem. Hodnocení rodiny a učitele je důležitou zpětnou vazbou a měla by být dostatečně adekvátní. Neměly by se ani příliš odlišovat postoje rodičů a učitele, neboť oba jsou pro dítě významní a podle jejich hodnocení si budují vlastní sebehodnocení. V rámci kolektivu vrstevníků se začíná projevovat soutěživost jako potřeba ověření vlastních schopností a dovedností. V dětském kolektivu se více projevuje kritičnost, dítě si musí svoji pozici nejprve získat. Procvičuje si různé formy soupeření i kooperace (Vágnerová, 2000).

Rodina je velmi důležitým faktorem života dítěte v jakémkoliv věku. Příslušnost k rodině je neoddělitelnou součástí osobnosti dítěte, rodiče mohou významně ovlivňovat uspokojování potřeby seberealizace výběrem vhodných aktivit, formou konkrétních požadavků na dítě a zejména hodnocením dítěte. Rodiče jsou (měli by být) samozřejmým přístavem jistoty a bezpečí a také určitým vzorem pro budoucnost. Pohoda v rodině, úplná a funkční rodina, přiměřený výchovný styl a kladný emoční vztah rodičů i dětí jsou významným předpokladem pro úspěšnost dítěte a jeho přirozený vývoj. Případný rozpad rodiny je pro děti velkou zátěží. Otřese to jejich pocitem jistoty. Děti jsou nechtěně vtaženy do problémů mezi rodiči, dostávají se do neřešitelné situace a mnohdy si dávají vinu. Dochází k nápadnému zhoršení školní práce, dítě ztrácí jistotu a objevuje se pochybnost vůči všem normám a hodnotám, které mu rodina zprostředkovává. Jak může rodičům věřit, když se sami nechovají podle toho, co říkají.

4 Školní zralost a připravenost - složky

Ačkoli určitá vývojová období v životě nastávají u všech jedinců v přibližně stejném věku, neprobíhá vývoj vždy úplně stejně. Někdy dochází k určitým vývojovým opožděním, jindy se dítě do stejné fáze dostane dříve. Děti stejného věku se mohou lišit ve fyzické vyspělosti, kognitivních i psychických předpokladech. Neméně významné rozdíly mohou být v rodinném prostředí, v podmínkách školy či dokonce v přístupu konkrétního pedagoga. Nástup do školy je stanoven na 6 – 7 rok života dítěte. Tento čas není vybrán náhodně, neboť v tomto období dochází k významným vývojovým změnám, na kterých se podílí zrání (maturace) a také učení. Dítě získává kompetence, které mu umožňují (nebo by měly umožnit) úspěšný start školní docházky. Tyto kompetence označujeme školní zralost (podmíněné zráním) a školní připravenost (podmíněné učením). R. Kohoutek definuje školní zralost a připravenost takto: *„Školní způsobilostí rozumíme dosažení takového stupně v tělesném a duševním vývoje, který umožňuje, aby dítě bylo schopno bez újmy na tělesném a duševním zdraví vyhovovat nárokům, které na ně klade školní vyučování, a dosahovat vzhledem ke své pili přiměřených školních výsledků“* (Kohoutek, 2006, s. 4).

Předpokladem dosažení školní zralosti je zrání CNS (centrální nervové soustavy), které se projevuje v oblasti emocionální, fyzické i kognitivní. Pojem školní zralost se používá zejména v psychologické terminologii a zahrnuje spíše biologickou část vývoje.

4.1 Fyzická zralost a zdravotní stav

Tělesnou vyspělost dítěte, jeho výšku a váhu v šesti letech, je nutno posuzovat s ohledem na tělesnou stavbu jeho rodičů. Dítě drobných rodičů může být ve srovnání s vrstevníky drobnější postavy a nemusí to znamenat tělesnou nevyzrállost. Obecně samozřejmě platí, že dítě přiměřeně tělesně vyspělé má lepší předpoklady přizpůsobit se zvyšujícím se nárokům při nástupu do školy.

V období kolem šestého roku dochází k významným změnám v tělesné konstituci dítěte, které jsou známkou toho, že dítě fyzicky dozrává, především dochází k prodloužení končetin a změnám celkových proporcí těla. Typickou známkou tělesného zrání je tzv. „filipínská míra“, tzn. že si dítě dosáhne pravou rukou přes vzpřímenou hlavu na levé ucho. Druhým viditelným projevem je počínající výměna chrupu za stálý. Dlužno poznamenat, že tyto znaky samy o sobě nejsou rozhodující při posuzování, zda je dítě pro školu zralé, pouze jsou

důkazem probíhajících vývojových změn dětského organismu, jeho zrání (Langmeier, Langmeier, Krejčířová, 1998).

Dobrý zdravotní stav dítěte je další důležitým faktorem, který může pozitivně nebo naopak negativně ovlivnit průběh první třídy. Je-li dítě často a opakovaně nemocné, je dobré zvážit odložení nástupu do školy. Často nemocné dítě vypadává z kolektivu a musí se do něj znovu zařazovat, adaptovat se. Zameškané učivo musí dohánět ve spolupráci s rodiči. To vše dítě znevýhodňuje a brání rozvoji jeho přirozených schopností. Komplikace mohou nastat v oblasti sociální i kognitivní, dítě není přiměřeně úspěšné, ačkoliv mu nechybí rozumové předpoklady, a zůstává stranou kolektivu, zvláště pokud se jedná o plachého, introvertního jedince (Bednářová, Šmardová, 2010).

4.2 Jemná a hrubá motorika

V oblasti hrubé motoriky dochází v souvislosti s tělesným vývojem ke zlepšení koordinace pohybů, dítě je obratnější při běhání, skákání, zdolávání překážek apod. V oblasti jemné motoriky by mělo dítě zvládnout práci s předměty každodenní činnosti, s kartáčkem na zuby, zavazování tkaniček, zapínání knoflíků. Dále by mělo zvládat práci s modelínou, navlékat korálky, vystříhovat, stavět se stavebnicemi. Dochází k rozvoji grafomotoriky a vizuomotoriky, což se projevuje v koordinaci oko – ruka, tzn. že dítě ovládá čáru a její směr, dokáže spojit čarou dva body, má uvolněné zápěstí, správně drží tužku, spontánně a rádo kreslí, nakreslí postavu, základní geometrické tvary, zvládá vybarvovat bez přílišného přetahování (Kucharská, Švancarová, 2004).

Před nástupem do školy je vhodné, aby byla vyhraněna laterálníta. Je možné, že dítě stejně často používá levou i pravou ruku při běžných činnostech, pak je vhodné vyhledat odborníka a zjistit dopředu, kterou rukou bude dítě v první třídě psát.

4.3 Pracovní vyspělost

Školsky zralé dítě je schopno odlišit hru a povinnost. Je schopno dokončit zadaný úkol, i když je pro něj málo přitažlivý. Dovede se podřídit určitým pravidlům a dennímu rytmu. Je třeba zvládnout kontrolu okamžitých nápadů a impulsů a dosáhnout přiměřeného psychomotorického tempa (Šturma, 1991).

S tím souvisí schopnost soustředit se na daný úkol. Obvykle se uvádí, že by mělo dítě soustředěně pracovat minimálně 10 minut.

4.4 Poznávací funkce

Pro zvládání nároků školy je třeba, aby dítě dosáhlo určité rozumové vyspělosti, důležitá je schopnost opustit egocentrismus a prelogické myšlení a začít uvažovat na úrovni konkrétních logických operací. Předpokladem pro zvládání výuky čtení a psaní je analyticko – syntetické vnímání, tzn. že dítě je schopno vydělit části z celku a znovu složit původní celek.

Zrakové a sluchové vnímání prochází výraznými změnami. Podmínkou pro začátek školní práce je schopnost vidění na blízko a zrakové diferenciaci, která je předpokladem pro rozlišení drobných znaků (např. písmena b a d). Zároveň dochází k rozvoji koordinace a systematickosti očních pohybů. Sluchové vnímání je důležité pro schopnost rozeznávání obdobně znějících hlásek (Langmeier, Langmeier, Krejčířová, 1998).

4.5 Školní připravenost

Termín školní připravenost je používán v souvislosti s definováním kompetencí v oblasti pracovní, kognitivní a emocionálně sociální, které lze získat a rozvíjet **učním**.

Dítě získává sociální zkušenosti v kontaktu s ostatními lidmi především v rodině a v mateřské škole. Díky jim se učí sebeovládání, smyslu pro vnitřní kontrolu, schopnosti pracovat s druhými, cílevědomým činnostem, uvědomovat si při společné činnosti potřeby jiných a ovládat potřebu vlastní, vstřebává základní normy a hodnoty společnosti. Zejména dítě získává prostřednictvím těchto zkušeností sebevědomí, které je velmi důležité pro úspěšný start ve škole. Dítě musí mít jistotu, že se plně kontroluje a že když se do něčeho pustí, dosáhne úspěchu, ale pokud by vznikl problém, ví, že se může obrátit na dospělou osobu a ta mu pomůže. Rozhodně nesmíme zapomenout na schopnosti komunikace, možnost vyměňovat si s ostatními myšlenky a pocity. Činnosti sdílené s ostatními vyvolávají v dítěti příjemný pocit a dodávají mu tolik potřebnou sebedůvěru (Goleman, 2011).

Dítě se musí naučit pochopit **smysl a hodnotu vzdělávání**. Při nástupu do školy čeká na dítě spousta nových podnětů a také povinností. Aby mohlo obstát, musí si uvědomovat hodnotu a smysl vzdělávání. Děti přejímají postoj ke škole od svých rodičů, především ty postoje, které se u rodičů objevují v reálném životě (Vágnerová, 2000).

Pro zvládnutí role školáka musí dítě dosáhnout určité úrovně v oblasti **socializace**. Musí umět diferencovat způsoby chování v jednotlivých rolích. Nástupem do školy se dítě stává žákem a také spolužákem. Připravenost v tomto smyslu znamená především schopnost diferencovat jednání v jednotlivých rolích.

4.5 Úloha předškolního vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání formuluje jeho základní principy s ohledem na specifika dětí tohoto věku. Mimo jiné se zde uvádí, že je třeba akceptovat přirozená vývojová specifika dětí předškolního věku a důsledně je promítat do obsahu, forem a metod jejich vzdělávání, umožňovat rozvoj a vzdělávání každého jednotlivého dítěte v rozsahu jeho individuálních možností a potřeb, zaměřovat se na vytváření základů klíčových kompetencí dosažitelných v etapě předškolního vzdělávání.

Podle tohoto závazného legislativního dokumentu je úkolem předškolního vzdělávání doplňovat rodinnou výchovu a napomáhat vytvářet prostředí s mnohostrannými a přiměřenými podněty sloužícími k aktivnímu rozvoji a učení dítěte. Má smysluplně obohacovat denní program dítěte, aby čas prožitý v mateřské škole byl pro dítě radostí, příjemnou zkušeností a zdrojem dobrých a spolehlivých základů do života i vzdělávání. Mateřská škola má pomoci dítěti umět vycházet s vrstevníky a naučit se respektovat učitele jako autoritu, přibližovat mu normy a hodnoty uznávané společností. V tomto ohledu může být velmi nápomocna mateřská škola dětem, kterým chybí dostatečně podnětné prostředí v rodině, aby se mohly úspěšně zařadit ve společnosti. S ohledem na každodenní dlouhodobý styk s dítětem může (a mělo by) předškolní vzdělávací zařízení plnit i úkol diagnostický, zejména ve vztahu k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Dětem, které to vzhledem k určitým nerovnoměrnostem ve vývoji a případně k zdravotním postižením potřebují, má předškolní vzdělávání poskytovat včasnou speciálně pedagogickou péči a tím zlepšovat jejich vzdělávací i životní šance (Smolíková, 2004).

Kazuistika č. 1 – Učitelka „B“ – ZŠ (základní škola)

Jedním z ovlivňujících činitelů úspěšný vstup povinné školní docházky je mimo jiné i délka docházky do mateřské školy. V rámci výzkumného šetření uvedla učitelka B, že má ve třídě děvčátko, které je velmi plaché a introvertní. Žije s rodiči a babičkou. Rodiče jsou vysokoškolsky vzdělaní a ve vyšším věku než je obvyklé. Oba jsou velmi zaměstnaní, a proto o dceru často pečuje babička. Vodí ji i vyzvedává ze školy. Na schůzky a konzultace chodí většinou matka. Komunikace s oběma je bezproblémová. Dívka navštěvovala mateřskou školu pouze v posledním roce před nástupem do školy. Měla problémy se adaptovat, často plakala a stranila se ostatních dětí. Devčátko je velmi opatrné až úzkostné. V učení nemá

potíže, ale není aktivní, bez vyzvání se nezapojuje. Stydí se odpovídat nahlas před ostatními dětmi. Většinou je od ostatních dětí izolovaná. Nesnaží se o kontakty s nimi. Je možné, že přehnaně úzkostná péče ovlivnila chování dívky a zhoršila schopnost sociální interakce. Učitelka se snažila děvče zapojit do kolektivu v rámci plnění skupinových úkolů, neboť sama od sebe kontakt s jinými dětmi nevyhledává. Učitelka se domnívá, že by dívce prospěla delší docházka do mateřské školy se zaměřením na činnosti zařazující dítě do kolektivu. Pro tento účel má mateřská škola lepší podmínky.

5 Školní nezralost, příčiny a důsledky

Jako nezralé je považováno dítě, u kterého se projevuje částečné oslabení ve vývoji některých psychických funkcí. Celková rozumová úroveň by se měla pohybovat v širší normě, neměla by být nižší než lehký podprůměr (Říčan, 1991).

Do skupiny nezralých můžeme zařadit děti nápadně neklidné, impulzivní či naopak příliš pomalé a těžkopádné, nešikovné, nesoustředění, přecitlivělé nebo příliš závislé, bojácné nebo příliš vzdorovité či plačtivé. Děti, které mají poruchu komunikace, příliš uzavřené do sebe, špatně navazující kontakty. V oblasti intelektu by mělo dítě dosahovat průměru. Dítě v pásmu podprůměru nebo lehké mentální retardace již neposuzujeme jako nezralé, neboť se nedá předpokládat, že se jedná o opoždění, které by mohl vývoj dohonit. U takové poruchy je třeba zvážit, zda je možné dítě integrovat do běžné školy, nebo raději svěřit praktické škole.

Pokud je dítě přiměřeně zralé ve všech oblastech školní připravenosti, je možno předpokládat, že bude ve škole přiměřeně úspěšné (odpovídající způsobem v rámci svého intelektu, píle a charakteru). Na druhou stranu projevy nezralosti a vývojových opoždění mají zcela jistě negativní dopad na počátky školní docházky. Vzhledem k tomu, že se během prvního roku ve škole tvoří vztah dítěte k učení, poznávání a školní práci, je velmi důležité, aby měl co nejlepší předpoklady. V této kapitole popíšeme možné příčiny a především dopady nezralosti na další úspěšnost dítěte.

5.1 Emoční stabilita

Dostatečná zralost CNS (centrální nervová soustava) se projevuje zlepšením odolnosti vůči zátěži, emoční stabilitou. Umožňuje lepší využití schopností dítěte, neboť je schopno se soustředit, udržet pozornost, vydrží déle u pracovní činnosti, pozitivně ovlivňuje motorickou a senzomotorickou koordinaci. Naopak nezralost CNS se projevuje sníženou odolností vůči zátěži, dítě nedokáže zvládat nepříjemné situace a těžko se vyrovnává s případným neúspěchem, je velmi emotivní a nevyrovnané, nedokáže ovládnout vlastní potřeby. Samozřejmě emoční labilita negativně ovlivňuje oblast poznávacích funkcí. Problémy v oblasti autoregulace bývají ve školách dost běžné. Způsobují, že role školáka není pro dítě dostatečně motivující – spíše je demotivováno, protože je pro něj příliš náročná a není dostatečně zajímavá ani není schopno ji přijmout jako povinnost (Vágnerová, 2005).

Kazuistika č. 2 Učitelka „C“ – ZŠ

Příkladem nedostatečné zralosti CNS v oblasti emocí a prožívání může být případ chlapce, narozeného v dubnu, který nastoupil povinnou školní docházku v běžném termínu bez odkladu. Na počátku školního roku mu bylo téměř šest a půl roku. V únoru letošního roku je již ve druhé třídě ZŠ. Je spíše drobnější postavy, ale obratný. Sebeobsahu zvládá bez obtíží. Projevily se částečně problémy v oblasti grafomotoriky a koordinaci oko – ruka, což zpočátku způsobovalo problémy se čtením a psáním. Chlapec se velmi špatně adaptoval na podmínky školy. Nedokázal se soustředit, nevydržel u práce a při sebemenším neúspěchu nebo pokusu ovlivnit jeho nevhodné chování reagoval agresivně. Často vstával z lavice a vykřikoval. Bylo velmi těžké jej motivovat k plnění úkolů. Při vyučování předmětu Člověk a jeho svět se velmi aktivně zapojoval a měl velmi dobré znalosti. Matematika mu také nečinila potíže, už při nástupu do školy uměl napočítat nejméně do sta a dokázal sčítat a částečně i odčítat do deseti bez potíží. V případě, že se dokázal soustředit, plnil úkoly bez větších problémů. Většinou však jeho snaha zapojit se působila na učitelku neadekvátně (překřikoval ostatní, vybíhal z lavice k tabuli apod.). Chlapec je podle mínění učitelky velmi bystrý a inteligentní. Rodiče sdělili, že jim byl v mateřské škole doporučován odklad školní docházky, ale nepovažovali jej za nutný, právě vzhledem k inteligenci dítěte. Obávali se, že by se v MŠ (mateřská škola) nudil a už by mu nic nemohla dát. V průběhu druhé třídy se situace začala mírně zlepšovat. Chlapec se zklidnil a to mimo jiné považuje jeho paní učitelka za důkaz, že odklad školní docházky by pro něj byl vhodnějším řešením pro start školní docházky.

5.2 Tělesná nezralost, nedostatky v oblasti motoriky

Tělesná výška a váha nejsou rozhodujícími faktory v oblasti školní zralosti, nedostatečně tělesně vyvinuté dítě však může mít problémy v kolektivu vyspělejších spolužáků, může být více unavitelné a také se může projevit nižší odolnost vůči zátěži. Příliš drobné dítě může mít pocit ohrožení, slabosti. Ohroženou skupinou jsou především děti, které jsou předčasně narozené, případně ty s nízkou porodní hmotností a následným opožděním v oblasti motoriky a řeči (Bednářová, Šmardová, 2010).

Nápadná neobratnost v důsledku opoždění motorického vývoje může být sociálně znevýhodňující. Obratné a šikovnější děti (obzvláště chlapci) se lépe prosazují v dětské vrstevnické skupině.

M. Vágnerová (2000, s. 137) uvádí, že *„nešikovnost je v počátcích výuky rizikovým faktorem... Pro adaptaci na školu je významná celková úroveň motorického vývoje. Jakákoliv*

nápadnější neobratnost dítě sociálně znevýhodňuje. Nešikovné dítě nemá dobrý sociální status, ostatním dětem připadá často směšné.“

Významným rizikovým faktorem pro nástup školní docházky je také častá nemocnost dítěte. Pokud je dítě opakovaně a často nemocné, ztrácí kontinuitu učební látky, není schopno se na školní prostředí řádně adaptovat a s ohledem na časté nepřítomnosti se těžko zařazuje do kolektivu.

5.3 Jemná motorika a grafomotorika

Grafomotorické schopnosti jsou podmínkou pro výuku psaní. Jestliže je nedostatečná, dítě bude mít problémy s tvary písmen, dochází ke snížení tempa psaní, písmo je neúhledné a nečitelné, projevuje se zvýšený tlak na podložku. Do budoucna to vše může mít za následek neschopnost používání vlastních zápisků při učení (Bednářová, Šmardová, 2010).

5.4 Řeč

Školní vzdělávání klade velké nároky na zvládnání řeči. Dítě musí být na jedné straně schopno rozumět učiteli, aby zvládalo školní úkoly, a na straně druhé musí být schopno se odpovídajícím způsobem vyjadřovat. Nedostatečně rozvinutá slovní zásoba a poruchy v oblasti vnímání řeči jsou důvodem ke zvážení odložení nástupu do školy. V případě potíží v oblasti výslovnosti je nutno navštívit logopeda, u závažnějších poruch řeči jako je například mutismus - mlčení po ukončení řečového vývoje při existující schopnosti mluvení a řeči (Pipeková, 2010). V případě významnějších projevů nezralosti v oblasti řeči je vhodné s dítětem absolvovat komplexní vyšetření (pediatrem, psychologem případně psychiatrem), které vyloučí možné vážnější příčiny problému v této oblasti.

5.5 Zrakové a sluchové vnímání

Pro školní práci je nezbytné dobře zvládnout trivium (čtení, psaní a počítání). Tuto schopnost ovlivňuje odpovídající zrakové a sluchové vnímání, musí se dostat na potřebnou úroveň. V předškolním věku dítě vidí lépe na dálku a rozeznávání předmětů na blízko může ještě činit potíže. Dítě percepčně nezralé není schopno vizuální diferenciaci, která umožňuje rozeznávat podobné tvary písmen a rozlišovat směr u obrácených tvarů písmen (p, b, d,...) a také vizuální integraci. Obrázek nemohou vnímat jako soubor jednotlivých částí, ze kterých dokážou složit celek – přečíst jednotlivá písmena a složit z nich slovo. Do oblasti zralosti

zrakového vnímání patří také zralost očních pohybů. Oči se pohybují po sledovaných předmětech po skocích a po každém následuje fixace. Není-li dítě schopno náležitě ovládat pohyby očí, není schopno dostatečně vnímat, na co se dívá, neregistruje detaily a to se projevuje i při kreslení a psaní. Dítě neudrží linii řádku, při vybarvování přetahuje obrysy, netrefí se na správné místo na papíře, nedokáže včas zastavit pohyb a změnit směr čáry. Nedostatek v této oblasti velmi významně ztěžuje psaní i čtení. Činnost je pro dítě příliš namáhavá a unavující. Nemá dostatek motivace a velmi brzo se unaví (Vágnerová, 2005).

Sluchová diferenciacie u zralého dítěte je předpokladem pro rozlišování zvuků, především podobně znějících hlásek. Pokud není dostatečně rozvinuto sluchové vnímání, hovoříme o tzv. percepční dysfunkci. Dítě není nedoslýchavé, přesto špatně rozeznává některé hlásky a velmi často také špatně artikuluje, protože mu chybí odpovídající zpětná vazba. Vnímání řeči je u většiny lidí lokalizováno v levé mozkové hemisféře, vnímání hlásek se však uskutečňuje prostřednictvím pravé hemisféry. Pro psaní a především čtení (přiřazení významu jednotlivým písmenům) je třeba koordinace obou hemisfér. Záleží tedy na rovnoměrnosti jejich zrání. U chlapců častěji dochází k nerovnoměrnému vývoji hemisfér, dříve se rozvíjí pravá hemisféra, proto nejsou schopni dosáhnout koordinace činností obou mozkových hemisfér a mají častěji problémy v počátečních fázích výuky (Vágnerová, 2000).

Oslabení v oblasti sluchového vnímání má vliv mimo jiné na schopnost zapamatování, proto by mohly při nástupu do školy nastat v této oblasti potíže. Sluchovou paměť je možno přirozeně rozvíjet prostřednictvím učení básniček, písniček a říkadél (Bednářová, Šmardová, 2010).

5.6 Opoždění v kognitivní oblasti

Pro odpovídající rozvoj poznávacích procesů malého školáka je nutno zvládnout přechod k uvažování na úrovni konkrétních logických operací. Dítě, které je stále ovlivňováno prelogickým uvažováním předškoláka a je ovládáno fantazií a egocentrismem, nebude schopno pochopit, že existuje ještě jiný pohled na realitu nežli jeho vlastní. Nedovede hodnotit skutečnost jinak, než podle nápadných a zjevných znaků a případné nepřesnosti pro něj nebudou mít význam. Takto není možné být ve škole úspěšný (Vágnerová, 2005).

V neposlední řadě je pro zvládnutí školní práce dosažení odpovídající úrovně regulačních kompetencí. M. Vágnerová k tomu říká: *„Dítě ještě není dostatečně zralé, aby sneslo zátěž povinnosti pracovat. Nevydrží pracovat dostatečně dlouho a dostatečně intenzivně. Brzy se unaví a nedovede se na práci přiměřeně soustředit. Nezralost nervového systému funguje jako blokáda přijatelného uplatnění schopností, takže se nemůže naučit všemu potřebnému.*

Následkem toho je dítě hodnoceno hůře, než bychom mohli očekávat vzhledem k jeho předpokladům“ (Vágnerová, 2005, s. 121).

5.7 Věk

V první třídě se mnohdy sejdou děti s poměrně významným věkovým rozdílem, mohou se v jedné třídě sejit děti sotva šestileté a také děti, kterým již bylo sedm let. Z. Matějček konstatuje: *„Rozdíl jednoho roku věku představuje 12 – 15% vývoje. Čili při stejných podmínkách, včetně inteligence, musíme u nejmladších počítat se znatelně nižší mentální výkonností a nižší zralostí než u těch nejstarších“* (Matějček, 2005, s. 179). Také je třeba vzít v úvahu, že v období přechodu mezi předškolním a školním věkem jsou chlapci více ohroženi vývojovým opožděním oproti dívkám a tudíž i více ohroženi školním neúspěchem (Matějček, 2005).

Rizika školní nezralosti nesouvisí jen problematikou odkladu školní docházky. I v případě, že se rodiče rozhodnou pro dřívější nástup do školy již v tom školním roce, ve kterém dítě teprve dosáhne šesti let věku, je třeba zvážit všechna pro a proti. Ze školského zákona vyplývá povinnost doložit posudek školského poradenského zařízení a lékaře. Obecně se psychologové k této možnosti nestaví příliš pozitivně, historicky i z různých výzkumů prováděných v minulém století vyplynulo, jak důležité je dosažení věku šesti let pro to, aby bylo dítě dostatečně připraveno na zvýšenou zátěž, která je se školou spojena.

Psycholog V. Mertin prezentuje svůj negativní postoj k této možnosti s vysvětlením, že u nejmladších dětí (které by měly dosáhnout šesti let až od ledna do června příslušného školního roku) nebude doporučovat nástup do školy vůbec a u dětí narozených v průběhu září až prosince jen zcela výjimečně. Upozorňuje totiž na problematiku určení kritéria přiměřené zralosti dítěte. Nelze totiž použít kritérium pro děti pětileté, protože dítě má vstoupit do kolektivu, kde jsou děti o rok či až o dva starší. Učitelé neposuzují dítě podle věku, ale podle ročníku a úrovně ostatních žáků. Chceme-li, aby bylo mladší dítě ve škole úspěšné nebo i úspěšnější, musí být všechny hodnocené charakteristiky na nadprůměrné úrovni v porovnání s o rok staršími dětmi. Pokud rodiče doporučují vstup mladšího dítěte do školy, očekávají, že bude mít vynikající vzdělávací výsledky a že bude nadprůměrné, jinak by předčasný vstup do školy nenavrhovali (Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/9885/VSTUP-DETI-MLADSI-SESTI-LET-NAROZENYCH-MEZI-LEDNEM-A-CERVNEM-DO-PRVNI-TRIDY-ZAKLADNI-SKOLY.html> [cit. 2012-10-16]).

Dá se obecně předpokládat, že dítě mladší bude minimálně stejně úspěšné jako jeho starší spolužáci, ale bude potřebovat mnohem více snahy a energie. Bude unavenější a je nasnadě,

že pro něj nebude škola pozitivním zážitkem a může dokonce ztratit motivaci. Důsledky pro jeho úspěšné vzdělávání mohou být obdobné jako u dětí nezralých. Nemluvě o zklamání dětí i rodičů, kdyby se jejich očekávání nesplnila.

Dalším aspektem je schopnost zařadit se do kolektivu spolužáků. Schopnost najít s nimi téma k rozhovoru. Rozdíl v sociální vyspělosti mezi šestiletým a osmiletým dítětem může být zásadní a s velkou pravděpodobností ovlivní negativně zařazení mladšího spolužáka do kolektivu. Náprava většinou není možná, rozdělení rolí v rámci školy je většinou neměnné.

J. Klégrová (2003, s. 37) k možnosti předčasného nástupu do školy uvádí: *„Školní zralost je však záležitost složitější, zahrnuje i oblast pracovní a sociální a zralost percepčních funkcí, jejichž vyvrátání je spíše otázkou biologického vývoje než projevem obecných schopností... Nástup do školy je třeba dobře zvážit, abychom dítě předčasně nevystavily nárokům, pro které ještě není připravené. Nejenže by pak nemohlo své schopnosti uplatnit, ale vzhledem k ostatním starším dětem by se naopak jevilo jako méně nadané.“*

5.8 Nedostatky v oblasti výchovného působení

Dítě, které vyrůstá v málo podnětném prostředí, je zanedbané nebo se u něj projevují příznaky deprivace či subdeprivace, nedokáže uspokojivě zvládnout roli školáka. Není-li dítě vedeno k tomu, že škola je pro ně důležitá, pokud v rodině necítí podporu a zájem o to, že je vzdělávání nutným předpokladem pro budoucí život, nebo dokonce od rodičů vnímá negativní postoj vůči škole, nemá pro něj škola subjektivní význam. Stává se pro něj zbytečnou. Není motivováno k dosažení úspěchu, neboť jej s největší pravděpodobností nikdo (z blízkých) neocení a jeho dosažení je pro něj příliš namáhavé. To vše ovlivňuje v negativním smyslu rozvoj potřebných kompetencí jako sebeovládání, vytrvalost, schopnost překonávat překážky. Tyto problémy mají především děti z prostředí s nižším sociokulturním statutem. Rodiče s největší pravděpodobností sami nikdy nepovažovali školu potřebnou a byla pro ně něčím negativním. Tímto přístupem není ovlivněno pouze zvládnutí sociální role školáka, ale u dítěte se projevují nedostatky v kognitivní oblasti, které se rozvíjejí nejen zráním, ale také učením, přijímáním podnětů od okolí (Vágnerová, 2000).

5.9 Škola jako rizikový faktor nástupu školní docházky

Rizikovým faktorem úspěšného vstupu do školního věku jsou nejen výše zmíněné projevy nezralosti dítěte. Neméně významně může ohrozit úspěšný průběh vzdělávání malého školáka

sama škola. Záleží na tom, jaké požadavky konkrétní škola má. Jaký obsah a především v jakém čase je dítě musí zvládnout. V některých školách pořád platí, že dítě musí strávit vyučovací hodinu v lavici, soustředit se a nevyrušovat, svačit smí jen o přestávkách a na záchod může jen výjimečně (Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/10315/SKOLNI-ZRALOST.html> [cit. 2012-11-29]).

Materiální podmínky té konkrétní školy jako počet dětí ve třídě, případně národnostní složení nebo počet dětí integrovaných s konkrétním postižením (děti s poruchami autistického spektra, fyzicky postižené, děti s lehkou mentální retardací apod.) mohou ovlivnit schopnost adaptace na školní výuku.

Není možné zapomenout na vliv osobnosti konkrétního učitele na žáka a jeho úspěšnost. Zkušený a kvalitní pedagog – expert může pozitivně ovlivnit i dítě, u kterého se projevují určité nedostatky v oblasti školní zralosti. Trpělivá práce, silný emoční vztah k dětem, rutinní zvládnání profesních dovedností a přirozená autorita jsou nezbytné požadavky na učitele. Učitel by měl být také dostatečně tolerantní vůči odlišným projevům jednotlivých žáků a umět s nimi pracovat. Měl by také aktivně spolupracovat s rodiči (Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/9885/VSTUP-DETI-MLADSICH-SESTI-LET-NAROZENYCH-MEZI-LEDNEM-A-CERVNEM-DO-PRVNI-TRIDY-ZAKLADNI-SKOLY.html> [cit. 2012-10-16]).

Z jednotlivých výzkumů dětí s neuspokojivými školními výsledky, které prováděli v šedesátých letech J. Langmeier a Z. Matějček, vyplývá, že víc ohroženy neúspěchem jsou mladší děti. V uvedených výzkumech však není nejzávažnějším problémem neprospěch, ale především snížené sebevědomí, pocity méněcennosti, negativní vztah ke vzdělání a celá řada dalších potíží, které negativně ovlivňují budoucnost dítěte (Zelinková, 2001).

Problematika školní nezralosti se netýká jen první třídy nebo základní školy, nezralost při nástupu do školy může mít následky pro celý školní, pracovní a tím i soukromý život každého jednotlivce. Je třeba se zaměřit na prevenci, snažit se většinu projevů nezralosti zvládnout včasným zásahem pedagoga nebo psychologa ještě před nástupem do školy. Tam, kde ani prevence nepomůže, je odklad školní docházky zcela jistě na místě, neboť špatný start ve škole může mít negativní vliv na celý život člověka.

5.10 Práce s dětmi s odkladem školní docházky

Odklad školní docházky v opodstatněných případech však musí být doplněn aktivní činností, která bude zaměřena na zlepšení konkrétní oblasti nezralosti. Školské poradenské zařízení by mělo rodičům předat doporučení (případně konkrétní cvičení a aktivity), které

pomohou dítěti v lepší adaptaci na školní zátěž. Nelze jen spoléhat na přirozené zrání CNS, pro školní připravenost je třeba pomoci učním. V současné době existují různé metodické publikace pro rodiče nebo učitele v mateřských školách, které představují mnoho aktivit pro rozvoj kompetencí pro nástup do školy. Většina činností je založena na rozvíjení oblasti jemné motoriky a grafomotoriky, zrakového a sluchového vnímání, schopnosti komunikace apod. a funguje na principu hry, neboť hra je ta nejpřirozenější součást života předškoláka a je tím nejlepším způsobem, jak vstřebávat nové informace, vědomosti a dovednosti.

6 Metody diagnostiky školní zralosti

Pojem diagnostika napříč všemi obory, ve kterých se používá, vyjadřuje proces poznávání, posuzování a hodnocení, kterým se dostaneme ke stanovení diagnózy. V některých případech je stanovení a vyslovení diagnózy pouze konstatováním, někdy je třeba s ohledem na zjištěný stav stanovit nějakou prognózu a je-li třeba nápravu, zlepšení, léčbu podle toho, o jaký diagnostický obor se jedná. Posuzování školní zralosti je jednou z oblastí, kterou se zabývá pedagogická (příp. speciálně – pedagogická) diagnostika a psychologická diagnostika. Někdy se pro oblast posuzování žáka ve škole (jeho úspěšnosti, hodnocení) používá pojem pedagogicko-psychologická diagnostika.

V této kapitole budou popsány metody diagnostiky školní zralosti, zaměříme se na diagnostickou činnost mateřských a základních škol a také školských poradenských zařízení.

6.1 Pedagogická diagnostika

Pedagogická diagnostika je poměrně mladý vědní obor, avšak její skryté období má dlouhodobou tradici sahající až do doby J. A. Komenského. Ačkoliv nepoužíval pojem diagnostika, uvědomoval si potřebu sledovat žáka při vyučování, jeho jedinečnost a individualitu, hovořil o odměně či trestu a také o vlivu učitele na žáka. V našich zemích pedagogická diagnostika zaznamenala významný rozvoj v šedesátých letech minulého století. Její rozmach souvisí s tehdejšími změnami ve školském systému. Jedná se o proces, při kterém se na základě exaktních zjištění mění metody a přístupy pedagogického působení. V. Hrabal st. a V. Hrabal ml. (2004) ve svém společném díle používají označení pedagogicko-psychologická diagnostika a chápou ji jako „*poznávání a hodnocení individuálních zvláštností a specifík osobnosti vychovávaného (a také svérázu výchovných skupin) s orientací na prognózu a na vyústění v návrhy na optimalizaci*“ (Hrabal st., Hrabal ml., 2004, s. 11). Považují ji za klasickou psychologickou diagnostiku aplikovanou v pedagogické praxi, kterou realizuje jak učitel či vychovatel, tak psycholog a je tudíž hraniční oblastí dvou vědních oborů a navíc dvou profesí. V jejich pojetí se diagnostika orientuje především na stránku osobnosti žáka.

Existuje také pojetí, které nazýváme diagnostikou didaktickou, která se více zaměřuje na výsledky žáka v procesu učení. Typickou diagnostickou metodou pro toto pojetí je didaktický test. Jedním ze současných představitelů pedagogické diagnostiky v tomto pojetí je M. Chráska (1988, s. 5), který pedagogickou diagnostiku definuje takto: „*Pedagogická*

diagnostika je speciální pedagogická disciplína, která se zabývá objektivním zjišťováním, posuzováním a hodnocením vnitřních a vnějších podmínek i průběhu a výsledků výchovně-vzdělávacího procesu. Na základě těchto zjištění jsou potom vyslovovány prognostické úvahy a navrhována pedagogická opatření.”

Pedagogická diagnostika je komplexní proces poznávání, posuzování a hodnocení žáka v procesu vzdělávání a směřuje ke konkrétní diagnóze. Z toho vyplývá, že diagnóza je aktuálním hodnotícím zjištěním stavu posuzované osoby (žáka). Tento proces zahrnuje anamnézu (zjištění předpokladů zdravotních, genetických), diagnózu a stanovení prognózy, tzn. odhad pravděpodobného dalšího vývoje.

Typy pedagogické diagnostiky (Zelinková, 2001):

- a) diagnostika normativní - výsledek diagnostikování je srovnáván s výsledky reprezentativního vzorku celé populace ve stejné zkoušce. Zjišťuje, zda žák a jeho výkony jsou srovnatelné s většinou populace stejného věku, nebo zda zaostává apod. Slouží např. k posuzování možností dalšího studia.
- b) diagnostika kritériální - zkoušky zjišťují úroveň, ve které se žák nachází, jaké dovednosti zvládá a srovnává s obecně stanovenými měřítky (zvládá – nezvládá osobní hygienu apod.).
- c) diagnostika individualizovaná - tento způsob diagnostikování nesrovnává, ale sleduje postup a dosaženou úroveň za určitý časový úsek. Je nezbytná u méně úspěšných nebo handicapovaných a znevýhodněných dětí. Je předpokladem pro pozitivní motivaci k dalšímu snažení a rozvoji. Při použití normativní nebo kritériální diagnostiky si dítě uvědomuje svoji nedostatečnost a ztrácí motivaci.
- d) diagnostika diferenciální - slouží k rozlišení stávajících a přetrvávajících obtíží, např. nekázeň a snížená frustrační tolerance mohou být důsledkem ADHD (porucha pozornosti s hyperaktivitou) nebo nesprávného výchovného vedení – případně se projevují obě příčiny.

Vybrané metody pedagogické diagnostiky

Metody pedagogické diagnostiky dělíme podle dvou základních kritérií na metody zaměřené na osobnost žáka a metody zaměřené na vzdělávací výsledky žáka. Pro účely zjištění školní zralosti se používají především první jmenované metody, k nimž patří:

- pozorování
- rozhovor
- dotazníky
- standardizované testy

Případně je možné z dalších diagnostických metod použít analýzu výsledků činností a analýzu úkolů.

Jednotlivé metody budou podrobněji popsány níže, podle toho, zda jsou využívány v rámci předškolní výchovy v mateřské škole nebo při diagnostice školní zralosti v rámci zápisu k povinné školní docházce na základních školách. Obecné informace o zmíněných diagnostických metodách je možné získat v literatuře k tomuto tématu zaměřené (např. Zelinková, 2001, Mojžíšek, 1986 a další).

6.1.2 Diagnostika v MŠ

V mateřské škole se pedagogická diagnostika využívá především jako nástroj pro zjišťování kvality a efektivity školního vzdělávacího programu (evaluace vzdělávacích programů), dále také při plánování denních programů s ohledem na znalost vývojových a osobnostních zvláštností jednotlivých dětí a dále také při hodnocení konkrétních výchovně vzdělávacích výsledků učitele. Tyto činnosti vycházejí z kurikula předškolního vzdělávání a úzce souvisí s jeho naplňováním.

Na učitelku v mateřské škole je zároveň kladen požadavek dovednosti posouzení vývojové úrovně jednotlivých dětí a také osobnostní a pracovní charakteristiky dítěte. V mateřských školách jsou vedeny záznamy o jednotlivých dětech, v kartách jsou zaznamenávány všechny důležité informace týkající se rozvoje schopností a dovedností dítěte v průběhu docházky do mateřské školy. Práce učitelky v této oblasti lze považovat za diagnostiku pedagogicko-psychologickou, zaměřenou na osobnost žáků. Tímto způsobem lze z pozice učitelky v mateřské škole posuzovat školní připravenost jednotlivých dětí a informace vzešlé z této pedagogicko-psychologické diagnostiky lze využít jako podnět pro případnou návštěvu poradenského pracoviště pro konkrétní posouzení zralosti a případný návrh odkladu školní docházky (Kucharská, 2003).

V rámci diagnostické činnosti využívají učitelky v mateřských školách především pozorování. Pokud dítě dochází pravidelně do mateřské školy, má učitelka možnost sledovat dítě v průběhu celého dne při různých činnostech. Pozorování může být krátkodobé nebo dlouhodobé, kdy zjištění z krátkodobého pozorování může být podnětem pro dlouhodobé cílené pozorování. Při krátkodobém nebo náhodném pozorování učitelka zjistí, že se některé dítě projevilo agresivně vůči jinému. Dlouhodobé cílené pozorování bude tedy zaměřeno na případné další projevy tohoto žáka, případně zjištění příčin takového chování a možnost pozitivního ovlivnění (Zelinková, 2001). Pozorování je náročná diagnostická metoda, při které je důležité stanovit si cíl, učitelka musí znát účel, za jakým děti sleduje.

Další diagnostickou metodou je rozhovor. V případě předškolních dětí je nutno zohlednit případnou validitu informací získaných z rozhovoru s dítětem a přizpůsobit vedení rozhovoru věku a schopnostem dítěte. U mladších dětí provádíme rozhovor také s rodiči, kteří nám mohou poskytnout mnoho užitečných informací (Kucharská, 2003).

Velmi často využívanou metodou diagnostiky v mateřských školách je analýza hry dítěte. Poskytuje cenné informace o psychickém rozpoložení dítěte, schopnosti spolupráce s vrstevníky, schopnosti podřídit se pravidlům a svědčí o dosavadních zkušenostech dítěte (Kucharská, 2003).

K zjišťování školní připravenosti mají učitelky k dispozici odborně zpracované materiály, pomocí kterých lze s dětmi provádět konkrétní úkoly a výsledky zaznamenávat do tabulek či grafů a vyhodnocovat je (Klenková, Kolbábková, 2002; Bednářová, Šmardová, 2010 a další). V těchto publikacích jsou podrobně zpracovány konkrétní metodické postupy pro zjištění úrovně v různých posuzovaných oblastech (jemná motorika, zrakové a sluchové vnímání, řeč apod.), dále informace o tom, co by mělo dítě umět a znát v tomto věku, a zároveň upozornění na některé vývojové obtíže.

Při práci učitelky v mateřské škole nastávají situace, kdy potřebuje podrobnější informace o dítěti a jeho vývoji a její vlastní prostředky k jejich zjištění nejsou dostačující. Potom je na místě informovat rodiče dítěte, sdělit jim konkrétní zjištění a navrhnout jim specializované vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně nebo speciálně-pedagogickém centru.

6.1.2 Diagnostika školní zralosti v ZŠ – zápis

Při zápisu do školy jsou v dnešní době využívány prostředky a metody, které tady již byly zmíněny, např. tzv. Kern-Jiráskův test. Test je tvořen třemi úlohami:

- a) kresba lidské postavy;
- b) napodobení psacího písma;
- c) obkreslení deseti teček.

Všechny tři úkoly orientačního grafického testu školní zralosti zjišťují vyspělost jemné motoriky a schopnost vizuo-motorické koordinace. Ve výkladu věkových zvláštností v kresbách dětí se vychází z koncepce kresebního vývoje, podle které je úzký vztah mezi globalizací ve výtvarném projevu a integrací v psychické činnosti.

Úlohy "napodobení psacího písma" a "obkreslení skupiny deseti teček" reprezentují v testu úkol v pravém slova smyslu. Dítě v nich musí vyvinout úsilí, přimět se vůli ke splnění instrukce. V dokonalosti napodobení předlohy (písma a seskupení teček) se projeví schopnost vizuo-motorické koordinace a analyticko-syntetického myšlení. Jednotlivé úkoly se svými

nároky vzájemně doplňují a dohromady postihují komplex schopností a vlastností, které tvoří základ předpokladů pro úspěšné započetí školní docházky (Kucharská, 2003).

Jelikož je Kern-Jiráskův test zaměřen pouze na psaný projev, je další nezbytnou součástí zápisu diagnostika řečového projevu dítěte, schopnost vyjadřování, případně rozpoznání nedostatků v oblasti řeči. Většinou mají děti připravenou básničku nebo písničku, kterou učitelkám předvedou. Protože ne všechny děti jsou schopny zazpívat či zrecitovat v neznámém prostředí a před cizími lidmi, je vhodné, aby si učitelka s dítětem v rámci zápisu nezávazně povídala. Zeptá se, jak se dítě jmenuje, kdo jej doprovází, zda má sourozence apod.

Na mnoha školách probíhá netradiční zápis. V rámci vlastního výzkumného šetření jsem se zúčastnila zápisu na jedné z vybraných základních škol. Součástí zápisu zde byla pohádka, kterou si pro děti připravili starší spolužáci, a také seznámení s budovou školy – zápis probíhal ve více místnostech, v několika fázích. Při pohádce byly zapisované děti vtaženy do děje, plnily úkoly, aby pomohly postavám v pohádce. Zavazovaly tkaničku Karkulce, aby mohla za babičkou, nebo z jednotlivých dílů sestavovaly dort a pojmenovaly tvary, kterými dort ozdobily. Také si společně zazpívaly písničku, aby cesta k babičce dobře ubíhala. V jiné místnosti měly děti připraveny nůžky, papír, lepidlo a pastelky, vystříhovaly připravené tvary a poskládaly z nich obrázek, ten nalepily na papír a vybarvily. Tímto způsobem je možno posoudit, jak dítě zachází s tužkou a nůžkami, kterou ruku upřednostňuje a zda je již laterální vyhrazena. V těchto situacích se většina dětí chová velmi přirozeně a během relativně krátké doby je možno rozpoznat, zda je na vstup do školy dostatečně zralé. Samozřejmě součástí zápisu je rozhovor s rodiči a také stručný dotazník, který rodiče (jsou-li ochotní) vyplní a tím poskytnou vlastní náhled na své dítě.

Pozorování dítěte při uměle vytvořených situacích při zápisu provádějí zkušení pedagogové. Vyskytnou-li se ohledně zralosti dítěte nějaké pochybnosti, mohou doporučit rodičům návštěvu poradenského zařízení. Zde provede psycholog, případně speciální pedagog odbornou diagnostiku a v případě, že bude zjištěn konkrétní problém, doporučí rodičům, jak dále postupovat (více viz následující kapitola).

6.2 Psychologická diagnostika

Psychologickou diagnostiku školní zralosti provádí školské poradenské zařízení – pedagogicko-psychologická poradna (dále také PPP), případně klinický psycholog. Pro děti se zdravotním (tělesným či duševním) postižením se diagnostika provádí ve speciálně-pedagogickém centru (SPC). Na toto vyšetření přichází rodiče s dítětem obvykle na doporučení mateřské školy nebo základní školy (na základě zjištění při zápisu), ale také

v případě, že si sami rodiče nejsou jisti, zda je jejich dítě řádně připraveno pro nástup do školy. Psychologická diagnostika se tedy neprovádí plošně, ale pouze tehdy, uvažují-li rodiče o odkladu školní docházky, nebo naopak o předčasném nástupu do školy před dosažením šesti let. V obou zmíněných případech je dle současné legislativy třeba dodat k žádosti o odklad školní docházky doporučení psychologa.

Psychologická diagnostika školní zralosti je zaměřené psychologické vyšetření, při kterém se vychází z celkového obrazu chování dítěte, jak je vykreslí rodiče, kteří se na psychologa obracejí, aby podpořil odborným nálezem jejich žádost o odklad školní docházky či jim pomohl v rozhodnutí, zda o odklad žádat. Současný stav dítěte a jeho zralost je třeba posuzovat v kontextu dynamiky osobního vývoje dítěte po stránce tělesné, duševní a sociální a rodinného prostředí. Pro celkové posouzení je vhodné doplnit jej o pohled mateřské školy, pokud ji dítě navštěvuje, případně o zjištění z předchozích vyšetření psychologických a dalších (Řičan, 1999).

Při samotném vyšetření se nejvíce používá metoda pozorování. Psycholog sleduje u dítěte schopnost adaptace na nové prostředí, zda je schopno se odpoutat od doprovázející osoby, jakým způsobem komunikuje a spolupracuje při konzultaci. Zjišťuje se, zda dítě projevuje úzkost, případně nedostatečný odstup typický pro mladší děti (neuvědomují si rozdílnost situací a nepřizpůsobují tomu své chování). Při zadání úkolů k řešení se sleduje ochota řešit úkoly, zda je nechce plnit nebo vyžaduje pomoc, nebo naopak zda úkoly řeší se zájmem a očekává další. Také se sleduje způsob, jakým zadané úkoly dítě řeší, zda postupuje systémem pokus – omyl, jak dlouho je schopné soustředit se, zda se nechá od práce lehce vyrušit atp.

Pro stanovení konkrétní úrovně zralosti v jednotlivých oblastech a případné doporučení dalšího postupu ohledně nástupu do školy se používají různé standardizované psychologické testy.

Pro zjištění zrakové diferenciaci je možno použít Edfeldův reverzní test. Úkolem dítěte je rozpoznat, zda předložené tvary jsou stejné, či nikoliv. Sluchovou diferenciaci, analýzu a syntézu je možno zjišťovat pomocí Matějčkovy zkoušky. Auditivní rozlišování by mělo být již před nástupem do školy plně rozvinuto, dítě by mělo rozlišovat tvrdé a měkké slabiky, měkčení, délku hlásky. Předškolák by měl umět rozpoznat první hlásku ve slově, rozložit slovo na slabiky (Pešová, Šamalík, 2006).

Předškolní dítě by mělo být schopno správně vyslovovat všechny hlásky, a správně artikulovat. V případě lehké vady řeči je třeba využít nápravu řeči u logopeda. Je třeba posoudit, zda se u dítěte nevyskytuje nějaká závažnější porucha řeči, např. opoždění vývoje

receptivní nebo expresivní složky. Dále se také zjišťuje, zda je dítě schopno krátkého vlastního projevu například formou vyprávění oblíbené pohádky. O celkové úrovni mluveného projevu je možno se přesvědčit také pomocí básničky, ať už ji vypráví dítě samo z paměti nebo opakuje po vyšetřujícím pracovníkovi.

Pro zjištění úrovně grafomotoriky a jemné motoriky je možno použít již dříve zmiňovaný Kern-Jiráskův test. Ten obsahuje tři úkoly, kresbu postavy, napodobování psacího písma a napodobování soustavy teček. Kresba postavy, detaily a patřičné náležitosti pomáhají určit vývojovou úroveň dítěte. Některé děti však nerady kreslí, nebo si o sobě myslí, že postavu nakreslit neumí, ty je možné nechat nakreslit obrázek podle vlastního přání.

V rámci vyšetření se také zjišťuje schopnost pravolevé orientace, orientace v prostoru (nahore – dole, nad – pod, vpředu – vzadu apod.), pojem o čase (ráno – večer) atd.

Zároveň se také provádí test zjištění laterality ruky i oka. Než dítě nastoupí do školy, je třeba znát, kterou rukou bude psát, proto se toto vyšetření provádí především u těch dětí, které často při různých činnostech střídají pravou a levou ruku.

Na závěr předá pracovník poradny výsledek psychologického vyšetření společně s vlastním doporučením, zda je vhodné dítěti umožnit odklad školní docházky. Konečné rozhodnutí je na rodičích, a proto je velmi důležité jim vysvětlit naprosto srozumitelně, pokud psycholog navrhuje odklad školní docházky, jaké jej k tomu vedou důvody, aby se rodiče mohli dobře rozhodnout. To samé platí pro případ, že psycholog naopak odklad školní docházky nedoporučuje. Rodiče musí být informováni o tom, že pro zralé dítě je nástup do školy přirozeným krokem, kterého se nemusí obávat (Pešová, Šamalík, 2006).

Praktická část

7 Cíle a východiska výzkumné části

V současné době se velmi často hovoří o tom, že děti nastupují do první třídy základní školy starší než dříve. Přibližně dvacet procent všech věkově odpovídajících dětí nakonec povinnou školní docházku nenastoupí a zůstávají v mateřských školách o rok déle. Cílem práce bylo zjistit, zda je podle názorů učitelů a především učitelek v mateřských školách a na prvním stupni základních škol odklad školní docházky nezbytným institutem a zda je využíván v opodstatněných případech, zda se rodiče zajímají o to, jestli je jejich dítě dostatečně připraveno na nástup povinné školní docházky, jestli je v mateřských školách prováděna diagnostika školní zralosti a připravenosti předškolních dětí, zdali se častěji vyskytují odklady školní docházky u chlapců a jaké jsou nejčastější důvody pro udělení odkladu. Dalším úkolem bylo zjistit, zda rodiče mají tendenci odklad školní docházky využívat i v případech, kdy dítě není školsky nezralé. Výzkumné šetření se také zabývá problematikou předčasného nástupu povinné školní docházky dětí pětiletých.

Ze stanovených cílů práce a poznatků shrnutých v teoretické části plynou následující výzkumné otázky:

1. Je odklad školní docházky učiteli na vybraných školách považován za opodstatněný?
2. Projevuje se tendence ke zvyšování počtu odkladů školní docházky v posledních třech letech ve vybraném okrese?
3. Jaké jsou nejčastější příčiny odkladu školní docházky dle názoru učitelů ve vybraných mateřských a základních školách?
4. Dochází na vybraných školách častěji k odkladu školní docházky u chlapců než u dívek?
5. Provádějí vybrané mateřské školy diagnostiku školní zralosti? A konzultují rodiče s učitelkami v mateřské škole připravenost svých dětí pro nástup do školy?
6. Jak často je využívána možnost nástupu k plnění povinné školní docházky dítěte, které dosáhne šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, v tomto školním roce, dle názoru učitelů na vybraných školách a v jakých případech ji doporučují.

8 Metodologie

8.1 Popis výzkumné metody

Zvolila jsem jako výzkumnou metodu **strukturovaný rozhovor**. Jeho předností je bezprostřední kontakt s respondentem, který umožňuje výzkumníkovi pružně reagovat na odpovědi a dává příležitost k doplňujícím dotazům. Tím je možné zjistit více informací a podrobněji, než při jiných technikách. Další výhodou je možnost sledovat neverbální projevy respondenta, pomohou lépe pochopit verbální vyjádření (Pelikán, 2011). Záměrně jsem nepoužila dotazník s uzavřenými otázkami, neboť bylo mým záměrem při osobním rozhovoru s možností volných odpovědí získat maximum různých názorů a poznat různé úhly pohledu na zkoumanou problematiku nástupu povinné školní docházky. Jedinou výjimku tvoří otázka zabývající se výskytem příčin odkladů školní docházky. Zde jsou konkrétně stanoveny vybrané kategorie uváděné v odborné literatuře a respondenti určovali pravděpodobnost výskytu škálovací metodou na stupnici 1 – 4, kde jednička vyjadřuje ojedinele, dvojka občas, trojka často a hodnota čtyři velmi často.

Všem respondentům byly položeny stejné otázky ve stejném pořadí, aby mohly být jejich odpovědi následně srovnány a analyzovány. Uskutečnila jsem dva typy rozhovoru. První je určen pro učitele mateřských škol, skládá se ze sedmnácti otázek (z toho šestnáct otevřených) rozdělených do tří tematických částí, první část se zabývá odklady školní docházky, druhá část je zaměřena na předčasný nástup do školy pětiletých dětí a poslední má za úkol zjistit, zda a jakým způsobem probíhá v mateřských školách diagnostika školní zralosti u předškolních dětí. Druhý rozhovor je určen pro učitele prvního stupně základních škol. Obsahuje celkem devět otevřených otázek rozdělených tematicky do dvou částí, první část se týká odkladu školní docházky a diagnostiky školní zralosti při zápisu a druhá část se věnuje možnosti nástupu povinné školní docházky před dovršením šesti let věku. Desátá otázka je opět forma uzavřené otázky s výběrem pomocí škálování stejná jako pro učitele mateřských škol.

Při vedení rozhovoru jsem si dělala stručné poznámky a bezprostředně po skončení jsem doplnila podrobnosti. Všechny rozhovory jsem následně přepsala a tvoří přílohu diplomové práce.

8.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek tvoří pedagogové mateřských škol a prvního stupně základních škol jednoho východočeského okresu.

Výzkumné šetření probíhalo od září 2011 do února 2012. Celkem bylo uskutečněno devět rozhovorů s učiteli v mateřských školách a pět rozhovorů s učiteli na prvním stupni základních škol. Dva rozhovory byly uskutečněny s učiteli v malotřídní základní škole, v jednom případě je respondent z mateřské školy v malé obci, v ostatních případech byli tázání učitelé ze základních a mateřských škol v okresním městě s dvaceti čtyřmi tisíci obyvateli. Všechny rozhovory jsou vedeny anonymně a respondenti byly pro vyhodnocení šetření označeni písmeny. Časově se od sebe jednotlivé rozhovory značně odlišovaly. Někteří učitelé se tématu rádi věnovali a snažili se předat maximum zkušeností, někteří nebyli příliš sdílní, na položené otázky odpovídali velmi stručně a nekonkrétně a odpovědi dále nerozvíjeli.

Respondenti byli rozděleni do dvou skupin. Učitelky z mateřských škol (všechny respondentky byly ženy) byly označeny písmeny A, B, C, D, E, F, G, H, I. Bylo jim položeno celkem sedmáct otázek. Praxe jednotlivých pedagogů se pohybovala mezi dvěma a pětadvaceti lety. Počet dětí v jednotlivých školkách byl 80 – 148 dětí, jednotřídní mateřskou školu v malé obci navštěvovalo v době šetření dvacet sedm dětí.

Učitelé prvního stupně základních škol zodpověděli celkem deset otázek. Z celkového počtu pět respondentů byl jeden muž a čtyři ženy. Praxe učitelů se pohybovala od tří do devětadvaceti let. Malotřídní základní školu v obci s 1500 obyvateli navštěvovalo v době šetření 85 dětí, v ostatních případech učitelé učí na čtyřech základních školách v okresním městě, které navštěvuje přibližně 500 žáků.

9 Diskuse k výzkumnému šetření

9.1 Rozhovor s učitelkami v mateřských školách

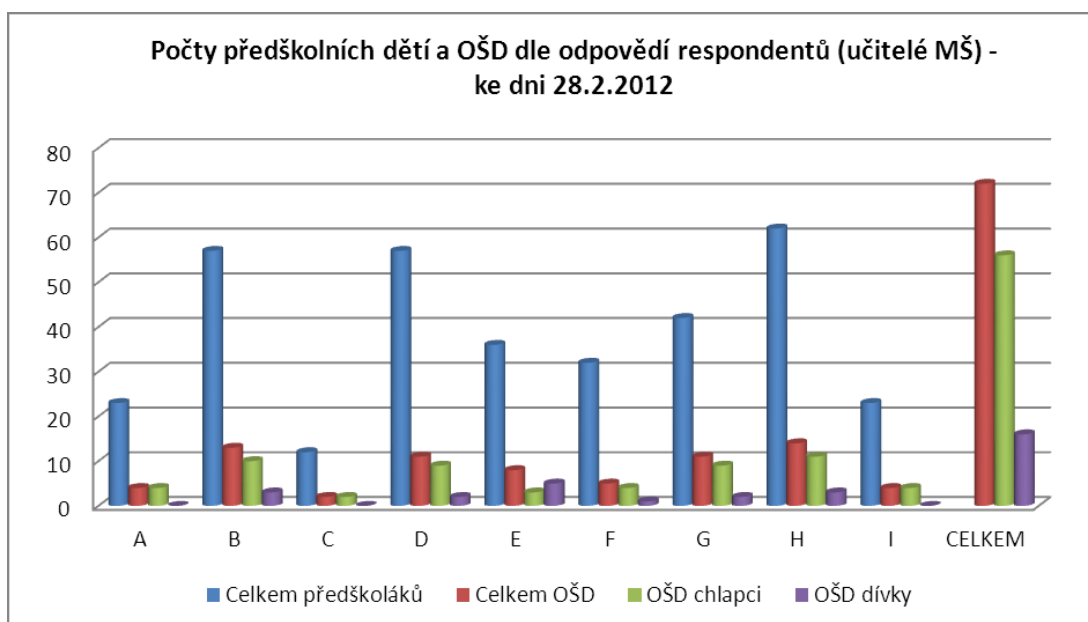
Otázky pro učitelky mateřských škol byly rozděleny do tří tematických částí. První se zabývá problematikou odkladu školní docházky, druhá část je věnována diagnostice školní zralosti a poslední se zabývá předčasným nástupem povinné školní docházky u dětí, které dosáhnou šesti let teprve v průběhu první třídy základní školy.

1. Jaký byl celkový počet předškolních dětí v roce 2011/2012 a kolik dětí zůstalo v MŠ s OŠD? Kolik bylo chlapců?

Odpovědi jednotlivých respondentů byly zapsány do tabulky č. 1 a zpracovány graficky. Podle uvedených počtů předškolních dětí a dětí s odklady školní docházky vychází průměrný počet dětí s odkladem školní docházky z celkového počtu předškoláků 20,02 %. Tyto hodnoty jsou vyšší než celostátní průměr. Podrobná tabulka pro celorepublikové počty za poslední tři roky je uvedena v kapitole 9.3.

Učitel	Celkem předškoláků	Celkem OŠD	Z toho OŠD chlapci	OŠD v procentech
A	23	4	4	17,39%
B	57	13	10	22,81%
C	12	2	2	16,67%
D	57	11	9	19,30%
E	36	8	3	22,22%
F	32	5	1	15,63%
G	42	11	10	26,19%
H	62	14	11	22,58%
I	23	4	4	17,39%
Celkový průměr				20,02%

Tabulka č. 1 Odklady školní docházky (dle odpovědí respondentů)

Graf č. 1 OŠD počet chlapců a dívek – viz odpovědi respondentů

2. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut? Z jakého důvodu?

Učitel A: *Ano, vývoj neprobíhá u všech dětí stejně, a proto je pro některé lepší, mohou-li nastoupit do školy později.*

Učitel B: *Ano, některé děti nejsou v šesti letech schopné bez problémů zvládnout nároky školy, pomůže jim rok navíc dozrát.*

Učitel C: *Odklad školní docházky rozhodně považuji za potřebný, náš systém školství není připraven na individuální práci s nezralými dětmi, v mateřské škole máme možnost se dětem věnovat cíleně podle doporučení poradenského pracoviště.*

Učitel D: *Ano, některé děti potřebují více času, pozoruji mezi předškolními dětmi výrazné rozdíly, pro některé by nástup povinné školní docházky znamenal příliš velkou zátěž.*

Učitel E: *Rozhodně ano, vývoj probíhá individuálně a skokově, dětem prospěje, pokud jdou do školy zralejší, jsou potom lépe připraveny na zvládání povinností. U některých dětí pozoruji velké nedostatky při sebeobslužných činnostech, zralé děti projevují větší zájem o plnění úkolů, baví je to, naopak nezralé se povinností a náročnějším činnostem raději vyhnou.*

Učitel F: *Odklady ano, ale nemělo by to být zneužíváno, stává se, že odklad dostanou děti, které by mohly do školy nastoupit a potom se ve školce nudí.*

Učitel G: *Ano, vždy je určité procento dětí, které nejsou na školu připraveny, rok odkladu jim může pomoci.*

Učitel H: *Ano, jsou děti, kterým odklad může pomoci a prospět, nástup do školy by pro ně byl příliš velkým stresem.*

Učitel I: *Ano*

Z uvedených odpovědí vyplývá, že všichni zúčastnění pedagogové se shodují na potřebnosti institutu odkladu školní docházky u dětí, které mají nějaké vývojové či jiné projevy nezralosti či nepřipravenosti na povinnou školní docházku. Učitel C upozorňuje na to, že mateřská škola má lepší podmínky pro individuální přípravu dítěte s projevy nezralosti než základní škola. Učitel F uvádí, že je třeba udělat odklad školní docházky tak, aby nebyl zneužíván. Zralé dítě se podle něj ve školce nudí.

3. Myslíte si, že by bylo lépe se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými?

Učitel A: *OŠD tím nelze nahradit, ale určitě by bylo dobré, kdyby se rodiče více zaměřili na samostatnost svých dětí a sebeobsahu, děti mají větší znalosti než dříve, ale mají problémy se základními samoobslužnými činnostmi...*

Učitel B: *Nemyslím si, že by to pomohlo. Většinou je třeba dát dětem čas.*

Učitel C: *Ne, náš systém školství není připraven na individuální práci s nezralými dětmi, v mateřské škole máme možnost se jim v rámci rok odkladu školní docházky cíleně věnovat podle doporučení PPP či SPC.*

Učitel D: *S tím souhlasím, určitě by mohlo být méně dětí s OŠD, ale někdy je třeba, aby se dítě „dopeklo“. Individuální práce ve škole by ovšem znamenala změnu systému. Učitelé ve škole mají při dnešních silných ročnicích mnoho dětí ve třídě, přistupovat ke každému individuálně a hlavně přizpůsobit tempo nestejně nadaným dětem je velmi těžké.*

Učitel E: *To si nemyslím, že by se takto mohl nahradit OŠD, ačkoliv je pravda, že v současné době je spousta dětí, které zaostávají v sociální oblasti, a tady by bylo možno - především v rodině - se zaměřit na lepší přípravu, v dnešní době rodiče více inklinují k volné výchově, nevedou děti k povinnostem, neučí je respektovat a dodržovat pravidla, mnohdy se s pravidly setkají poprvé u nás v mateřské škole ... s tím potom mají děti po nástupu do školy minimálně stejné komplikace, jako při nezralosti v oblasti motoriky nebo znalostí.*

Učitel F: *Ano, myslím si, že by spousta dětí mít odklad vůbec nemuselo, ale s tím individuálním přístupem ve školách je to těžké, když je ve třídě 30 žáků.*

Učitel G: *V určitých případech ano, ale některým dětem nácvik nepomůže, potřebují spíše více času.*

Učitel H: *Nemyslím si, že by to mohlo zásadně ovlivnit počet OŠD a o individuálním přístupu ve škole si můžeme nechat zdát, alespoň v současnosti.*

Učitel I: *Myslím, že by se měli více dětem věnovat rodiče. Spoléhají, že děti všechno naučíme my ve školce, ale tak to není. My se snažíme děti naučit maximum. Přesto si myslím, že odklad některé děti potřebují.*

K této problematice někteří učitelé souhlasí s cílenou přípravou a objevuje se ve dvou případech i důraz na přípravu v rámci rodinné výchovy. Zároveň obhajují potřebnost odkladu školní docházky pro děti, u kterých se projeví vývojové opoždění. Tři pedagogové si myslí, že by cílenější příprava v rámci předškolního věku na počet dětí s odkladem patrně neměla žádný vliv, neboť se častěji projevují vývojová opoždění, která potřebují spíše čas, a samotným nácvikem požadovaných dovedností se situace příliš nezlepší.

4. Konsultují s Vámi rodiče školní zralost a připravenost svých dětí pro nástup do 1. třídy?

Učitel A: *Spíše ne, rodiče nepovažují názor učitelek v MŠ za důležitý, ale věří pracovníkům v poradně, proto se je tam snažíme odkázat, máme-li určité pochybnosti*

Učitel B: *většina ne, rozhodují se sami na základě vlastního uvážení, nyní jsou nuceni navštívit poradnu a získat doporučení, dřív stačilo rodičům potvrzení od dětského lékaře a domnívám se, že je lékaři vydávali na žádost rodičů mnohdy bez opodstatnění.*

Učitel C: *Spíše ne, ptají se pouze rodiče, kteří uvažují sami o odkladu pro dítě.*

Učitel D: *Jen výjimečně.*

Učitel E: *Jak kteří, máme povinnost dle RVP (pozn. rámcový vzdělávací program) dovést děti k úspěšnému zahájení školy a zároveň možnost srovnání dětí v rámci kolektivu, a proto my rodiče informujeme, pokud navrhujeme dítěti odklad. Ne vždy se shledáme s pochopením, přestože máme k dispozici odborně zpracované diagnostické metodiky a dokážeme poměrně přesně odhalit, v čem má dítě rezervy a zda je dostatečně na školu připraveno.*

Učitel F: *Někteří, ale ne moc často.*

Učitel G: *Jen někteří, méně než bych očekávala, rodiče nepovažují náš názor za užitečný. Je to škoda, nevěří, že dokážeme děti objektivně posoudit a navzájem porovnat, atd.*

Učitel H: *Ne nebo zcela výjimečně*

Učitel I: *Ne z jejich iniciativy, snažíme se sami s rodiči hovořit o tom, že bychom doporučili jejich dítěti odklad.*

Z výše uvedených odpovědí na tuto otázku vyplývá, že vybraní učitelé jsou zklamáni nedůvěrou rodičů v jejich schopnosti. Patrně by uvítali lepší komunikaci s rodiči. Většina respondentů uvádí, že rodičům mohou odpovídajícím způsobem poradit, zda jejich dítě může bez obav nastoupit do školy nebo naopak. Jedna z učitelek poukazuje na nutnost předložit

doporučující stanovisko PPP k žádosti o odklad dítěte a také se domnívá, že bez nutnosti dokládat doporučení PPP byly OŠD v minulých letech častěji udílěny zbytečně.

5. V případě, že doporučíte odklad nástupu do školy, souhlasí s Vámi rodiče? Nebo spíše trvají na nástupu dítěte do školy?

Učitel A: *Dnes většinou rodiče souhlasí, přesto se najdou tací, kteří na naši radu nedají a ani nenavštíví PPP. A dozvíte se, jak jejich dítě ve škole prospívá? Ne, rodiče se sem nevracejí, jen v případech, že mají u nás ve školce mladšího sourozence, ale potom většinou neříkají, že by měly jejich děti problémy.*

Učitel B: *Souhlasí.*

Učitel C: *Obvykle se přikloní k OŠD, pokud o něm sami uvažují, jsou-li rozhodnuti jinak, naše doporučení je většinou neovlivní.*

Učitel D: *Většinou souhlasí.*

Učitel E: *Spíše náš názor nerespektují, nesouhlasí s námi.*

Učitel F: *Někdy ano, ale většinou se zařídí podle svého, navzdory našemu doporučení trvají na tom, že dítě do školy nastoupí.*

Učitel G: *Spíše s námi souhlasí. Rodiče se dnes staví k možnosti odkladu pozitivně.*

Učitel H: *Rodiče se rozhodují sami, ale pokud doporučíme odklad, většinou s námi souhlasí. Spíše nesouhlasí, když říkáme, že odklad jejich dítě nepotřebuje, potom se většinou pokusí odkladu dosáhnout prostřednictvím PPP a nakonec ve většině případů dosáhnou svého.*

Učitel I: *V tomto s námi rodiče většinou souhlasí.*

6. Je pravidlem, že odklad školní docházky doporučujete spíše u chlapců – tzn. častěji se objevuje nezralost a nepřípravenost u chlapců?

Odpovědi všech respondentů znějí ano, v tomto případě se vybraní učitelé naprosto shodují a zveřejňované statistiky tuto skutečnost potvrzují – viz např. tabulka č. 1.

7. Je pro Vás věk dítěte, resp. dosažení 6 let věku důležité při posuzování školní připravenosti? Nebo posuzujete dítě bez ohledu na to, kdy dosáhne šesti let?

Učitel A: *Ano, je to důležitý zlom, kolem šestého roku se u dětí projeví výrazně potřeba plnit úkoly, většinou se změní i fyzicky – rychle se vytáhnou a mají potřebu být zaměstnáni, většinu běžných úkolů začnou plnit rychleji... u některých je znát i změna v myšlení, začínají více uvažovat o tom, co se dovědí, a komentovat to.*

Učitel B: *V šesti letech obvykle nastává u dětí změna, možná je podmíněna i sociálně, dítě se stává v MŠ předškolákem a k té roli podle toho přistupuje...*

Učitel C: *Dosažení šesti let je důležité, ale není to jediné kritérium.*

Učitel D: *Nedá se říct, že by zlom nastal přesně v šesti letech, ale kolem šestého roku dochází u dětí k výrazným změnám, u některých třeba v pěti a půl u jiných i o rok později.*

Učitel E: *Ano, z praxe vidím na dětech, jak se kolem šestého roku mění. Většinou k těmto dětem musíme poslední půlrok ve školce změnit přístup. Mají potřebu být více zaměstnávány, baví je řešit úkoly. Máme pro ně připraveny speciální sešity s didaktickými úkoly. Nejsou pro děti povinností, vědí, kde sešit mají, a pokud samy chtějí, úkoly si plní. Podle těchto změn je možné předpokládat, že jsou do školy připravené. Také se mění fyzicky, najednou se vytáhnou, jsou šikovnější, zlepší se i zacházení s tužkou či nůžkami. Lépe a raději malují. Tyto změny jen výjimečně nastávají před dovršením šestého roku.*

Učitel F: *Ano, na dětech je znát rozdíl.*

Učitel G: *Ano, považuji hranici šesti let za důležitou. Změna je hodně znát. Máme heterogenní třídy a při srovnávání dětí pětiletých a šestiletých je rozdíl nápadný. Může se však stát, že se dítě tímto směrem v šesti letech nevyvine, určité individuální odchylky se vyskytují, a těmto dětem potom doporučujeme odklad. Je pravděpodobné, že k tomuto zlomu dojde později, a potom jsou na nástup školních povinností lépe připravené. Také se ovšem stává, že dítě je na tom po všech stránkách velmi dobře i dříve. I to je potřeba vzít v úvahu a všimnout si dětí individuálně.*

Učitel H: *Určitě, pokud dítě není nějak opožděno ve vývoji, kolem šestého roku dochází ke změnám v myšlení, v pracovním zaujetí, jsou šikovnější, rychlejší v plnění úkolů a více je to baví.*

Učitel I: *Spíše ano.*

Respondenti na tuto otázku odpovídají v zásadě shodně. Hranice šesti let je podle názoru většiny z nich významným zlomem v rozvoji dítěte. Tři respondenti připouštějí, že hranice dosažení šesti let věku není jediným kritériem, ale uznávají, že kolem šestého roku (mezi pátým a sedmým rokem) k významným změnám dochází. Jeden z učitelů připomíná nutnost individuálního přístupu ke každému dítěti s ohledem na nerovnoměrnost vývoje každého jedince.

8. Souhlasíte, že chlapci narození v období květen – srpen a děvčata v červenci a srpnu příslušného roku by měli nastoupit do školy o rok později? Na základě Vaší zkušenosti – je odklad nástupu školní docházky u takto narozených dětí pravidlem?

Učitel A: *Uznávám, že jsou tyto děti častěji nezralé, proto u nich doporučujeme odklad, ale je to velmi individuální, někdy rodiče trvají na odkladu i u dětí, které jsou připravené, jenom proto, že jsou narozené v letních měsících.*

Učitel B: *Je pravda, že nejčastěji mají odklad děti narozené v letních měsících a i v PPP zohledňují, pokud by dítě mělo nastoupit do školy jen velmi krátce po dosažení šestého roku.*

Učitel C: *Stává se to, ale pravidlem bych to nenazývala, není to automatické.*

Učitel D: *Často je tomu tak, ale bez posouzení zralosti dávat odklad jen kvůli tomu, že dítě je narozené v létě, nutné není. Myslím, že dost takto udělených odkladů je zbytečných.*

Učitel E: *Ano, je to zohledňované kritérium a zpravidla tyto děti odklad dostanou.*

Učitel F: *Ano, myslím, že se tímto pravidlem můžeme řídit.*

Učitel G: *Nemyslím si, že to je pravda. Jsou děti narozené v létě, které mohou bez problémů nastoupit do školy. Komplikace mohou nastat v případě, že se dítě dostane do kolektivu, kde bude výrazně mladší, třeba i více než o rok, pokud by bylo větší množství dětí s odkladem. Nejde jen o zvládnutí školních úkolů, ale také o zařazení do kolektivu spolužáků. Tam je výrazně mladší dítě ve ztížené situaci.*

Učitel H: *Ano, obecně to doporučuji.*

Učitel I: *U děvčat jen výjimečně, pro chlapce to většinou platí, ale měla jsem i chlapce narozené v letních měsících, kteří by podle mého názoru mohli do školy v šesti letech. Ale samozřejmě rodiče žádali o odklad, myslím zbytečně.*

Tato otázka rozdělila učitele na polovinu, pět z nich odklad školní docházky u chlapců narozených mezi květnem a srpnem a u děvčat narozených v letních měsících za pravidlo považují a doporučují řídit se jím, ostatní si myslí, že v mnohých případech by takto udělené odklady byly zbytečné.

9. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u dítěte zralého? Jaké uvádějí důvody pro OŠD?

Učitel A: *Ano, většinou říkají, že nemají kam spěchat.*

Učitel B: *Ano, přílišná hravost, citová nestálost – malá frustrační tolerance, obavy, že mladší dítě by bylo terčem posměchu od starších spolužáků, že dnes nastupují děti až v sedmi letech a podobné.*

Učitel C: *Ano, uvádějí hravost, neschopnost plnit úkoly, u dívek plačtivost u chlapců nedostatek jistoty apod.*

Učitel D: *Myslím, že rodiče se snaží poskytnout dětem výhodu věku, starší dítě je lépe vybaveno fyzicky i mentálně, je větší šance, že bude lépe zvládat učení i kontakt se spolužáky.*

Učitel E: *Nejčastěji říkají, kam by spěchalo.*

Učitel G: *Ano, konkrétní důvody nám neuvádějí.*

Učitel F: *Uvádějí, že dítě bude ve třídě nejmladší, že má dost času a nic mu neuteče apod.*

Učitel H: *Stává se to, nijak často, a konkrétní důvody s námi rodiče většinou neřeší, myslím, že jim jde o to, odložit povinnosti sobě i dítěti.*

Učitel I: *Každý rok máme jedno až dvě děti, které zůstanou ve školce i když jsou podle našeho názoru zralé. Rodiče nějak získají doporučení od PPP. Jsem si jistá, že je to mylná představa, že tím dítěti smysluplně prodlouží dětství.*

Všichni respondenti uvádějí, že mnohdy rodiče trvají na odkladu i u dětí zralých a obvyklé důvody jsou prodloužení dětství, hravost dítěte, citová nestálost, neschopnost zvládnout náročnější úkoly, plačtivost a nedostatek jistoty. Také si rodiče myslí, že není kam pospíchat, domnívají se, že starší dítě má výhodu v kolektivu spolužáků vzhledem k lepší mentální a fyzické zralosti. Dva respondenti uvádějí, že své důvody s nimi rodiče nekonzultují.

10. Stává se, že rodiče trvají na nástupu dítěte do školy i v případě, že jim doporučíte odložit o rok?

Učitel A: *Ano, obvykle se snažíme rodiče nasměrovat do PPP. Ne vždy se nám to však podaří.*

Učitel B: *Ano, ale ne často.*

Učitel C: *Ano, jak jsem řekla, naše názory rozhodnutí rodičů neovlivní.*

Učitel D: *Spíše výjimečně, dnes je moderní dávat dětem odklad.*

Učitel E: *Dříve se to stávalo, dnes spíše ne, rodiče s námi většinou souhlasí a rádi dětem odklad „zařídí“.*

Učitel F: *Dnes se rodiče spíše k odkladu přikloní.*

Učitel G: *Ano, ale méně často, dnes není odklad přijímán rodiči negativně, jsou mu spíše nakloněni.*

Učitel H: *Jen výjimečně.*

Učitel I: *Spíše ne.*

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že dnes není časté, že by rodiče trvali na nástupu svého dítěte do školy i přes nějaké projevy nezralosti. Vnímají, že odklad dnes rodiče, oproti dřívějšímu, nepovažují za negativní nálepku. Nicméně se výjimečně stane, že rodiče trvají na svém a na doporučení učitelů v mateřských školách nedbají.

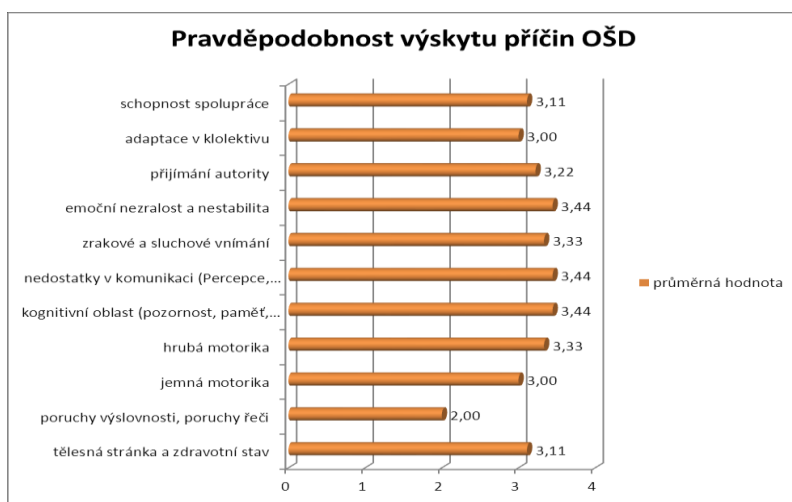
11. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

Odpovědi vybraného vzorku jsou zpracovány v následující tabulce, výsledky četností odpovědí k jednotlivým kritériím byly zprůměrovány tak, že každé kritérium má výslednou známku vypočítanou aritmetickým průměrem. V grafu je potom vidět, které příčiny respondenti považují za nejčastější. Většina odpovědí se pohybuje mezi hodnotami 3 a 4. Nejvíce se podle jejich názoru uděluje odklad školní docházky v důsledku problémů v kognitivní oblasti (myšlení, paměť, pozornost) a také z důvodu nezralosti v oblasti emoční. Hned za nimi jsou nejčastější nedostatky v komunikaci, zrakové a sluchové vnímání a hrubá motorika. Teprve potom se objevují příčiny v oblasti sociální, jako přijímání autority a adaptace v kolektivu. Poměrně překvapivě se na konci tabulky objevují poruchy výslovnosti a jemná motorika. Znamená to, že tyto nedostatky nejsou vždycky nutně příčinou odkladu školní docházky. Nasvědčovalo by tomu i sdělení některých respondentů, že pro odklad

svědčí spíše kombinace nezralostí ve více oblastech. Jeden z pedagogů zmiňuje, že poruchu výslovnosti za důvod k dokladu nepovažuje, mnohdy se jedná pouze o poruchy výslovnosti r a ř, dítě je třeba svěřit odborné péči logopeda, ale do školy nastoupit může. Celkově se tím potvrzuje prohlášení zúčastněných pedagogů, že příčiny odkladu spatřují spíše v oblasti zrání CNS než v oblasti sociální a v těch, kde je možné pomáhat rozvoji dovedností a schopností, případně znalostí nácvikem.

Příčiny OŠD	četnost jednotlivých hodnot				průměrná hodnota
	1	2	3	4	
tělesná stránka a zdravotní stav		2	4	3	3,11
poruchy výslovnosti, poruchy řeči	3	3	3		2,00
jemná motorika		2	5	2	3,00
hrubá motorika			6	3	3,33
kognitivní oblast (pozornost, paměť, myšlení)			5	4	3,44
nedostatky v komunikaci (percepce, slovní zásoba, vyjadřovací schopnost)			5	4	3,44
zrakové a sluchové vnímání		1	4	4	3,33
emoční nezralost a nestabilita		1	3	5	3,44
přijímání autority		1	5	3	3,22
adaptace v kolektivu		2	5	2	3,00
schopnost spolupráce	1		5	3	3,11

Tabulka č. 2 Pravděpodobnost výskytu příčin odkladu školní docházky

Graf č. 2 Pravděpodobnost výskytu příčin k odkladu školní docházky

Mimo přednastavené hodnoty měli možnost pedagogové přidat příčiny, které nejsou v seznamu uvedeny. Jsou to např.: nezralost se nevyskytuje pouze v jedné ze jmenovaných

kategorií, většinou se však vyskytuje více znaků najednou; orientace v prostoru – pravá /levá, nahore/dole; vyhraněná lateralita.

12. Jaké projevy a možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro udělení OŠD?

Učitel A: *Dítě nezná písmena, chybějící špetkový úchop tužky, hravé dítě.*

Učitel B: *Hravost dítěte, dosažení šesti let v letních měsících, nedostatky v kresbě.*

Učitel C: *Prodloužení dětství, hravost, porucha výslovnosti hlásek r a ř, neobratnost dítěte, pomalost.*

Učitel D: *Jak to myslíte? Jestli si myslíte, že některé z uváděných důvodů ve skutečnosti k odkladu vést nemusí. Nevím, např. špatná výslovnost některých hlásek není důvod k odkladu, správné držení tužky, některé děti už přicházejí do školky se špatným návykem a nám se nepodaří jejich držení tužky přeučit. I tak mohou zvládat školní úkoly a psát se naučí. Také nepovažuji za důvod to, že dítě je narozeno v letních měsících.*

Učitel E: *Prodloužení dětství,*

Učitel F: *Rodiče se snaží dosáhnout odkladu, aby prodloužili dětem období bez povinností, to ovšem důvod není.*

Učitel G: *Nedostatky ve výslovnosti, neobratnost – myslím, že je dítěti míra šikovnosti dána a s věkem se sice zlepšuje, ale není důvodem k odkladu, neznalost písmen, také není důvodem to, že neumí počítat – i když v RVP je uvedeno, že dítě v rámci předškolního věku by mělo umět napočítat do deseti. Stává se, že předškolní děti umí číst a něco napsat, a proto rodiče dětí, které to neumějí, si myslí, že je to důvod k odkladu. Já s tím nesouhlasím, číst a psát se mají naučit ve škole.*

Učitel H: *Špatná výslovnost hlásek r a ř a vady řeči vůbec, pokud s nimi nejsou spojeny problémy v porozumění řeči a ve vyjadřovacích schopnostech.*

Učitel I: *uzavřenost dítěte, vzrůst*

Nástup povinné školní docházky před dosažením šesti let

13. Využívají rodiče možnost nástupu dítěte již v 5 letech podle platného školského zákona? Pokud ano, pamatujete si, v kolika případech k tomu došlo za posledních 5 let? Setkali jste se s nějakým konkrétním případem? Znáte, jak bylo dítě ve školní docházce úspěšné?

Odpovědi na tuto otázku se téměř shodují, jeden z respondentů uvádí, že se setkal s případem, kdy dítě nastoupilo do školy před dosažením šesti let věku, byla to dívka narozená v listopadu, která se ve školce projevovala výrazně vyspěle ve všech oblastech, a proto rodiče využili možnost dřívějšího nástupu do základní školy. Jakým způsobem prospívala ve škole, učitelka nevěděla. Ostatní učitelky uvádějí, že se s podobným případem ve své praxi nesetkaly.

14. Jaký je Váš osobní názor na předčasné zaškolení v době, kdy dítě dosáhne 6 let až v průběhu 1. třídy ZŠ? Stává se, že vyjde iniciativa z Vaší strany a dítěti doporučíte předčasný nástup do školy?

Učitel A: *Myslím, že dítě narozené na podzim, v září nebo v říjnu, které nejeví známky nezralosti, je tzv. ve vývoji napřed, může nastoupit školní docházku. Ale žádné takové si za dobu praxe nevybavuji. U dětí dochází ve vývoji ke skokovým změnám a mnohdy se nám po prázdninách vrátí do školky děti (podzimní i odkladové) natolik zralé, že by patrně školu bez problémů zvládly. Jenže odhadnout dopředu takovou změnu, na to bychom potřebovali křišťálovou kouli. Myslím, že těmto dětem rok ve školce i tak pomůže a do školy jdou s větší jistotou. A nenudí se? To ne, zabavit dítě odpovídajícím způsobem zvládneme. Máme dnes spoustu prostředků, jak zabavit děti s nestejnými nároky a potřebami.*

Učitel B: *Osobně bych rodičům předčasný nástup nedoporučovala, není dobré nástup do školy zbytečně uspěchat.*

Učitel C: *Pokud je dítě velmi nadané, zralejší, než by odpovídalo jeho věku, školka by pro něj patrně nebyla dostatečnou náplní. Myslím, že jsou děti, které mohou zvládnout školu, zvláště*

dívky narozené na podzim jsou většinou v září již schopny se plně vyrovnat s náročnějšími úkoly a je na nich vidět velký pokrok, přes prázdniny tyto děti velmi vyspějí a potom je mezi nimi a ostatními dětmi znát významný rozdíl. Máme pro takové děti připraveny úkoly, které je připravují na budoucí povinnosti ve škole a odpovídají jejich potřebě řešit nějaké úkoly. Nicméně i když se stává, že máme ve školce děti, které by patrně mohly být tou dobou už ve škole, nemyslím si, že by se nudily a ztrácely čas. Netroufla bych si rodičům doporučit o půl roku dříve, když probíhají zápisy, aby dítě poslali do školy. Těžko odhadneme, k jakému posunu ve vývoji u konkrétního dítěte do září dojde. Myslím, že nástup v pěti letech je určen pouze pro děti „geniální“.

Učitel D: Naše iniciativa asi není na místě, ale pokud je dítě schopné, fyzicky i duševně vyspělé a hlavně trochu napřed oproti vrstevníkům, asi by mohlo nastoupit například dítě narozené na podzim, mladší děti už bych raději nechala v MŠ, mohly by vzniknout příliš velké věkové rozdíly mezi dětmi, třeba i skoro 2 roky. Konečně posoudit a rozhodnout to musí poradenský psycholog...

Učitel E: Nedoporučuji to zásadně, bylo by to k újmě dítěte.

Učitel F: Nejsem zastáncem předčasných nástupů, dítě předčasně vyspělé po všech stránkách je spíše výjimkou.

Učitel G: Jsem zásadně proti.

Učitel H: Nedoporučila bych to rodičům, sama jsem se narodila v září a šla do školy v šesti a pořad jsem byla ta nejmladší. A cítila jsem se odstrkovaná.

Učitel I: Já si myslím, že zvláště mezi děvčaty je dost takových, které jsou narozeny v září nebo v říjnu a jsou natolik vyspělé, že do školy jít mohly. Nestává se to, rodiče neuvažují, že by dali děti do školy dříve. Mnohdy za ten rok navíc ve školce se naučí číst nebo i psát. Nevím, jak se na to dívají učitelky v první třídě.

Na tuto otázku převažují negativní odpovědi, žádný z respondentů by předčasný nástup dítěte do školy neinicioval ani nedoporučoval. Učitelky A a C doplňují, že mnohdy děti narozené na podzim přes prázdniny vyzrají natolik, že by školu zvládly, ale zároveň si

nemyslí, že by jim jeden rok ve školce navíc uškodil. Učitelka C se domnívá, že předčasný nástup je vhodný pro děti tzv. superiorní, děti nadprůměrně nadané, které se od ostatních dětí příliš odlišují. Učitelka I připouští, že dívky narozené na podzim často bývají na školu dostatečně zralé.

Diagnostika v MŠ

15. Používáte ve Vaší MŠ komplexní metodu diagnostiky školní zralosti a připravenosti a jakou?

Učitel A: *Používáme metodiku diagnostiky Školní zralost autorek Bednářové a Šmardové, dále máme povinnost vést záznamové archy.*

Učitel B: *Žádnou konkrétní metodu nepoužíváme, vedeme záznamové archy o dětech a do nich značíme, čeho dosáhly a jaké pokroky udělaly, řídíme se doporučením RVP, snažíme se děti cíleně pozorovat a máme možnost je v rámci kolektivu srovnávat, na základě toho potom doporučíme rodičům návštěvu PPP, když máme dojem, že je to třeba.*

Učitel C: *Máme zpracovány archy a s dětmi v průběhu celé docházky do MŠ provádíme různé úkoly, grafomotorické, pohybové, neustále děti pozorujeme a zaznamenáváme důležité informace do záznamových listů, máme možnost mezi sebou děti srovnávat a pozorovat je při hře i plnění úkolů nebo při činnostech samoobslužných, oblékání, čištění zubů, všímáme si, jak komunikuje s ostatními, jakou má slovní zásobu, jestli se dokáže prosadit, má vlastní názor atd. Všechno je stanoveno v rámci RVP.*

Učitel D: *Vypracováváme záznamové archy, 2x za poslední rok děti kreslí postavu, v posledních třech letech také používáme metodiku ke zjišťování a vyhodnocování školní zralosti, řídíme se také „konkretizovanými očekávanými výstupy předškolního vzdělávání“ (pozn: doplněk RVP).*

Učitel E: *Používáme knihu Diagnostika předškoláka – Kolbábková, Klenková, denní záznamy o dětech, dvakrát za rok děti kreslí postavu.*

Učitel F: *Nepoužíváme žádnou konkrétní metodiku, vyplňujeme záznamové listy, vedeme o dětech karty, kam zapisujeme pokroky ve sledovaných oblastech, používáme speciální didaktické pomůcky pro rozvoj oblastí stanovených RVP.*

Učitel G: *Pozorujeme děti několik let, mění se nám před očima a vše o nich zapisujeme a dokumentujeme. Metodiku žádnou nepoužíváme.*

Učitel H: *Za metodiku považuju RVP PV (rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání) a další rozšiřující dokumenty. Dvakrát za poslední rok děti kreslí postavu, sledujeme jejich komunikační schopnosti, dáváme jim grafomotorická cvičení, atp.*

Učitel I: *Konkrétní metodiku nepoužíváme, děti pozorujeme a důležité zapisujeme do záznamových archů.*

16. Spolupracujete s PPP nebo SPC?

Učitel A: *Ano, u nás provádějí pracovnice PPP diagnostiku školní zralosti přímo ve školce.*

Učitel B: *Ano, pořádáme besedy, někdy provádí pracovníci PPP diagnostiku předškolních dětí, ale není to pravidlem.*

Učitel C: *Ano, provádějí depistáže školní nezralosti.*

Učitel D: *Myslím, že bychom mohli spolupracovat více, hlavně při posuzování předškoláků, poradenská pracoviště by mohla využít naše informace o dítěti z každodenního pozorování – dítě se může při vyšetření v poradně chovat jinak, než je to u něj běžné ... Je to nepřírozená situace a dítě může na ni reagovat nepřiměřeně.*

Učitel E: *Pořádají u nás besedy pro rodiče předškoláků, jinak spolu při diagnostice předškolních dětí nespolečně pracujeme. Myslím si, bylo dobré, kdybychom více komunikovali přímo, ale informace se k nám dostanou pouze prostřednictvím rodičů, ti však nejsou vždy sdílní.*

Učitel F: Ano, každý rok v období před zápisem do první třídy u nás provádějí orientační vyšetření školní zralosti předškolních dětí.

Učitel G: Ne, ale myslím, že by bylo vhodné, kdyby se diagnostika školní zralosti prováděla přímo u nás a psycholog by mohl konzultovat své vlastní zjištění s našimi záznamy. Samozřejmě se souhlasem rodičů.

Učitel H: Ne, dříve probíhaly depistáže přímo u nás v MŠ, ale několik let už se to nedělá.

Učitel I: Pořádáme besedy o školní připravenosti pro rodiče. Jinak ne.

17. Jaké metody používáte při přípravě předškoláků na nástup do školy? Liší se Vaše práce s dětmi, které jsou běžnými předškoláky, od práce s dětmi s odkladem školní docházky? Pokud ano, stručně popište jak. Využíváte MDS (Metoda dobrého startu) podle Svierkoszové? Pokud jinou, uveďte jakou.

Učitel A: U dětí s OŠD máme vypracovaný individuální plán zaměřený na konkrétní oblast nezralosti, jinak rodičům nabízíme program Maxík, zaměřený na rozvoj komunikačních a pohybových dovedností.

Učitel B: U dětí s OŠD se zaměřujeme více na konkrétní oblast, která byla příčinou odkladu, mnohdy ve spolupráci s PPP. Jinak mohou děti navštěvovat kurz Metoda dobrého startu.

Učitel C: Práce s předškoláky je stejná, snažíme se rozvíjet všechny oblasti podle RVP, MDS nepoužíváme, využíváme různé didaktické pomůcky.

Učitel D: Děti s OŠD mají vlastní program navíc – zaměřený na konkrétní schopnosti nebo dovednosti, které je třeba rozvíjet. Ano, využíváme MDS – absolvují ji všichni předškoláci, děti s OŠD 2x.

Učitel E: Děti s OŠD mají individuální vzdělávací plán podle doporučení poradenského pracoviště. Metodu dobrého startu v naší škole provozujeme už šestnáct let, považujeme ji

za výbornou procvičovací metodu na koordinaci, jemnou motoriku, grafomotoriku, ovládání těla, pohyb v rytmu atd. Absolvují ji všichni předškoláci.

Učitel F: *Neliší se, věnujeme se jim stejně.*

Učitel G: *Máme speciální úkoly, trénink grafomotoriky, didaktické hry, kreslíme cvičení na uvolnění ruky, snažíme se držet všech cílů v RVP.*

Učitel H: *Práce s předškoláky se od té s odkladovými dětmi zas tolik neliší, pokud máme nějaká doporučení z PPP, tak podle nich pracujeme.*

Učitel I: *Pokud máme nějaká doporučení z PPP pro děti s odkladem, pracujeme s nimi podle toho. Jinak se naše práce s předškoláky a odkladovými dětmi příliš neliší. Obě skupiny se snažíme po všech stránkách připravit na nástup do školy.*

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání stanovuje mimo jiné potřebu vyhodnocovat vzdělávací výsledky. U každého dítěte je třeba sledovat a dokumentovat jeho rozvoj, aby bylo možno včas odhalit případné problémy či nedostatky, vyvodit odborné závěry, případně intervenovat odbornou pomocí. Jednotlivé metody a techniky si mateřská škola či pedagog může zvolit sám. Není tedy nikde stanoveno, jakým způsobem provádět diagnostiku předškoláka. Většina z vybraných mateřských škol používá záznamové archy, ve kterých značí pokroky dítěte v průběhu mateřské školy, pouze dvě učitelky uvedly, že v jejich mateřské škole používají komplexní diagnostickou metodiku zpracovanou odborníky speciálně pro vyhodnocení školní zralosti jednotlivých dětí. Obě uvedené knihy jsou podrobnou metodikou, která vede pedagoga krok za krokem k posouzení všech oblastí důležitých při stanovení školní zralosti. Podle mého, tento způsob individuálního posuzování ve spojení s dlouhodobým pozorováním dětí při jejich každodenních přirozených činnostech je velmi odbornou diagnostikou, o kterou se může odborný poradenský pracovník opřít při diagnostice školní zralosti. Má vysokou vypovídající hodnotu a rodiče mohou názoru učitele, který s dítětem pracuje tímto způsobem, důvěřovat. S odpovědí respondentů vyplývá, že by více komunikace s PPP, případně SPC uvítali.

Z dalších odpovědí však vyplývá, že v tomto ohledu komunikace mezi mateřskou školou a PPP neprobíhá. Není to umožněno především proto, že obě pracoviště mají povinnost zacházet se zjištěnými údaji citlivě jako s důvěrnými a poskytovat je pouze rodičům a jiné

osobě pouze s jejich souhlasem. Záleží na rodičích, zda si informace o dítěti zjistí a jak s nimi naloží.

Na otázku ohledně cílené přípravy předškoláků a dětí s odkladem školní docházky většina respondentů uvádí, že pro děti s odkladem školní docházky mají zpracovaný individuální vzdělávací plán, podle kterého s dětmi pracují na rozvoji problematických oblastí. Pouze čtyři učitelé uvádějí, že používají komplexní metodu pomáhající při přípravě předškoláků (1x program Maxík a 3x Metoda dobrého startu). Ostatní využívají vlastní didaktické pomůcky.

9.2 Rozhovory s učiteli na základních školách

Učitelé na vybraných základních školách zodpověděli deset otázek rozdělených tematicky na dva celky, první se věnuje problematice odkladů školní docházky a zápisu do první třídy základní školy, v druhé části odpovídají na dotazy zabývající se nástupem povinné školní docházky dětí před dosažením šesti let věku.

1. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut?

Učitel A: *Ano, máme velmi napjaté osnovy a dítě, které není zralé pro školu, má problémy se zvládnutím úkolů. Musíme toho zvládnout opravdu hodně během první třídy. Na druhou stranu dnes nejsou výjimkou děti, které už znají dobře abecedu a základní počítání, některé už umí číst, jenže o to větší rozdíly mezi dětmi musíme řešit. Nutnost odkladu je třeba opravdu dobře zvážit. Dítě se v určitém období nadšeně věnuje učení, je dobré, když už je v tu dobu ve škole. Řekla bych, že je potom pro školu dobře nastartované. Starší děti někdy toto nadšení ztratí dřív, než do školy nastoupí, a už se jim tolik nechce.*

Učitel B: *Ano, určitě se osvědčil. I můj syn měl odklad a vyplatilo se to. Ale nesouhlasím s udělováním odkladů kvůli nesmyslným důvodům. Rodiče si neuvědomují, že tím celkově posouvají věk dítěte, než dostuduje. Syn studuje vysokou školu a prodloužil si studium o dva roky – to znamená, že dostuduje až ve 27 letech. Zvláště u děvčat to může být dost pozdě.*

Učitel C: *Ano, pomáhá, je užitečný. Uvažuje se o jeho zrušení a já to nepovažuju za rozumné a o koncepci takového kroku pochybuji.*

Učitel D: *Ano, je dobré mít tu možnost.*

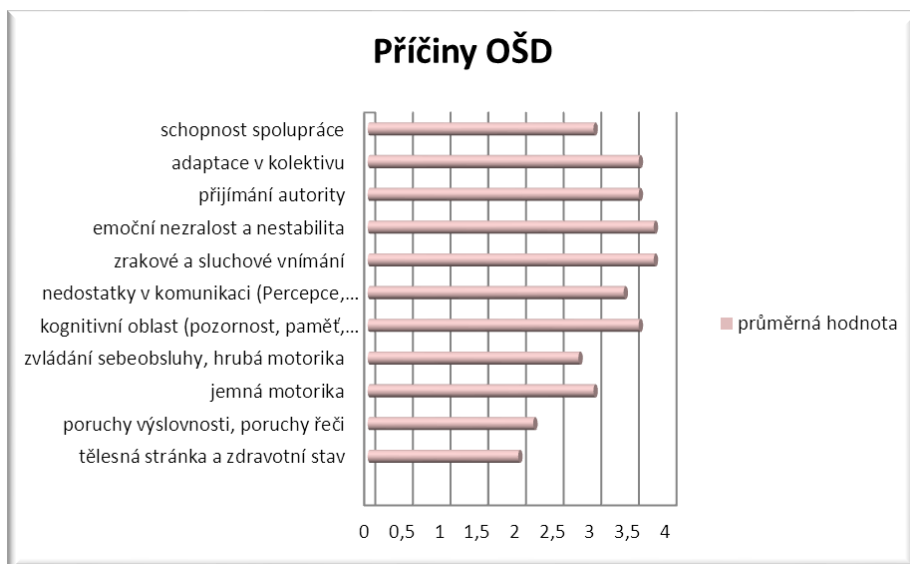
Učitel E: *Spíše ano.*

Na tuto otázku se odpovědi respondentů shodují, všichni si myslí, že OŠD je potřebný a opodstatněný. Učitel B si myslí, že je třeba využívat odklad smysluplně, v opačném případě to může zbytečně prodlužovat dobu vzdělávání dítěte, zvláště pokud se rozhodne studovat vysokou školu.

2. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností:

Příčiny OŠD	četnost jednotlivých hodnot				průměrná hodnota
	1	2	3	4	
tělesná stránka a zdravotní stav	1	3	1		2,00
poruchy výslovnosti, poruchy řeči		4	1		2,20
jemná motorika		1	3	1	3,00
zvládání sebeobsluhy, hrubá motorika		2	2	1	2,80
kognitivní oblast (pozornost, paměť, myšlení)			2	3	3,60
nedostatky v komunikaci (percepce, slovní zásoba, vyjadřovací schopnost)			3	2	3,40
zrakové a sluchové vnímání			1	4	3,80
emoční nezralost a nestabilita			1	4	3,80
přijímání autority		1		4	3,60
adaptace v kolektivu		1		4	3,60
schopnost spolupráce		2	1	2	3,00

Tabulka č. 3 Příčiny OŠD

Graf č. 3 Příčiny OŠD

Z uvedené tabulky a následně i grafu vyplývá, že za nejčastější příčiny odkladu pedagogové na vybraných školách považují emoční nestabilitu a nezralosti v oblasti zrakového a sluchového vnímání. Hned za nimi následuje nezralost v oblasti kognitivní a v komunikaci společně se sociální nezralostí. Na konci tabulky zůstávají poruchy řeči. Učitelé mohli doplnit ještě jiné příčiny odkladu, učitel E doplnil následující dovednosti, které

by prvňáček měl zvládat: Umět rozlišit, jak se chovat k různým lidem – dospělí, děti. Znat základní pravidla chování a umět přijímat další stanovená pravidla. Chtít poznávat nové.

3. Jaké projevy či možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro OŠD?

Učitel A: *Rodiče někdy argumentují, že ještě není schopno plnit povinnosti nebo také že jim nic neuteče apod. Toto nepovažuji za důvod odkladu. Ten má vycházet z potřeb dítěte a ne jejich rodičů.*

Učitel B: *Rodiče mají často obavy, že dítě nemůže jít do školy, protože je příliš hravé. Ale hravost je přirozené chování a ne projev nezralosti.*

Učitel C: *Porucha výslovnosti, nevyhraněná pravolevá orientace, neznalost abecedy, neumí-li dítě počítat.*

Učitel D: *Nevím, co myslíte. Jestli podle Vás existuje důvod odkladu, který vlastně důvodem není. Nenapadá mě nic, to co jste říkala, všechno důvody k odkladu jsou. Snad poruchy výslovnosti nejsou nutnou příčinou odkladu a pohybová neobratnost a tělesný vzrůst může být u některých dětí spíše dědičná než vývojová záležitost – odklad patrně nic nevyřeší.*

Učitel E: *Vzrůst dítěte.*

Vybraní učitelé nepovažují za důvod k odkladu odložení povinností, hravost dítěte, další z respondentů uvádějí pohybovou neobratnost a tělesný vzrůst. Jedna respondentka nepovažuje za důvod OŠD nevyhraněnou pravolevou orientaci, znalost abecedy a počítání a poruchy výslovnosti.

4. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u zralých dětí? Jaké uvádějí důvody?

Učitel A: *Rodiče někdy argumentují, že ještě není schopno plnit povinnosti, nebo také, že jim nic neuteče apod. Toto nepovažuji za důvod odkladu. Ten má vycházet z potřeb dítěte a ne jejich rodičů.*

Učitel B: *Myslím, že skutečný důvod je poskytnout dětem částečnou výhodu „staršího“ a oddálení povinností, ale slyšela jsem spoustu bizarních důvodů. Jedna maminka dala do školy společně sourozence, kteří byli více jak rok věkově od sebe, aby mohli být spolu. Nebo také dávají děti do školy podle toho, jak nastupují do školy oblíbení kamarádi ze školky. Tohle určitě není možné považovat za relevantní důvody a je dobře, že dnes je třeba doložit k žádosti o odklad také doporučení poradenského pracoviště.*

Učitel C: *Ano, myslím si, že důvodem je prodloužit dětství a oddálit povinnosti, nebo také přílišná hravost dítěte a podobně. Ale konkrétní důvody neznám, nepřicházím s rodiči, kteří žádají o odklad, do styku.*

Učitel D: *Ano, stává se to. Nám důvody uvádět nemusí – stačí, když doloží potřebná doporučení, ale domnívám se, že chtějí dítěti prodloužit dětství a oddálit sobě i jim povinnosti.*

Učitel E: *Ano. Čekají, až bude chodit do školy mladší kamarád/ka, sourozenec půjde do MŠ, dítě se jim zdá hravé, zakřiknuté, malý vzrůst.*

Všichni respondenti se shodují, že někteří rodiče trvají na odkladu, ačkoliv jejich důvody neshledávají jako opodstatněné. Jsou to již jmenované důvody jako, že dětem nic neuteče, nejsou ještě schopny plnit povinnosti, hravost dítěte. Jedna paní učitelka vzpomněla také velmi irelevantní důvody, jako oddálení nástupu jednoho ze sourozenců, aby mohli nastoupit společně s mladším z nich nebo také to, že rodiče dávají do školy děti podle toho, kdy nastupují jejich kamarádi. Některé tyto kategorie byly zmíněny již v odpovědích na otázku předchozí jako neopodstatněné důvody pro odklad školní docházky.

5. Stává se, že rodiče trvají na zaškolení u nezralého dítěte? Pokud ano, máte zkušenosti s tím, jaká je potom úspěšnost dítěte resp. zda se projevují nějaké problémy, znáte nějaký konkrétní příklad?

Učitel A: *Ano, v každé první třídě mám 2 až 3 děti, kterým by odklad školní docházky prospěl, na druhou stranu mnohdy děti přijdou po odkladu, a přesto ještě zralé nejsou, musíme jim věnovat zvláštní péči, ale tento individualizovaný přístup k dětem ve třídě s třiceti žáky je téměř nerealizovatelný.*

Učitel B: *Není to tak časté, ale stává se to.*

Učitel C: *Ano, stává se to, děti jsou potom hůře zvladatelné, nedokážou se dostatečně dlouho soustředit, ruší ostatní děti, učení je pro ně příliš velká zátěž.*

Učitel D: *Každý rok nastoupí do první třídy dítě, které má v nějaké oblasti potíže, obvykle jsou pozadu oproti ostatním dětem a učení je nebaví, musí vynaložit mnohem větší úsilí a na známkách to není poznat, alespoň oproti ostatním dětem. Ztrácejí chuť se zlepšit. Je třeba spolupráce s rodiči, aby pochopili, že mají své děti podporovat a mít s nimi trpělivost, někteří však neakceptují horší známku než dvojku a berou to jako selhání dítěte nebo také učitele. To se týká nejen dětí nezralých, ale také méně nadaných nebo s různými poruchami učení.*

Pro práci učitele je velmi náročné přizpůsobit se rozdílnému tempu dětí ve třídě. Ty běžně nadané mají úkoly hotové dříve a je třeba zabránit, aby se začaly nudit. Ale to prostě patří k práci učitele, a svědčí to o jeho kvalitě, že si poradí s různě nadanými dětmi.

Učitel E: *S tímto jsem se ještě nesetkala.*

Učitelé se v tomto případě shodují, že do školy nastupují nezralé děti, považují to za určitý handicap pro dítě, se kterým se musí vyrovnat i učitelé – poskytnou jim maximálně možnou individuální péči, aby jim pomohli zvládnout těžký nástup do školy. Tyto děti bývají dle názoru respondentů také ve třídě často rušivým prvkem. Učitel „D“ zmiňuje nutnost a zároveň náročnost individuálního přístupu učitele k dětem.

- 6. Obvykle je doporučováno, aby dívky narozené v červenci a srpnu a chlapci narození v květnu až srpnu nastoupili do ZŠ s odkladem. Používáte obecně tento systém při doporučení OŠD rodičům takto narozených dětí? Ze své zkušenosti můžete tuto metodu doporučit?**

Učitel A: *Nemyslím, že by to bylo pravidlem, a nic takového nedoporučujeme. Když probíhají zápisy, neznáme věk dětí, posuzujeme, co dovedou, evidence dětí při zápisu probíhá s rodiči zvlášť - v jiné místnosti, zatímco dětem se věnují učitelé.*

Učitel B: *Je to doporučováno a obecně je možné to zohlednit. Ale zralé dítě by mělo jít do školy i přesto, že je narozené v létě.*

Učitel C: *Nemyslím si, že by to byl důvod k odkladu vždy, záleží na konkrétním dítěti. Pravda je, že takto narozené děti dnes často odklad mají.*

Učitel D: *V zásadě s tím souhlasím, jako metodu to však nedoporučuji, je třeba dítě individuálně posoudit.*

Učitel E: *Dříve jsme toto často uplatňovali. Ano, tuto metodu doporučuji. Zejména u chlapců.*

Skupina dotázaných učitelů v tomto případě připouští větší pravděpodobnost výskytu OŠD u dětí narozených v létě, ale nepovažují to za pravidlo. Zdůrazňují nutnost individuálního posouzení každého jedince. Jedna respondentka tuto metodu zejména u chlapců doporučuje.

7. Jakým způsobem posuzujete školní zralost a připravenost dětí u zápisu, popište stručně metody a použité prostředky.

Učitel A: *Používáme metody, které jsme si sami zpracovali, každý rok zápis probíhá trochu jinak. Vždy se snažíme, aby se děti cítily ve škole co nejlépe, máme pro ně připravenou pohádku, děti se aktivně sami zapojí do děje. V průběhu zápisu děti poznají školu, projdeme s nimi více místností a v každé jsou připraveny různé speciálně zaměřené činnosti. Děti chodí po malých skupinkách a na různých zastávkách plní připravené úkoly – zarecitovat básničku, zapívat, malovat, vystříhovat a poznávat různé tvary, skládají obrázky – puzzle. Všechno je dobrovolné, snažíme se dítě zapojit nenásilně, pokud recitovat nechce (třeba je stydlivé) nenutíme je a snažíme si s ním popovídat, abychom zjistili úroveň řeči a vyjadřovacích schopností. Děti při činnostech pozorujeme a vyhodnocujeme naše „testy“.*

Učitel B: *Pozorujeme děti při plnění úkolů zjišťujících úroveň jejich schopností. Recitují básničku, vážou tkaničku, schopnost komunikace s novým člověkem (učitelem), pozorujeme jejich chování v novém a neznámém prostředí, zda je dítě schopno se pustit maminky ruky a věnovat se zadanému úkolu bez úzkostných pohledů kolem sebe.*

Učitel C: *Děti plní připravené úkoly: pohovoříme si s dětmi, snažíme se zjistit schopnost orientace v prostoru, poznávání geometrických tvarů, jejich vystřihování, některé přednesou básničku, kterou si připravily, děti kreslí obrázek – za úkol dostanou postavu – tatínka, ale pokud chtějí malovat něco jiného, nenutíme je. Důležité je, aby se cítily dobře. Zápis nemá být pro dítě stresující a je dobré, když si to uvědomí i rodiče. Někdy se snaží dítě přehnaně na zápis připravovat a sami tomu přikládají velkou důležitost (osobní ambice, strach, aby jejich dítě nezklamalo apod.), že sami mohou dítě zbytečně znejistit. Uvědomujeme si, že některé děti by se ve známém prostředí chovaly trochu jinak. Kdybychom doporučovali odklad podle chování u zápisu, dostaly by odklad všechny introvertní děti a uzavřené samotářské povahy.*

Učitel D: *Děti pozorujeme, jak komunikují, jestli se nebojí, zjišťujeme schopnost zacházení s běžnými předměty – tužka, nůžky. Zjišťujeme, jak zvládají pravolevou orientaci.*

A jaké metody používáte, nějaké standardizované testy?

Ne, dříve se používal Jiráskův test školní zralosti, dnes děti malují obrázek, vystřihují určené tvary nebo mají za úkol konkrétní tvar namalovat, zjišťujeme, jestli rozlišují barvy, poví nám básničku nebo zazpívají písničku. Snažíme se, aby děti neměly pocit, že jsou zkoušené, spíše si hrají.

Učitel E: *Sledujeme výslovnost, slovní zásobu (odpovídají na otázky, zpívají, recitují), schopnost soustředit se a naslouchat, začlenit se do skupinky dalších dětí, při pracovních a výtvarných činnostech se zaměřujeme na jemnou motoriku (zavazují tkaničky, skládají, kreslí, vybarvují), při plnění úkolů sledujeme ochotu zapojení, spolupráci s ostatními dětmi, staršími dětmi i učiteli.*

Na vybraných školách probíhají zápisy v režii každé školy, na každé trochu jiným způsobem, ale v zásadě si ověřují všichni ty stejné schopnosti a dovednosti zapisovaných dětí. Zaměřují se na jejich vyjadřovací schopnosti a případné logopedické vady, jestli se v novém prostředí nebojí, jsou-li schopny navázat kontakt s učitelem, zda umí zavázat tkaničky jako příklad vizuomotorické koordinace, poznání barev a geometrických tvarů, práce s tužkou a nůžkami. Podle výpovědí vybraných pedagogů zápis dnes probíhá spíše jako hra a učitelé se snaží dítě zbytečně nestresovat. Jedna paní učitelka naznačila, že mnohdy dítě příliš stresují rodiče tím, jak se je snaží na zápis připravit.

8. Myslíte si, že by bylo možné se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými, než na OŠD?

Učitel A: *Myslím, že v současném systému to není reálné. Děti, které mají nějaký handicap (nezralost či nějaké postižení) jsou ve škole znevýhodněné. V naší škole se snažíme přistupovat k dětem s ohledem na jejich individuální potřeby, ale není to dostatečné. Měla jsem případ chlapce, který měl problémy udržet pozornost, projevovala se také nezralost v oblasti zrakového i sluchového vnímání. Důsledkem byly problémy se čtením a částečně i se psaním, až ve druhé třídě začal zvládat čtení uspokojivě – nebylo již pro něj tolik namáhavé, postupně se čtení i psaní zlepšilo, ale chlapec získal k oběma činnostem negativní vztah a nyní je velmi těžké jej motivovat... možná kdyby nastoupil o rok později, nebylo by to pro něj na začátek tak odrazující, byl by lépe připraven a neztratil by zájem.*

Učitel B: *V některých případech ano, v konkrétním případě holčičky (viz kazuistika) by dřívější nástup do kolektivu dětí v MŠ s cílenou pomocí usnadnil její adaptaci ve skupině vrstevníků. A individuální přístup z naší strany také vše nevyřeší, navíc pro něj nemáme dost prostoru.*

Učitel C: *Ne vždy, některé projevy nezralosti jsou přímo závislé na zrání CNS a tam vývoj trénováním neurychlíme, v některých oblastech (např. jemná motorika a grafomotorika, vizuomotorická koordinace, oblast sociální interakce apod.) trénink může pomoci. Myslím, že to vše dnes úspěšně dělají mateřské školy, proto je velmi vhodné, když děti do MŠ chodí. Minimálně jeden rok, ale myslím si, že čím déle, tím pro děti lépe.*

Učitel D: *Myslím, že nelze úplně zavrhnout OŠD, někdy dítě jen potřebuje více času. Jsou však případy, že dítě je nepřipravené na školu v oblastech, kdy by včasný nácvik pomohl – tady jsem pro cílenou přípravu, MŠ se dnes většinou intenzivně věnují nácviku potřebných dovedností, a pokud jde ruku v ruce i výchova v rodině, je dítě většinou na školu dobře připravené, a je jich většina.*

Učitel E: *Podle možností mateřské i základní školy asi ano. Ale současné vysoké počty žáků ve třídách k tomu nedávají možnost.*

Jako v případě učitelů z vybraných mateřských škol i tady se respondenti shodují na tom, že v některých případech lze včasným nácvikem některé problémy při zaškolení předejít, ale úplně zamezit projevům nezralosti nelze, neboť jsou projevem nezralosti CNS a je potřeba především více času, než se dítě vývojově srovná s vrstevníky. Zároveň upozorňují, že ačkoliv se snaží o individuální přístup ke každému žákovi, ne vždy je to možné v dostatečné míře s ohledem na vysoký počet žáků.

Předčasný nástup školní docházky

9. Stává se, že rodiče přicházejí k zápisu s dítětem, které nedosáhne 6 let před nástupem školní docházky?

Učitel A: *Ano, ale pamatuji se jen velmi málo případů za dobu mého působení ve školství. Myslím, že jsou děti, které by uspokojivě zvládly nároky školy i tehdy, nastoupí-li do školy v roce, kdy dosáhnou šesti let, ale není jich tolik. Navíc jsou dnes prvňáčci celkově starší a být ve třídě nejmladší není výhodou spíše naopak.*

Učitel B: *Jen velmi vzácně, osobně si vybavuji jen jeden případ. Byla to dívka nebo chlapec? Dívka. A pamatujete si, jak byla úspěšná? Pokud vím (neučila jsem ji) neměla žádné významnější problémy.*

Učitel C: *Nepamatuji si takový případ za dobu své praxe.*

Učitel D: *Ano, ale velmi výjimečně. Neučil jsem takového žáka.*

Učitel E: *Ano. Spíše zřídka.*

10. Jaký je Váš osobní názor/zkušenost na zaškolení pětiletých dětí? Doporučili byste rodičům dřívější nástup do školy a v jakých případech (konkrétní projevy a vlastnosti dítěte).

Učitel A: *Netroufala bych si to rodičům doporučit. Rozdíly mezi dětmi jsou zdrojem potíží. S ohledem na zvládání adaptace v kolektivu bych děti dříve do školy neposílala.*

Učitel B: *To je velmi těžké posoudit. Záleží na konkrétním dítěti. Nemyslím si, že by škola byla vhodná pro příliš malé děti. Osobně bych nástup mladších dětí raději nedoporučovala.*

Učitel C: *Je to velmi individuální. Dítě přiměřeně zralé a sociálně adaptabilní, které má doporučení poradenského psychologa i dětského lékaře, by asi mohlo nastoupit do školy. Obecně jsem však spíše skeptická k nástupu mladších dětí do školy.*

Učitel D: *Není to v naší kompetenci, ale osobně bych to nedoporučoval, snad s výjimkou velmi nadaných dětí, pro které je další rok v MŠ ztrátou času. Tyto děti bývají i v pozdějším věku spíše individuality a jsou stranou kolektivu, protože se liší, takže se dají očekávat problémy v sociální oblasti, ale tyto děti potřebují stejně individuální péči. Učitel by na to měl zase brát ohled.*

Učitel E: *Setkala jsem se dokonce v jedné třídě se třemi dívkami, které dosáhly věku 6 let v průběhu září a října. Tyto dívky byly zpočátku pomalejší, ale během prvního ročníku srovnaly své tempo s ostatními žáky. Všechny tři dosahovaly velice dobrých výsledků po dobu pěti let, které jsem je vyučovala. Ani nyní nemají žádné potíže. Jedna z nich je žákyní víceletého gymnázia s výbornými výsledky.*

Podle názorů respondentů rodiče příliš často nepřicházejí k zápisu s dětmi, které by dosáhly šesti let až v průběhu první třídy ZŠ. Jen jeden respondent si vybavuje konkrétní příklady. Předčasné zaškolení pětiletých dětí učitelé z vybraných škol spíše nedoporučují, nevylučují však možnost, že jsou děti, které by mohly do školy nastoupit dříve, pokud budou dostatečně zralé po všech stránkách. Nicméně upozorňují na možné komplikace, např. při adaptaci v kolektivu vrstevníků. Jeden z učitelů by tuto možnost doporučoval pouze velmi nadaným dětem.

Poznámky

Učitel D:

U nás ve škole jsou učitelé zvyklí věnovat se žákům individuálně, podle jejich potřeb. Většinu problémů dětí s adaptací na školu zvládnou. Naším cílem je, aby se děti do školy těšily, nebály se a mohly zažívat své drobné každodenní úspěchy. Jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout, je slovní hodnocení. Znamka není, zvláště v počátcích učení, dostatečným ohodnocením. Kdybychom byli spravedliví, některé děti bychom odsoudili do role žáka s trvale horšími známkami (protože pro jedničku jsou jasná kritéria a na ta méně nadaný žák nedosáhne). Slovním hodnocením můžeme vyzvednout úspěchy, upozornit na zlepšení – je to mnohem méně diskriminující. Proto považuji slovní hodnocení na prvním stupni a zvláště v první třídě za určitý způsob, jak se ku prospěchu budoucího vztahu dítěte ke škole vyrovnat s rozdíly mezi dětmi.

9.3 Statistické údaje

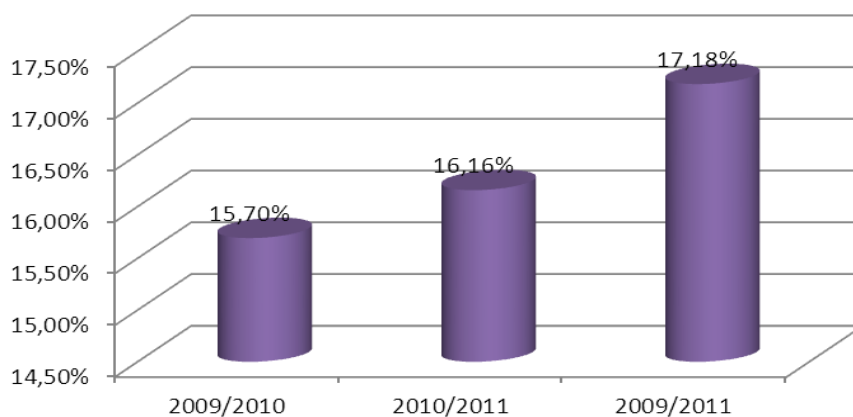
Celkový počet odkladů povinné školní docházky ve sledovaném okrese:

celková tabulka	2009/2010	2010/2011	2009/2011
počet zapisovaných žáků	218	280	327
počet převedených žáků z jiné školy	5	48	28
počet udělených odkladů povinné školní docházky	35	53	61
Celkový počet udělených OŠD v procentech	15,70%	16,16%	17,18%

Tabulka č. 4 – Počty zapisovaných žáků a udělených OŠD ve sledovaném okrese

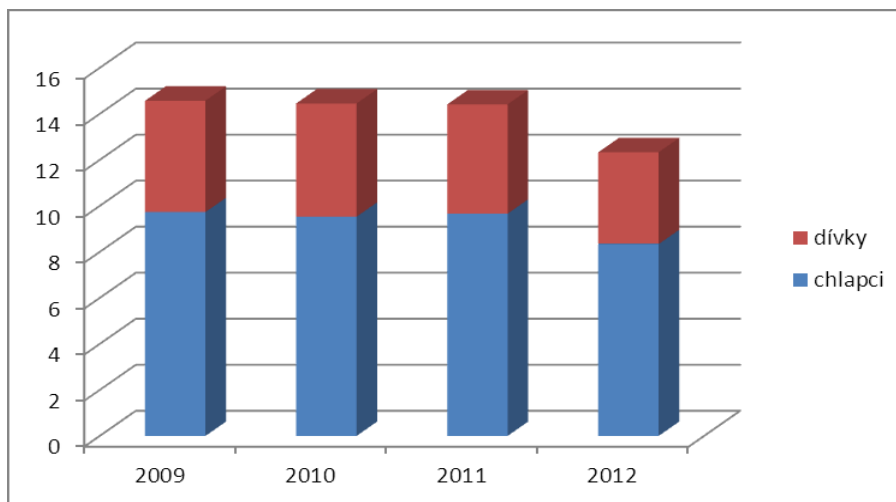
Dostupné z: <http://www.chrudim.eu/obcan/odbory-meu/odbor-skolstvi-kultury-sportu-a-pamatkove-pece.html> [cit. 2012-10-18].

Celkový počet udělených OŠD v procentech

Graf č. 4 – Celkový počet udělených odkladů školních docházky ve sledovaném okrese v letech 2009/2010 – 2011/2012 (v procentech)

Celorepublikové statistiky počtu zapisovaných dětí a dětí s odkladem školní docházky od roku 2009 do roku 2012:

Graf č. 5 Odklady školní docházky z celkového počtu zapisovaných dětí v celé ČR (v procentech)
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/21983> [cit. 2012-10-21]

Tabulka 1A: Zápisy do 1. ročníku základního vzdělávání – podle výsledku zápisu v letech 2009–2012

Podle stavu k 28. 2. příslušného roku

	Rok	Zapisování		Zapsaní		S žádostí o odklad docházky		Vzdělávání podle § 42 zákona		Neuzavřený zápis 5letých		
		celkem	z toho dívky	celkem	z toho dívky	celkem	z toho dívky	celkem	z toho dívky	celkem	z toho dívky	
Děti celkem	2009	115 652	53 146	98 789	47 540	16 849	5 599	14	7	x	x	
	2010	118 900	54 645	101 706	48 792	17 180	5 848	14	5	x	x	
	2011	125 703	57 870	106 930	51 468	18 111	5 966	7	3	655	433	
	2012	130 870	60 102	113 921	54 339	16 139	5 222	8	5	802	536	
v tom	poprvé u zápisu	2009	95 800	46 345	79 068	40 786	16 730	5 559	2	–	x	x
		2010	98 853	47 840	81 728	42 019	17 123	5 821	2	–	x	x
		2011	104 529	50 656	85 842	44 278	18 031	5 944	1	1	655	433
		2012	108 272	52 447	91 393	46 702	16 076	5 208	1	1	802	536
	přicházejí po odkladu	2009	19 852	6 801	19 721	6 754	119	40	12	7	x	x
		2010	20 047	6 805	19 978	6 773	57	27	12	5	x	x
		2011	21 174	7 214	21 088	7 190	80	22	6	2	x	x
		2012	22 598	7 655	22 528	7 637	63	14	7	4	x	x
	z toho po dodatečném	2009	558	233	550	231	6	1	2	1	x	x
		2010	582	254	580	252	2	2	–	–	x	x
		2011	536	230	532	230	4	–	–	–	x	x
		2012	511	221	508	220	3	1	–	–	x	x

Tabulka č. 5 Zápisy do 1. ročníku základního vzdělávání – podle výsledku zápisu v letech 2009–2012
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/21983> [cit. 2012-10-21]

10. Shrnutí výsledků výzkumného šetření

K otázce č. 1

Je odklad školní docházky učiteli považován za opodstatněný?

Všichni zúčastnění pedagogové se shodují na potřebnosti institutu odkladu povinné školní docházky, jelikož se u některých dětí projevují nerovnoměrnosti ve vývoji, které by s největší pravděpodobností měly vliv na jejich školní úspěšnost. Včasnou cílenou přípravu např. v rámci mateřské školy a případný individuální přístup učitelů na prvním stupni základní školy v zásadě neodmítají, ale většina respondentů připouští, že na základních školách jsou podmínky pro individuální přístup omezené a větší počet nezralých dětí by působil komplikace učitelům i dětem. Také se domnívají, že by cílenější příprava v rámci předškolního věku na počet dětí s odkladem patrně neměla žádný vliv, neboť se častěji projevují vývojová opoždění, která potřebují spíše čas, a nácvikem požadovaných dovedností se situace příliš nezlepší. Odpovědi vybraných pedagogů mateřských škol se k této otázce ve většině případů shodují s názory pedagogů prvního stupně vybraných základních škol.

Ke shodě nedošli respondenti z mateřských škol v otázce odkladu pro chlapce narozené od května a dívky v letních měsících. Část pedagogů si myslí, že je vhodné těmto dětem udělit odklad, ostatní si myslí, že to není vždy nutné ani automatické. Společně s vybranými pedagogy na základních školách se shodují v tom, že takto narozeným dětem bývá častěji udělen odklad, neboť se k dokladu dětí takto narozených přiklání i poradenští psychologové.

Na výzkumnou otázku, zda učitelé na vybraných školách považují odklad školní docházky za užitečný a opodstatněný, lze odpovědět kladně.

K otázce č. 2

Projevuje se tendence ke zvyšování počtu odkladů školní docházky v posledních třech letech ve vybraném okrese?

Z odpovědí vybraných učitelů mateřských škol vyplývá, že z celkového počtu předškoláků na těchto mateřských školách bylo v minulém roce (2011) v průměru přibližně 20 % dětí s odkladem školní docházky. Počty dětí s odkladem školní docházky z celkového počtu zapisovaných dětí na základní školy ve sledovaném okrese narostly z hodnoty 15,70 % v roce 2009 na 17,18 % v roce 2011. Počet odkladů za rok 2012 nebyl pro daný okres zatím zveřejněn. Tyto hodnoty jsou vyšší než celostátní průměr ve stejných letech zveřejněný

na internetových stránkách MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy), který činil necelých 15 % z celkového počtu všech předškolních dětí v ČR. V celostátním měřítku došlo v roce 2012 k poklesu celkového množství udělených odkladů na 12,33 %. Může to znamenat, že se projevila zákonná úprava udělování odkladu školní docházky na základě doporučení poradenského pracoviště i dětského lékaře. Z výsledků šetření vyplývá, že počet odkladů školní docházky ve vybraném okrese má meziročně stoupající tendenci, celorepublikové statistiky však dokazují, že v průměru se drží ve sledovaných letech 2009 - 2012 na stejných číslech a v posledním roce došlo dokonce k poklesu udělených odkladů školní docházky přibližně o dva procentní body.

K otázce č. 3

Jaké jsou nejčastější příčiny odkladu školní docházky dle názoru učitelů v mateřských a základních školách?

Podle názorů respondentů se vyskytují všechny zmíněné příčiny odkladu školní docházky uvedené v tabulce č. 2 a 3 téměř stejně často, učitelé z mateřských i základních škol se shodli, že nejméně časté je udělení odkladu školní docházky v důsledku poruchy výslovnosti. Za častěji se projevující příčiny odkladu školní docházky lze z výsledků šetření usuzovat na poruchy v kognitivní oblasti (pozornost, myšlení, paměť) a také nezralosti v oblasti emoční stability a prožívání.

Celkově se tím potvrzuje prohlášení zúčastněných pedagogů, že pokud se projeví nerovnoměrnosti vývoje spíše v oblasti zrání CNS než v oblasti sociální a těch, kde je možné pomáhat rozvoji dovedností a schopností, případně znalostí, nácvikem, nelze se úplně vzdát možnosti udělit dětem odklad.

Všichni respondenti uvádějí, že občas rodiče trvají na odkladu i u dětí zralých a obvykle uvádějí důvody jako hravost dítěte, citová nestálost, neschopnost zvládnout náročnější úkoly, plačtivost a nedostatek jistoty. Také si rodiče myslí, že není kam pospíchat, domnívají se, že starší dítě má výhodu v kolektivu spolužáků vzhledem k lepší mentální a fyzické zralosti. Učitelé z vybraných mateřských i základních škol se shodně domnívají, že chtějí rodiče prodloužit dětem i sobě období bez povinností a poskytnout dětem věkovou výhodu. Tento názor, že starší děti lépe zvládají zátěž spojenou s plněním školní docházky, mají také odborníci - psychologové zabývající se tematikou školní zralosti.

K otázce č. 4

Dochází častěji k odkladu školní docházky u chlapců než u dívek?

Na dotaz, zda je častěji udělován odklad školní docházky chlapcům nežli dívkám, odpověděli všichni respondenti kladně. Zároveň tento názor potvrzují celostátní statistiky, ze kterých vyplývá, že z celkového počtu dětí s odkladem školní docházky bylo přibližně 30 % dívek a 70 % chlapců. Lze tedy obecně říci, že častěji využívají odklad školní docházky chlapci.

K otázce č. 5

Provádějí mateřské školy diagnostiku školní zralosti? A konzultují rodiče s učitelkami v mateřské škole připravenost svých dětí pro nástup do školy?

Na třech vybraných mateřských školách provádějí diagnostiku školní zralosti podle speciální metodiky, konkrétně zmínili publikaci autorek J. Bednářové a V. Šmardové (2010) nebo také H. Kolbábkové a J. Klenkové (2002). Diagnostiku pedagogicko-psychologickou provádějí na všech vybraných mateřských školách v rámci práce s dětmi s ohledem na potřebu sledovat a dokumentovat jejich rozvoj, aby bylo možno včas odhalit případné problémy či nedostatky, vyvodit odborné závěry, případně intervenovat odbornou pomocí, což je dáno rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. Z šetření mimo jiné vyplynulo, že vybraní učitelé mateřských škol jsou zklamáni nedůvěrou rodičů v jejich schopnosti v oblasti posuzování schopností dětí. Uvítali by lepší komunikaci s rodiči. Domnívají se, že jim mohou odpovídajícím způsobem poradit, zda jejich dítě může bez obav nastoupit do školy, nebo naopak. Také zmiňují, že dnes není časté, že by rodiče trvali na nástupu svého dítěte do školy i přes nějaké projevy nezralosti, a odklad, oproti dřívějšímu, nepovažují za negativní nálepku.

Většina vybraných mateřských škol se věnuje přípravě předškoláků na nástup do školy cíleně, např. využívají speciální metody (program Maxík, Metoda dobrého startu) nebo jiné didaktické pomůcky. Také se v tomto směru řídí doporučeními RVP a zároveň upřesňujícím materiálem MŠMT „Konkretizované očekávané výstupy RVP PV“.

Zároveň se v rámci šetření vícekrát objevil názor, že by pedagogové mateřských škol rádi více komunikovali a spolupracovali ve věci posuzování dětí s poradenskými pracovišti.

Diagnostika školní zralosti na vybraných základních školách probíhá v rámci zápisu do první třídy, a to většinou formou „netradičního zápisu“, mnohdy s pohádkou a soutěží pro děti. Cílem je pro budoucí prvňáčky připravit co nejpříjemnější atmosféru. Zjišťuje se schopnost komunikace, vyjadřovací schopnosti, logopedické vady, přizpůsobení nové situaci, reakce při kontaktu s neznámými lidmi a v novém prostředí, schopnost odpoutat se od rodičů, jemná motorika při práci s tužkou, nůžkami či koordinace oko – ruka při vázání tkaničky, dále potom znalost geometrických tvarů, písmen, schopnost napočítat do deseti apod.

K otázce č. 6

Jak často je podle názoru pedagogů vybraných základních a mateřských škol využívána možnost stanovená zákonem č. 564/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání (dále jen školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, nástupu dítěte, které dosáhne šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, k plnění povinné školní docházky v tomto školním roce?

Odpovědi na téma předčasného nástupu dětí k plnění povinné školní docházky před dosažením šesti let se téměř shodují u všech respondentů v tom, že by žádný z nich předčasný nástup dítěte do školy neinicioval ani nedoporučoval. V praxi se s tímto jevem příliš často nesetkávají ani v mateřských ani na základních školách. Respondenti z mateřských škol se shodují, že není vhodné, aby děti nastupovaly povinnou školní docházku dříve a to i ti, kteří připouštějí, že by výjimečně mohlo být dítě narozené na podzim k plnění školní docházky přiměřeně zralé. V tomto směru se názor vybraných učitelů na základních školách odlišuje. Většina z nich je přesvědčena, že děti mohou dospět dříve, a tudíž by mohly nastoupit do školy před dosažením šestého roku. Jeden z tázaných by doporučoval dřívější nástup pouze u dítěte nadprůměrně nadaného.

Závěr

Nástup povinné školní docházky je v naší zemi upraven zákonem. Do školy obvykle nastupují děti, které již dovršily šest let dříve než v září konkrétního školního roku. Zákon však umožňuje nastoupit dětem, kterým bude šest let teprve v průběhu první třídy základní školy, nebo naopak také až o dva roky později, tzn. ve školním roce, kdy děti dovrší osmi let. Věkový rozdíl mezi dětmi v první třídě pak může činit i více než dva roky. Hlavním cílem práce bylo utřídění informací souvisejících s nástupem povinné školní docházky vzhledem k věku dětí a také k odkladu školní docházky, a následně zjištění názorů vybraného vzorku pedagogů na problematiku odkladu a předčasného nástupu povinné školní docházky.

V teoretické části práce jsem shrnula poznatky vývojové psychologie a pedagogické i psychologické diagnostiky k tématu. Z odborné literatury vyplývá, že nástup školní docházky je velkou změnou v životě dítěte a že je nezbytné, aby byly děti na tuto změnu dostatečně zralé a také cíleně připravovány. Byly popsány a vysvětleny pojmy školní zralost a školní připravenost, dále pak příčiny a důsledky školní nezralosti. Celkově z názorů odborníků z řad pedagogů a psychologů prezentovaných v odborné literatuře vyplývá, že vývoj dítěte probíhá nerovnoměrně, a proto je nezbytné posuzovat školní způsobilost každého jednotlivě. V případě, že bude zjištěno, že dítě není dostatečně způsobilé (přiměřeně tělesně i duševně zralé) pro nástup povinné školní docházky, je na místě udělit mu odklad školní docházky o jeden, případně i o dva roky. K možnosti nástupu povinné školní docházky dříve než v šesti letech se odborníci staví spíše skepticky. Dítě, které nastupuje do školy mladší, musí být přiměřeně vyspělé věku ostatních spolužáků nebo spíše ještě vyspělejší. Rodiče dávají do školy dříve dítě s očekáváním, že bude úspěšné. Starší děti jsou však ve výhodě ve všech oblastech - fyzické, psychické i sociální. Případný neúspěch mladšího dítěte může negativně ovlivnit jeho celkový vztah ke škole a vzdělávání i do budoucna. Může také dojít k tomu, že bude povinnostmi ve škole příliš unavené, a tak nedokáže plně využít svůj potenciál.

V rámci praktické části bylo zjištěno, že vybraný vzorek pedagogů považuje za důležité, aby dětem školsky nezralým byl udělován odklad povinné školní docházky. Shodují se na tom, že v případě vývojového opoždění v důsledku zranění CNS je nutno dětem dát více času. Návlek a cílená příprava je potřebná, ale úplně vše napravit nedokáže. Náš současný školský systém neumožňuje pedagogům na prvním stupni přistupovat k dětem dostatečně individuálně a první třída je velice náročná i pro děti zralé. Nezralé dítě tyto nároky nedokáže

zvládnout a následný neúspěch snižuje jeho motivaci ke školní práci a vzdělávání vůbec. Nezralost a nepřipravenost se mnohdy projevuje výchovnými problémy. Zároveň se také většina zúčastněných pedagogů shoduje na tom, že by spíše nedoporučovali rodičům předčasný nástup povinné školní docházky u dětí mladších šesti let.

Vybraný vzorek učitelek z mateřských škol uvádí, že se věnují posuzování školní zralosti předškolních dětí a provádějí průběžnou diagnostiku dítěte v rámci docházky do mateřské školy. Mohou srovnávat děti mezi sebou, pozorovat je, jak se chovají v kolektivu. Je tedy nasnadě, že rodiče, kteří si nejsou jisti, nakolik je jejich dítě na školu připravené, se na ně mohou obrátit. Pokud by i přesto měli nějaké pochybnosti, vždy mají možnost navštívit s dítětem poradenské pracoviště, které provede zdarma odbornou diagnostiku školní zralosti a připravenosti jejich dítěte.

Konečné rozhodnutí je však na rodičích, zda o odklad školní docházky nebo také předčasný nástup do školy požádají. Přeji všem rodičům, aby se dokázali správně rozhodnout a umožnili tak svým dětem co nejlepší start do školy, neboť už J. A. Komenský říkal, že na dobrém počátku vše záleží.

Jedna respondentka se v průběhu šetření zmínila, že v rámci současně připravované reformy školství se uvažuje o zrušení institutu odkladu školní docházky. Dovolím si konstatovat, že takové úvahy při současném školském systému považuji vzhledem ke zjištěným poznatkům za nevhodné. Zrušení odkladu povinné školní docházky by dle mého názoru znamenalo zvýšení počtu školsky neúspěšných dětí, pokud by nebylo doplněno celkovými změnami v našem školství, patřičným vzděláním pedagogů v oblasti práce s jedinci se speciálními vzdělávacími potřebami počínaje a snížením počtu žáků ve třídách konče.

Použitá literatura

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2010, Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-802-5125-694.

CHRÁSKA, Miroslav. *Základy výzkumu v pedagogice*. Olomouc: UP, 1993. ISBN 80-7067-287-0.

GILLERNOVÁ, Ilona a Václav MERTIN (eds.) *Psychologie pro učitelky mateřských škol*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8799-X.

GOLEMAN, Daniel. *Emoční inteligence*. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). Překlad Markéta Bílková. V Praze: Metafora, 2011. ISBN 978-80-7359-334-6.

HELUS, Zdeněk et. al. *Psychologie školní úspěšnosti žáků*. Praha: SPN, 1979.

HRABAL, Vladimír a Vladimír HRABAL. *Diagnostika: pedagogickopsychologická diagnostika žáka s úvodem do diagnostické aplikace statistiky*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2002, Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0319-5.

KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. *Diagnostika předškoláka*. Brno: MC nakladatelství, 2002. ISBN 80-239-0082.

KOHOUTEK, Rudolf. Diagnostika připravenosti dětí pro školní docházku. *Pedagogická orientace*. Praha: Česká pedagogická společnost, 2006, roč. 16, č. 2, s. 3-23. ISSN 1211-4669.

KUCHARSKÁ, Anna a Daniela ŠVANCAROVÁ. *Bezstarostné roky?: kroky a krůčky předškolním věkem: poradenství pro rodiče*. 1. vyd. Praha: Scientia, 2004, ISBN 80-718-3291-X.

KUCHARSKÁ, Anna, Přehled pedagogicko-psychologické diagnostiky dětí předškolního věku, in *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Editor Ilona Gillernová, Václav Mertin (eds). Praha: Portál, 2003, 75-88 s. ISBN 80-717-8799-X.

LANGMEIER, Jirí a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974.

LANGMEIER, M., J. LANGMEIER a D. KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie*. Praha: H & H, 1998. ISBN 80-860-2237-4.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén 1994. ISBN 80-85824-06-X

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1989.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003, Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8853-8.

- MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Základy pedagogické diagnostiky*. Praha: SPN, 1986.
- MONATOVÁ, Lili. *Speciálně pedagogická diagnostika z hlediska vývoje dětí*. Brno: Paido, 2000, ISBN 80-859-3186-9.
- MUNDEN, A.; ARCELUS, J. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. Praha: Portál, 2002. *Obecná/občanská škola*. Praha: Portál, 1995. 1. ročník, 4. číslo. ISSN 1211 1775
- MUSIL, Jiří V. *Speciální psychologie*. Vyd. 1. Olomouc: Psychologická a výchovná poradna, 2002, ISBN 80-238-8932-X.
- PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1916-3.
- PEŠOVÁ, Ilona a Miroslav ŠAMALÍK. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1216-4.
- PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2010, ISBN 80-859-3165-6.
- PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky III*. Praha: SPN, 1977.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. vyd. 2., přeprac., Praha: Portál, 2004, ISBN 80-717-8829-5.
- ŘÍČAN, Pavel. *Dětská klinická psychologie*. Vyd. 1. Praha: Avicenum, 1991, ISBN 80-201-0131-4.
- SHAPIRO, Lawrence E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-717-8238-6.
- SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2004.
- ŠTURMA, Jaroslav. Školní zralost a její poruchy. In ŘÍČAN, Pavel. *Dětská klinická psychologie*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1991, ISBN 80-201-0131-4.
- ŠULOVÁ, Lenka. Repetitorium poznatků z vývojové psychologie. In GILLERNOVÁ, Ilona a Václav MERTIN (eds.) *Psychologie pro učitelky mateřských škol*. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-717-8799-X.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost a stáří*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-308-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, ISBN 80-246-1074-4.
- VÁŇOVÁ, Růžena. Školský systém v českých zemích – vývoj a současný stav. In *Pedagogika pro učitele: podoby vyučování a třídní management, osobnost učitele a jeho autorita, inovace ve výuce, klíčové kompetence ve vzdělávání, práce s informačními prameny*,

pedagogická diagnostika. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Editor Alena Vališová, Hana Kasíková. Praha: Grada, ©2011, ISBN 978-802-4733-579.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-717-8544-X.

ŽÁČKOVÁ, Hana a Drahomíra JUCOVIČOVÁ. *Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole*. 4. vyd., (aktualiz.). Praha: D H, 2005, ISBN 80-903-5790-3.

Česko. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním základním, středním a vyšším odborném vzdělávání: školský zákon. In: *Sbírka zákonů*. 2004.

Elektronické dokumenty:

MERTIN, Václav. Vstup dětí mladších šesti let narozených mezi lednem a červnem do první třídy základní školy. *Metodický portál: Články* [online]. 25. 11. 2010, [cit. 2012-10-16]. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/9885/VSTUP-DETI-MLADSICH-SESTI-LET-NAROZENYCH-MEZI-LEDNEM-A-CERVNEM-DO-PRVNI-TRIDY-ZAKLADNI-SKOLY.html>>. ISSN 1802-4785

MERTIN, Václav. Školní zralost. *Metodický portál: Články* [online]. 07. 02. 2011, [cit. 2012-11-29]. Dostupný z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/10315/SKOLNI-ZRALOST.html>>. ISSN 1802-4785

ŘÍHOVÁ, Barbora. Pětina dětí jde do školy o rok později kvůli vadám řeči i starostlivým rodičům. *Zpravidnes* [online]. 13. 1. 2011 . [cit. 20. března 2012]. Dostupný z: <http://zpravy.idnes.cz/petina-deti-jde-do-skoly-o-rok-pozdeji-kvuli-vadam-reci-i-starostlivym-rodicum-1h1-/studium.asp?c=A110113_144443_studium_bar>

Zápisy-ZŠ-2011. In: *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. ©2006-2012, 2012-04-25 [cit. 2012-10-21]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/21983>

Koncepce základního školství v Chrudimi do roku 2014. In: *Chrudim: oficiální stránky města* [online]. 2011, 2011-09-30 [cit. 2012-10-18]. Dostupné z: <http://www.chrudim.eu/obcan/odbory-meu/odbor-skolstvi-kultury-sportu-a-pamatkove-pece.html>

Seznam příloh:

Příloha č. 1 Seznam použitých zkratk

Příloha č. 2 Seznam tabulek a grafů

Příloha č. 3 Přepis rozhovorů s učiteli v mateřských školách

Příloha č. 4 Přepis rozhovorů s učiteli na základních školách

Příloha č. 1 - Seznam použitých zkratk

ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou

CNS – Centrální nervová soustava

MDS – Metoda dobrého startu

MŠ – Mateřská škola

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR

PPP – Pedagogicko – psychologická poradna

RVP – Rámcový vzdělávací program

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

SPC – Speciálně pedagogické centrum

OŠD – Odklad povinné školní docházky

ZŠ – Základní škola

Příloha č. 2 Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1 Odklady školní docházky (dle odpovědí respondentů)

Tabulka č. 2 Pravděpodobnost výskytu příčin odkladu školní docházky (MŠ)

Tabulka č. 3 Příčiny OŠD (ZŠ)

Tabulka č. 4 Počty zapisovaných žáků a udělených OŠD ve sledovaném okrese

Tabulka č. 5 Zápisy do 1. ročníku základního vzdělávání – podle výsledku zápisu v letech
2009–2012

Graf č. 1 OŠD - počet chlapců a dívek – viz odpovědi respondentů

Graf č. 2 Pravděpodobnost výskytu příčin k odkladu školní docházky (MŠ)

Graf č. 3 Příčiny OŠD (ZŠ)

Graf č. 4 Celkový počet udělených odkladů školních docházky ve sledovaném okrese
v letech 2009/2010 – 2011/2012 (v procentech)

Graf č. 5 Odklady školní docházky z celkového počtu zapisovaných dětí v celé ČR
(v procentech)

Příloha č. 3 – Přepis rozhovorů s učiteli v mateřských školách

Výzkumná část - otázky pro učitele mateřských škol

Učitel A

Počet dětí v MŠ: 80

Počet obyvatel v místě MŠ: 24000

Délka praxe pedagoga: 12

OŠD

1. Jaký byl celkový počet předškolních dětí v roce 2011/2012 a kolik dětí zůstalo v MŠ s OŠD? Kolik bylo chlapců?

2011/2012 23/4/4

2. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut? Z jakého důvodu?

Ano, vývoj neprobíhá u všech dětí stejně, a proto je pro některé lepší, mohou-li nastoupit do školy později.

3. Myslíte si, že by bylo lépe se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřípravou – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými?

OŠD tím nelze nahradit, ale určitě by bylo dobré, kdyby se rodiče více zaměřili na samostatnost svých dětí a sebeobsahu, děti mají větší znalosti než dříve, ale mají problémy se základními samoobslužnými činnostmi...

4. Konsultují s Vámi rodiče školní zralost a připravenost svých dětí pro nástup do 1. třídy?

Spíše ne, rodiče nepovažují názor učitelek v MŠ za důležitý, ale věří pracovníkům v poradně, proto se je tam snažíme odkázat, máme-li určité pochybnosti.

5. V případě, že doporučíte odklad nástupu do školy, souhlasí s Vámi rodiče? Nebo spíše trvají na nástupu dítěte do školy.

Dnes většinou rodiče souhlasí, přesto se najdou tací, kteří na naši radu nedají a ani nenavštíví PPP.

A dozvíte se, jak jejich dítě ve škole prospívá?

Ne, rodiče se sem nevracejí, jen v případech, že mají u nás ve školce mladšího sourozence, ale potom většinou neříkají, že by měli problémy.

6. Je pravidlem, že odklad školní docházky doporučujete spíše u chlapců – tzn. častěji se objevuje nezralost a nepřípravenost u chlapců?

ano

7. Je pro Vás věk dítěte, resp. dosažení 6 let věku důležité při posuzování školní připravenosti? Nebo posuzujete dítě bez ohledu na to, kdy dosáhne šesti let?

Ano, je to důležitý zlom, kolem šestého roku se u dětí projeví výrazně potřeba plnit úkoly, většinou se změní i fyzicky – rychle se vytáhnou a mají potřebu být zaměstnání, většinu

běžných úkolů začnou plnit rychleji... u některých je znát i změna v myšlení, začínají více uvažovat o tom, co se dovědí, a komentovat to.

8. Souhlasíte, že chlapci narození v období květen – srpen a děvčata v červenci a srpnu příslušného roku by měli nastoupit do školy o rok později? Na základě Vaší zkušenosti – je odklad nástupu školní docházky u takto narozených dětí pravidlem?

Uznávám, že jsou tyto děti častěji nezralé, proto u nich doporučujeme odklad, ale je to velmi individuální, někdy rodiče trvají na odkladu i u dětí, které jsou připravené, jenom proto, že jsou narozené v letních měsících.

9. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u dítěte zralého? Jaké uvádějí důvody pro OŠD?

Ano, většinou říkají, že nemají kam spěchat.

10. Stává se, že rodiče trvají na nástupu dítěte do školy i v případě, že jim doporučíte odložit o rok?

Ano, obvykle se snažíme rodiče nasměrovat do PPP. Ne vždy se nám to však podaří.

11. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

tělesná stránka 3

poruchy výslovnosti, 1

jemná motorika 3

hrubá motorika, 3

kognitivní oblasti – pozornost, paměť a myšlení 4

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 4

zrakové a sluchové vnímání, 3

emoční nezralost a nestabilita, 4

přijímání autority, 3

adaptace v kolektivu, 3

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 3

12. Jaké projevy a možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro udělení OŠD?
Dítě nezná písmena, chybějící špetkový úchop tužky, hravé dítě

Předčasný nástup

13. Využívají rodiče možnost nástupu dítěte již v 5 letech podle platného školského zákona? Pokud ano, pamatujete si, v kolika případech k tomu došlo za posledních 5 let? Setkali jste se s nějakým konkrétním případem? Znáte, jak bylo dítě ve školní docházce úspěšné?

Nepamatuji si takový případ

14. Jaký je Váš osobní názor na předčasné zaškolení v době, kdy dítě dosáhne 6 let až v průběhu 1. třídy ZŠ? Stává se, že vyjde iniciativa z Vaší strany a dítěti doporučíte předčasný nástup do školy?

Myslím, že dítě narozené na podzim, v září nebo v říjnu, které nejeví známky nezralosti, je tzv. ve vývoji napřed, může nastoupit školní docházku. Ale žádné takové si za dobu praxe nevybavuji. U dětí dochází ve vývoji ke skokovým změnám a mnohdy se nám po prázdninách vrátí do školky děti (podzimní i odkladové) natolik zralé, že by patrně školu bez problémů zvládly. Jenže odhadnout dopředu takovou změnu, na to bychom potřebovali křišťálovou kouli. Myslím, že těmto dětem rok ve školce i tak pomůže a do školy jdou s větší jistotou.

A nenudí se? To ne, zabavit dítě odpovídajícím způsobem zvládneme. Máme dnes spoustu prostředků, jak zabavit děti s nesterjnými nároky a potřebami.

Diagnostika v MŠ

15. Používáte ve Vaší MŠ komplexní metodu diagnostiky školní zralosti a připravenosti a jakou?

Používáme metodiku diagnostiky Školní zralost autorek Bednářové a Šmardové, dále máme povinnost vést záznamové archy.

16. Spolupracujete s PPP nebo SPC?

Ano, u nás provádějí pracovnice PPP diagnostiku školní zralosti přímo ve školce.

17. Jaké metody používáte při přípravě předškoláků na nástup do školy? Liší se Vaše práce s dětmi, které jsou běžnými předškoláky, od práce s dětmi s odkladem školní docházky? Pokud ano, stručně popište jak. Využíváte MDS podle Svierkoszové? Pokud jinou, uveďte jakou.

U dětí s OŠD máme vypracovaný individuální plán zaměřený na konkrétní oblast nezralosti, jinak rodičům nabízíme program Maxík, zaměřený na rozvoj komunikačních a pohybových dovedností.

Učitel B

Počet dětí v MŠ: 152

Počet obyvatel v místě MŠ: 24000

Délka praxe pedagoga: 23

OŠD

1. Jaký byl celkový počet předškolních dětí v roce 2011/2012 a kolik dětí zůstalo v MŠ s OŠD? Kolik bylo chlapců?

2011/2012 57/13/10

2. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut? Z jakého důvodu?

Ano, některé děti nejsou v šesti letech schopné bez problémů zvládnout nároky školy, pomůže jim rok navíc dozrát...

3. Myslíte si, že by bylo lépe se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými?

Nemyslím si, že by to pomohlo. Většinou je třeba dát dětem čas.

4. Konsultují s Vámi rodiče školní zralost a připravenost svých dětí pro nástup do 1. třídy?

Většina ne, rozhodují se sami na základě vlastního uvážení, nyní jsou nuceni navštívit poradnu a získat doporučení, dřív stačilo rodičům potvrzení od dětského lékaře a domnívám se, že je lékaři vydávali na žádost rodičů mnohdy bez opodstatnění,

5. V případě, že doporučíte odklad nástupu do školy, souhlasí s Vámi rodiče? Nebo spíše trvají na nástupu dítěte do školy.

Souhlasí.

6. Je pravidlem, že odklad školní docházky doporučujete spíše u chlapců – tzn. častěji se objevuje nezralost a nepřipravenost u chlapců?

Jednoznačně ano.

7. Je pro Vás věk dítěte, resp. dosažení 6 let věku důležité při posuzování školní připravenosti? Nebo posuzujete dítě bez ohledu na to, kdy dosáhne šesti let?

V šesti letech obvykle nastává u dětí změna, možná je podmíněna i sociálně, dítě se stává v MŠ předškolákem a k té roli podle toho přistupuje...

8. Souhlasíte, že chlapci narození v období květen – srpen a děvčata v červenci a srpnu příslušného roku by měli nastoupit do školy o rok později? Na základě Vaší zkušenosti – je odklad nástupu školní docházky u takto narozených dětí pravidlem?

Je pravda, že nejčastěji mají odklad děti narozené v letních měsících a i v PPP zohledňují, pokud by dítě mělo nastoupit do školy jen velmi krátce po dosažení šestého roku.

9. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u dítěte zralého? Jaké uvádějí důvody pro OŠD?

Ano, přílišná hravost, citová nestálost – malá frustrační tolerance, obavy, že mladší dítě by bylo terčem posměchu od starších spolužáků, že dnes nastupují děti až v sedmi letech a podobné.

10. Stává se, že rodiče trvají na nástupu dítěte do školy i v případě, že jim doporučíte odložit o rok?

Ano, ale ne často.

11. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

tělesná stránka 4

poruchy výslovnosti, 2

jemná motorika 3

hrubá motorika, 3

kognitivní oblasti – pozornost, paměť a myšlení 3

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 4

zrakové a sluchové vnímání, 4

emoční nezralost a nestabilita, 4

přijímání autority, 3

adaptace v kolektivu, 3

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 3

Jiné: *Nenapadá mne nic dalšího*

12. Jaké projevy a možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro udělení OŠD?
Hravost dítěte, dosažení šesti let v letních měsících, nedostatky v kresbě.

Předčasný nástup

13. Využívají rodiče možnost nástupu dítěte již v 5 letech podle platného školského zákona? Pokud ano, pamatujete si, v kolika případech k tomu došlo za posledních 5 let? Setkali jste se s nějakým konkrétním případem? Znáte, jak bylo dítě ve školní docházce úspěšné?

Měli jsme jeden případ, ale bližší informace nemám

14. Jaký je Váš osobní názor na předčasné zaškolení v době, kdy dítě dosáhne 6 let až v průběhu 1. třídy ZŠ? Stává se, že vyjde iniciativa z Vaší strany a dítěti doporučíte předčasný nástup do školy?

Osobně bych rodičům předčasný nástup nedoporučovala, není dobré nástup do školy zbytečně uspěchat.

Diagnostika v MŠ

15. Používáte ve Vaší MŠ komplexní metodu diagnostiky školní zralosti a připravenosti a jakou?

Žádnou konkrétní metodu nepoužíváme, vedeme záznamové archy o dětech a do nich značím, čeho dosáhly a jaké pokroky udělaly, řídíme se doporučením RVP, snažíme se děti cíleně pozorovat a máme možnost je v rámci kolektivu srovnávat, na základě toho potom doporučíme rodičům návštěvu PPP, když máme dojem, že je to třeba.

16. Spolupracujete s PPP nebo SPC?

Ano, pořádáme besedy, někdy provádí pracovníci PPP diagnostiku předškolních dětí, ale není to pravidlem.

17. Jaké metody používáte při přípravě předškoláků na nástup do školy? Liší se Vaše práce s dětmi, které jsou běžnými předškoláky, od práce s dětmi s odkladem školní docházky? Pokud ano, stručně popište jak. Využíváte MDS podle Svierkoszové? Pokud jinou, uveďte jakou.

U dětí s OŠD se zaměřujeme více na konkrétní oblast, která byla příčinou odkladu, mnohdy ve spolupráci s PPP

Jinak mohou děti navštěvovat kurz Metoda dobrého startu. Říkáte, že mohou, to znamená, že není automaticky v rámci docházky do MŠ. Ne, je to na rodičích, zda dítě přihlásí.

Učitel C

Počet dětí v MŠ: 27

Počet obyvatel v místě MŠ: do 1000

Délka praxe pedagoga: 15

1. Jaký byl celkový počet předškolních dětí v roce 2011/2012 a kolik dětí zůstalo v MŠ s OŠD? Kolik bylo chlapců?

2011/2012 OŠD 12/2/2

2. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut? Z jakého důvodu?

Odklad školní docházky rozhodně považuji za potřebný, náš systém školství není připraven na individuální práci s nezralými dětmi, v mateřské škole máme možnost se dětem věnovat cíleně podle doporučení poradenského pracoviště...

3. Myslíte si, že by bylo lépe se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými?

Ne, náš systém školství není připraven na individuální práci s nezralými dětmi, v mateřské škole máme možnost se jim v rámci rok odkladu školní docházky cíleně věnovat podle doporučení PPP či SPC.

4. Konsultují s Vámi rodiče školní zralost a připravenost svých dětí pro nástup do 1. třídy?

Spíše ne, ptají se pouze rodiče, kteří uvažují sami o odkladu pro dítě.

5. V případě, že doporučíte odklad nástupu do školy, souhlasí s Vámi rodiče? Nebo spíše trvají na nástupu dítěte do školy?

Obvykle se přikloní k OŠD, pokud o něm sami uvažují, jsou-li rozhodnutí jinak, naše doporučení je většinou neovlivní.

6. Je pravidlem, že odklad školní docházky doporučujete spíše u chlapců – tzn. častěji se objevuje nezralost a nepřipravenost u chlapců?

Ano

7. Je pro Vás věk dítěte, resp. dosažení 6 let věku důležité při posuzování školní připravenosti? Nebo posuzujete dítě bez ohledu na to, kdy dosáhne šesti let?

Dosažení šesti let je důležité, ale není to jediné kritérium.

8. Souhlasíte, že chlapci narození v období květen – srpen a děvčata v červenci a srpnu příslušného roku by měli nastoupit do školy o rok později? Na základě Vaší zkušenosti – je odklad nástupu školní docházky u takto narozených dětí pravidlem?
Stává se to, ale pravidlem bych to nenazývala, není to automatické.

9. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u dítěte zralého? Jaké uvádějí důvody pro OŠD?
Ano, uvádějí hravost, neschopnost plnit úkoly, u dívek plačtivost u chlapců nedostatek jistoty apod.

10. Stává se, že rodiče trvají na nástupu dítěte do školy i v případě, že jim doporučíte odložit o rok?
Ano, jak jsem řekla, naše názory rozhodnutí rodičů neovlivní.

11. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.
tělesná stránka 3

poruchy výslovnosti, 3

jemná motorika 4

hrubá motorika, 4

kognitivní oblasti – pozornost, paměť a myšlení 4

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 3

zrakové a sluchové vnímání, 4

emoční nezralost a nestabilita 3

přijímání autority, 4

adaptace v kolektivu, 3

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 3

sebeovládání 3

Jiné: *Kombinace více zmíněných příčin. Neprojevuje se nezralost jen v jedné oblasti.*

12. Jaké projevy a možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro udělení OŠD?
Prodloužení dětství, hravost, porucha výslovnosti hlásek r a ř, neobratnost dítěte, pomalost

Předčasný nástup

13. Využívají rodiče možnost nástupu dítěte již v 5 letech podle platného školského zákona? Pokud ano, pamatujete si, v kolika případech k tomu došlo za posledních 5 let? Setkali jste se s nějakým konkrétním případem? Znáte, jak bylo dítě ve školní docházce úspěšné?

Setkala jsem se tímto případem několikrát v minulosti, tehdy to ještě nebylo stanoveno v zákoně, že je k tomu potřeba posudek psychologa. Ale nevím, jak děti školu zvládaly.

14. Jaký je Váš osobní názor na předčasné zaškolení v době, kdy dítě dosáhne 6 let až v průběhu 1. třídy ZŠ? Stává se, že vyjde iniciativa z Vaší strany a dítěti doporučíte předčasný nástup do školy?

Pokud je dítě velmi nadané, zralejší, než by odpovídalo jeho věku, školka by pro něj patrně nebyla dostatečnou náplní, myslím, že jsou děti, které mohou zvládnout školu, zvláště dívky narozené na podzim jsou většinou v září již schopny se plně vyrovnat s náročnějšími úkoly a je na nich vidět velký pokrok, přes prázdniny tyto děti velmi vyspějí a potom je mezi nimi a ostatními dětmi znát významný rozdíl, máme pro takové děti připraveny úkoly, které je připravují na budoucí povinnosti ve škole a odpovídají jejich potřebě řešit nějaké úkoly. Nicméně i když se stává, že máme ve školce děti, které by patrně mohly být tou dobou už ve škole, nemyslím si, že by se nudily a ztrácely čas. Netroufla bych si rodičům doporučit o půl roku dříve, když probíhají zápisy, aby dítě poslali do školy, nikdo nemáme křišťálovou kouli, a proto těžko odhadneme, k jakému posunu ve vývoji u konkrétního dítěte do září dojde. Myslím, že nástup v pěti letech je určen pouze pro děti „geniální“.

Diagnostika v MŠ

15. Používáte ve Vaší MŠ komplexní metodu diagnostiky školní zralosti a připravenosti a jakou?

Máme zpracovány archy a s dětmi v průběhu celé docházky do MŠ provádíme různé úkoly, grafomotorické, pohybové, neustále děti pozorujeme a zaznamenáváme důležité informace do záznamových listů, máme možnost mezi sebou děti srovnávat a pozorovat je při hře i plnění úkolů nebo při činnostech samoobslužných, oblékání, čištění zubů, všímáme si, jak komunikuje s ostatními, jakou má slovní zásobu, jestli se dokáže prosadit, má vlastní názor atd. Všechno je stanoveno v rámci RVP.

16. Spolupracujete s PPP nebo SPC?

Ano, provádějí depistáže školní nezralosti.

17. Jaké metody používáte při přípravě předškoláků na nástup do školy? Liší se Vaše práce s dětmi, které jsou běžnými předškoláky, od práce s dětmi s odkladem školní docházky? Pokud ano, stručně popište jak. Využíváte MDS podle Svierkoszové? Pokud jinou, uveďte jakou.

Práce s předškoláky je stejná, snažíme se rozvíjet všechny oblasti podle RVP, MDS nepoužíváme, využíváme různé didaktické pomůcky.

Učitel D

Počet dětí v MŠ: 120

Počet obyvatel v místě MŠ: 24000

Délka praxe pedagoga: 2

OŠD

1. Jaký byl celkový počet předškolních dětí v roce 2011/2012 a kolik dětí zůstalo v MŠ s OŠD? Kolik bylo chlapců?

2011/2012 57/11/9

2. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut? Z jakého důvodu?

Ano, některé děti potřebují více času, pozorují mezi předškolními dětmi výrazné rozdíly, pro některé by nástup povinné školní docházky znamenal příliš velkou zátěž.

3. Myslíte si, že by bylo lépe se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřípravostí – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými?

S tím souhlasím, určitě by mohlo být méně dětí s OŠD, ale někdy je třeba, aby se dítě „dopeklo“. Individuální práce ve škole by ovšem znamenala změnu systému. Učitelé ve škole mají při dnešních silných ročnících mnoho dětí ve třídě, přistupovat ke každému individuálně a hlavně přizpůsobit tempo nestejně nadaným dětem je velmi těžké.

4. Konsultují s Vámi rodiče školní zralost a připravenost svých dětí pro nástup do 1. třídy?

Jen výjimečně

5. V případě, že doporučíte odklad nástupu do školy, souhlasí s Vámi rodiče? Nebo spíše trvají na nástupu dítěte do školy.

Většinou souhlasí

6. Je pravidlem, že odklad školní docházky doporučujete spíše u chlapců – tzn. častěji se objevuje nezralost a nepřípravenost u chlapců?

ano

7. Je pro Vás věk dítěte, resp. dosažení 6 let věku důležité při posuzování školní připravenosti? Nebo posuzujete dítě bez ohledu na to, kdy dosáhne šesti let?

Nedá se říct, že by zlom nastal přesně v šesti letech, ale kolem šestého roku dochází u dětí k výrazným změnám, u některých třeba v pěti a půl u jiných i o rok později.

8. Souhlasíte, že chlapci narození v období květen – srpen a děvčata v červenci a srpnu příslušného roku by měli nastoupit do školy o rok později? Na základě Vaší zkušenosti – je odklad nástupu školní docházky u takto narozených dětí pravidlem?

Často je tomu tak, ale bez posouzení zralosti dávat odklad jen kvůli tomu, že dítě je narozené v létě, nutné není. Myslím, že dost takto udělených odkladů je zbytečných.

9. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u dítěte zralého? Jaké uvádějí důvody pro OŠD?

Myslím, že rodiče se snaží poskytnout dětem výhodu věku, starší dítě je lépe vybaveno fyzicky i mentálně, je větší šance, že bude lépe zvládat učení i kontakt se spolužáky.

10. Stává se, že rodiče trvají na nástupu dítěte do školy i v případě, že jim doporučíte odložit o rok?

Spíše výjimečně, dnes je moderní dávat dětem odklad

11. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

tělesná stránka 3

poruchy výslovnosti, 1

jemná motorika 3

hrubá motorika, 3

kognitivní oblasti – pozornost, paměť a myšlení 3

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 3

zrakové a sluchové vnímání, 3

emoční nezralost a nestabilita, 4

přijímání autority, 3

adaptace v kolektivu, 3

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 3

12. Jaké projevy a možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro udělení OŠD?

Jak to myslíte? Jestli si myslíte, že některé z uváděných důvodů ve skutečnosti k odkladu vést nemusí.

Nevím, např. špatná výslovnost některých hlásek není důvod k odkladu, správné držení tužky, některé děti už přicházejí do školky se špatným návykem a nám se nepodaří jejich držení tužky přeučit. I tak mohou zvládat školní úkoly a psát se naučí. Také nepovažuji za důvod to, že dítě je narozeno v letních měsících.

Předčasný nástup

13. Využívají rodiče možnost nástupu dítěte již v 5 letech podle platného školského zákona? Pokud ano, pamatujete si, v kolika případech k tomu došlo za posledních 5 let? Setkali jste se s nějakým konkrétním případem? Znáte, jak bylo dítě ve školní docházce úspěšné?

Nevím o žádném

14. Jaký je Váš osobní názor na předčasné zaškolení v době, kdy dítě dosáhne 6 let až v průběhu 1. třídy ZŠ? Stává se, že vyjde iniciativa z Vaší strany a dítěti doporučíte předčasný nástup do školy?

Naše iniciativa asi není na místě, ale pokud je dítě schopné, fyzicky i duševně vyspělé a hlavně trochu napřed oproti vrstevníkům, asi by mohlo nastoupit například dítě narozené na podzim, mladší děti už bych raději nechala v MŠ, mohli by vzniknout příliš velké věkové rozdíly mezi dětmi, třeba i skoro 2 roky. Konečně posoudit a rozhodnout to musí poradenský psycholog...

Diagnostika v MŠ

15. Používáte ve Vaší MŠ komplexní metodu diagnostiky školní zralosti a připravenosti a jakou?

Vypracováváme záznamové archy, 2x za poslední rok děti kreslí postavu, v posledních třech letech také používáme metodiku ke zjišťování a vyhodnocování školní zralosti, řídíme se také „konkretizovanými očekávanými výstupy předškolního vzdělávání“ (pozn: doplněk RVP PV).

16. Spolupracujete s PPP nebo SPC?

Myslím, že bychom mohli spolupracovat více, hlavně při posuzování předškoláků, poradenská pracoviště by mohla využít naše informace o dítěti z každodenního pozorování – dítě se může při vyšetření v poradně chovat jinak, než je to u něj běžné... Je to nepřírozená situace a dítě může na ni reagovat nepřiměřeně.

17. Jaké metody používáte při přípravě předškoláků na nástup do školy? Liší se Vaše práce s dětmi, které jsou běžnými předškoláky, od práce s dětmi s odkladem školní docházky? Pokud ano, stručně popište jak. Využíváte MDS podle Svierkoszové? Pokud jinou, uveďte jakou.

Děti s OŠD mají vlastní program navíc – zaměřený na konkrétní schopnosti nebo dovednosti, které je třeba rozvíjet

Ano, využíváme MDS – absolvují ji všichni předškoláci, děti s OŠD 2x.

Učitel E
Počet dětí v MŠ: 135
Počet obyvatel v místě MŠ: 24000
Délka praxe pedagoga: 10

OŠD

1. Jaký byl celkový počet předškolních dětí v roce 2011/2012 a kolik dětí zůstalo v MŠ s OŠD? Kolik bylo chlapců?

2011/2012 36/8/3

2. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut? Z jakého důvodu?
Rozhodně ano, vývoj probíhá individuálně a skokově, dětem prospěje, pokud jdou do školy zralejší, jsou potom lépe připraveny na zvládnutí povinností. U některých dětí pozoruji velké nedostatky při sebeobslužných činnostech, zralé děti projevují větší zájem o plnění úkolů, baví je to, naopak nezralé se povinnostem a náročnějším činnostem raději vyhnou.

3. Myslíte si, že by bylo lépe se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými?

To si nemyslím, že by se takto mohl nahradit OŠD, ačkoliv je pravda, že v současné době je spousta dětí, které zaostávají v sociální oblasti, a tady by bylo možno se - především v rodině - zaměřit na lepší přípravu, v dnešní době rodiče více inklinují k volné výchově, nevedou děti k povinnostem, neučí je respektovat a dodržovat pravidla, mnohdy se s pravidly setkají poprvé u nás v mateřské škole ... s tím potom mají děti po nástupu do školy minimálně stejné komplikace, jako při nezralosti v oblasti motoriky nebo znalostí.

4. Konsultují s Vámi rodiče školní zralost a připravenost svých dětí pro nástup do 1. třídy?

Jak kteří, máme povinnost dle RVP dovést děti k úspěšnému zahájení školy a zároveň možnost srovnání dětí v rámci kolektivu, a proto my rodiče informujeme, pokud navrhujeme dítěti odklad. Ne vždy se shledáme s pochopením, přestože máme k dispozici odborně zpracované diagnostické metodiky a dokážeme poměrně přesně odhalit, v čem má dítě rezervy a zda je dostatečně na školu připraveno.

5. V případě, že doporučíte odklad nástupu do školy, souhlasí s Vámi rodiče? Nebo spíše trvají na nástupu dítěte do školy.

Spíše náš názor nerespektují, nesouhlasí s námi.

6. Je pravidlem, že odklad školní docházky doporučujete spíše u chlapců – tzn. častěji se objevuje nezralost a nepřipravenost u chlapců?

Ano, určitě

7. Je pro Vás věk dítěte, resp. dosažení 6 let věku důležité při posuzování školní připravenosti? Nebo posuzujete dítě bez ohledu na to, kdy dosáhne šesti let?

Ano, z praxe vidím na dětech, jak se kolem šestého roku mění. Většinou musíme k těmto dětem poslední půlrok ve školce změnit přístup. Mají potřebu být více zaměstnávány, baví je řešit úkoly. Máme pro ně připraveny speciální sešity s didaktickými úkoly. Nejsou pro děti povinností, vědí, kde sešit mají, a pokud samy chtějí, úkoly si plní. Podle těchto změn je možné předpokládat, že jsou do školy připravené. Také se mění fyzicky, najednou se vytáhnou, jsou šikovnější, zlepšují se i zacházení s tužkou či nůžkami. Lépe a raději malují. Tyto změny jen výjimečně nastávají před dovršením šestého roku.

8. Souhlasíte, že chlapci narození v období květen – srpen a děvčata v červenci a srpnu příslušného roku by měli nastoupit do školy o rok později? Na základě Vaší zkušenosti – je odklad nástupu školní docházky u takto narozených dětí pravidlem?

Ano, je to zohledňované kritérium a zpravidla tyto děti odklad dostanou.

9. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u dítěte zralého? Jaké uvádějí důvody pro OŠD?

Nejčastěji říkají, kam by spěchalo.

10. Stává se, že rodiče trvají na nástupu dítěte do školy i v případě, že jim doporučíte odložit o rok?

Dříve se to stávalo, dnes spíše ne, rodiče s námi většinou souhlasí a rádi dětem odklad „zařídí“.

11. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

tělesná stránka 4

poruchy výslovnosti, 3

jemná motorika 4

hrubá motorika, 3

kognitivní oblasti – pozornost, paměť a myšlení 4

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 3

zrakové a sluchové vnímání, 4

emoční nezralost a nestabilita, 2

přijímání autority, 3

adaptace v kolektivu, 2

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 4

Jiné: *častá nemocnost*

12. Jaké projevy a možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro udělení OŠD?
Prodloužení dětství,

Předčasný nástup

13. Využívají rodiče možnost nástupu dítěte již v 5 letech podle platného školského zákona? Pokud ano, pamatujete si, v kolika případech k tomu došlo za posledních 5 let? Setkali jste se s nějakým konkrétním případem? Znáte, jak bylo dítě ve školní docházce úspěšné?

Ne, vůbec

14. Jaký je Váš osobní názor na předčasné zaškolení v době, kdy dítě dosáhne 6 let až v průběhu 1. třídy ZŠ? Stává se, že vyjde iniciativa z Vaší strany a dítěti doporučíte předčasný nástup do školy?

Nedoporučuji to zásadně, bylo by to k újmě dítěte.

Diagnostika v MŠ

15. Používáte ve Vaší MŠ komplexní metodu diagnostiky školní zralosti a připravenosti a jakou?

Používáme knihu Diagnostika předškoláka – Kolbábková, Klenková, denní záznamy o dětech, dvakrát za rok děti kreslí postavu.

16. Spolupracujete s PPP nebo SPC?

Pořádají u nás besedy pro rodiče předškoláků, jinak spolu nespolupracujeme při diagnostice předškolních dětí. Myslím si, bylo dobré, kdybychom více komunikovali přímo, ale informace se k nám dostanou pouze prostřednictvím rodičů, ty nejsou vždy sdílní.

17. Jaké metody používáte při přípravě předškoláků na nástup do školy? Liší se Vaše práce s dětmi, které jsou běžnými předškoláky, od práce s dětmi s odkladem školní docházky? Pokud ano, stručně popište jak. Využíváte MDS podle Svierkoszové? Pokud jinou, uveďte jakou.

Děti s OŠD mají individuální vzdělávací plán podle doporučení poradenského pracoviště. Metodu dobrého startu v naší školce provozujeme už šestnáct let, považujeme ji za výbornou procvičovací metodu na koordinaci, jemnou motoriku, grafomotoriku, ovládání těla, pohyb v rytmu atd. Absolvují ji všichni předškoláci.

Učitel F
Počet dětí v MŠ: 148
Počet obyvatel v místě MŠ: 24000
Délka praxe pedagoga: 17

OŠD

1. Jaký byl celkový počet předškolních dětí v roce 2011/2012 a kolik dětí zůstalo v MŠ s OŠD? Kolik bylo chlapců?

2011/2012 32/5/1

2. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut? Z jakého důvodu?
Odklady ano, ale nemělo by to být zneužíváno, stává se, že odklad dostanou děti, které by mohly do školy nastoupit, a potom se ve školce nudí.

3. Myslíte si, že by bylo lépe se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými?

Ano, myslím si, že by spoustu dětí mít odklad vůbec nemuselo, ale s tím individuálním přístupem ve školách je to těžké, když je ve třídě 30 žáků.

4. Konsultují s Vámi rodiče školní zralost a připravenost svých dětí pro nástup do 1. třídy?

Někteří, ale ne moc často.

5. V případě, že doporučíte odklad nástupu do školy, souhlasí s Vámi rodiče? Nebo spíše trvají na nástupu dítěte do školy.

Někdy ano, ale většinou se zařídí podle svého, navzdory našemu doporučení trvají na tom, že dítě do školy nastoupí.

6. Je pravidlem, že odklad školní docházky doporučujete spíše u chlapců – tzn. častěji se objevuje nezralost a nepřipravenost u chlapců?

Ano

7. Je pro Vás věk dítěte, resp. dosažení 6 let věku důležité při posuzování školní připravenosti? Nebo posuzujete dítě bez ohledu na to, kdy dosáhne šesti let?

Ano, na dětech je znát rozdíl.

8. Souhlasíte, že chlapci narození v období květen – srpen a děvčata v červenci a srpnu příslušného roku by měli nastoupit do školy o rok později? Na základě Vaší zkušenosti – je odklad nástupu školní docházky u takto narozených dětí pravidlem?

Ano, myslím, že se tímto pravidlem můžeme řídit.

9. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u dítěte zralého? Jaké uvádějí důvody pro OŠD?

Uvádějí, že dítě bude ve třídě nejmladší, že má dost času a nic mu neuteče apod.

10. Stává se, že rodiče trvají na nástupu dítěte do školy i v případě, že jim doporučíte odložit o rok?

Dnes se rodiče spíše k odkladu přikloní.

11. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

tělesná stránka 2

poruchy výslovnosti, 2

jemná motorika 2

hrubá motorika, 3

kognitivní oblasti – pozornost, paměť a myšlení 3

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 3

zrakové a sluchové vnímání, 3

emoční nezralost a nestabilita, 4

přijímání autority, 4

adaptace v kolektivu, 4

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 4

Jiné:

12. Jaké projevy a možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro udělení OŠD?

Rodiče se snaží dosáhnout odkladu, aby prodloužili dětem období bez povinností, to ovšem důvod není.

Předčasný nástup

13. Využívají rodiče možnost nástupu dítěte již v 5 letech podle platného školského zákona? Pokud ano, pamatujete si, v kolika případech k tomu došlo za posledních 5 let? Setkali jste se s nějakým konkrétním případem? Znáte, jak bylo dítě ve školní docházce úspěšné?

Ne, rodiče se možná obávají věkového rozdílu mezi dětmi

14. Jaký je Váš osobní názor na předčasné zaškolení v době, kdy dítě dosáhne 6 let až v průběhu 1. třídy ZŠ? Stává se, že vyjde iniciativa z Vaší strany a dítěti doporučí předčasný nástup do školy?

Nejsem zastáncem předčasných nástupů, dítě předčasně vyspělé po všech stránkách je spíše výjimkou.

Diagnostika v MŠ

15. Používáte ve Vaší MŠ komplexní metodu diagnostiky školní zralosti a připravenosti a jakou?

Nepoužíváme žádnou konkrétní metodiku, vyplňujeme záznamové listy, vedeme o dětech karty, kam zapisujeme pokroky ve sledovaných oblastech, používáme speciální didaktické pomůcky pro rozvoj oblastí stanovených RVP.

16. Spolupracujete s PPP nebo SPC?

Ano, každý rok v období před zápisem do první třídy u nás provádějí orientační vyšetření školní zralosti předškolních dětí.

17. Jaké metody používáte při přípravě předškoláků na nástup do školy? Liší se Vaše práce s dětmi, které jsou běžnými předškoláky, od práce s dětmi s odkladem školní docházky? Pokud ano, stručně popište jak. Využíváte MDS podle Svierkoszové? Pokud jinou, uveďte jakou.

Neliší se, věnujeme se jim stejně.

Učitel G
Počet dětí v MŠ: 84
Počet obyvatel v místě MŠ: 24000
Délka praxe pedagoga: 12

OŠD

1. Jaký byl celkový počet předškolních dětí v roce 2011/2012 a kolik dětí zůstalo v MŠ s OŠD? Kolik bylo chlapců?

2011/2012 42/11/10

2. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut? Z jakého důvodu?
Ano, vždy je určité procento dětí, které nejsou na školu připraveny, rok odkladu jim může pomoci.

3. Myslíte si, že by bylo lépe se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými?

V určitých případech ano, ale některým dětem nácvik nepomůže, potřebují spíše více času.

4. Konsultují s Vámi rodiče školní zralost a připravenost svých dětí pro nástup do 1. třídy?

Jen někteří, méně než bych očekávala, rodiče nepovažují náš názor za užitečný. Je to škoda, nevěří, že dokážeme děti objektivně posoudit a navzájem porovnat, atd.

5. V případě, že doporučíte odklad nástupu do školy, souhlasí s Vámi rodiče? Nebo spíše trvají na nástupu dítěte do školy.

Spíše s námi souhlasí. Rodiče se dnes staví k možnosti odkladu pozitivně.

6. Je pravidlem, že odklad školní docházky doporučujete spíše u chlapců – tzn. častěji se objevuje nezralost a nepřipravenost u chlapců?

Ano

7. Je pro Vás věk dítěte, resp. dosažení 6 let věku důležité při posuzování školní připravenosti? Nebo posuzujete dítě bez ohledu na to, kdy dosáhne šesti let?

Ano, považují hranici šesti let za důležitou. Změna je hodně znát. Máme heterogenní třídy a při srovnávání dětí pětiletých a šestiletých je rozdíl nápadný. Může se však stát, že se dítě tímto směrem v šesti letech nevyvine, určité individuální odchylky se vyskytují, a těmto dětem potom doporučujeme odklad. Je pravděpodobné, že k tomuto zlomu dojde později, a potom jsou na nástup školních povinností lépe připravené. Také se ovšem stává, že dítě je na tom po všech stránkách velmi dobře i dříve. I to je potřeba vzít v úvahu a všimnout si dětí individuálně.

8. Souhlasíte, že chlapci narození v období květen – srpen a děvčata v červenci a srpnu příslušného roku by měli nastoupit do školy o rok později? Na základě Vaší zkušenosti – je odklad nástupu školní docházky u takto narozených dětí pravidlem?

Nemyslím si, že to je pravda. Jsou děti narozené v létě, které mohou bez problémů nastoupit do školy. Komplikace mohou nastat v případě, že se dítě dostane do kolektivu, kde bude výrazně mladší, třeba i více než o rok, pokud by bylo větší množství dětí s odkladem. Nejde jen o zvládnutí školních úkolů, ale také o zařazení do kolektivu spolužáků. Tam je výrazně mladší dítě ve ztížené situaci.

9. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u dítěte zralého? Jaké uvádějí důvody pro OŠD?

Ano, konkrétní důvody nám neuvádějí.

10. Stává se, že rodiče trvají na nástupu dítěte do školy i v případě, že jim doporučíte odložit o rok?

Ano, ale méně často, dnes není odklad přijímán rodiči negativně, jsou mu spíše nakloněni.

11. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

tělesná stránka 2

poruchy výslovnosti, 2

jemná motorika 3

hrubá motorika, 3

kognitivní oblasti – pozornost, paměť a myšlení 4

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 3

zrakové a sluchové vnímání, 2

emoční nezralost a nestabilita, 3

přijímání autority, 3

adaptace v kolektivu, 3

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 3

12. Jaké projevy a možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro udělení OŠD?
Nedostatky ve výslovnosti, neobratnost – myslím, že je dítěti míra šikovnosti dána a s věkem se sice zlepšuje, ale není důvodem k odkladu, neznalost písmen, také není důvodem to, že neumí počítat – i když v RVP je uvedeno, že dítě v rámci předškolního věku by mělo umět napočítat do deseti. Stává se, že předškolní děti umí číst a něco napsat, a proto rodiče dětí, které to neumějí, si myslí, že je to důvod k odkladu. Já s tím nesouhlasím, číst a psát se mají naučit ve škole.

Předčasný nástup

13. Využívají rodiče možnost nástupu dítěte již v 5 letech podle platného školského zákona? Pokud ano, pamatujete si, v kolika případech k tomu došlo za posledních 5 let? Setkali jste se s nějakým konkrétním případem? Znáte, jak bylo dítě ve školní docházce úspěšné?

Někdy o tom rodiče uvažují, ale konkrétní případ, že by dítě nastoupilo dříve, si nepamatují.

14. Jaký je Váš osobní názor na předčasné zaškolení v době, kdy dítě dosáhne 6 let až v průběhu 1. třídy ZŠ? Stává se, že vyjde iniciativa z Vaší strany a dítěti doporučí předčasný nástup do školy?

Jsem zásadně proti.

Diagnostika v MŠ

15. Používáte ve Vaší MŠ komplexní metodu diagnostiky školní zralosti a připravenosti a jakou?

Pozorujeme děti několik let, mění se nám před očima a vše o nich zapisujeme a dokumentujeme. Metodiku žádnou nepoužíváme.

16. Spolupracujete s PPP nebo SPC?

Ne, ale myslím, že by bylo vhodné, kdyby se diagnostika školní zralosti prováděla přímo u nás a psycholog by mohl konzultovat své vlastní zjištění s našimi záznamy. Samozřejmě se souhlasem rodičů

17. Jaké metody používáte při přípravě předškoláků na nástup do školy? Liší se Vaše práce s dětmi, které jsou běžnými předškoláky, od práce s dětmi s odkladem školní docházky? Pokud ano, stručně popište jak. Využíváte MDS podle Svierkoszové? Pokud jinou, uveďte jakou.

Máme speciální úkoly, trénink grafomotoriky, didaktické hry, kreslíme cvičení na uvolnění ruky, snažíme se držet všech cílů v RVP.

Učitel H
Počet dětí v MŠ: 148
Počet obyvatel v místě MŠ: 24000
Délka praxe pedagoga: 25

OŠD

1. Jaký byl celkový počet předškolních dětí v roce 2011/2012 a kolik dětí zůstalo v MŠ s OŠD? Kolik bylo chlapců?

2011/2012 62/14/11

2. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut? Z jakého důvodu?

Ano, jsou děti, kterým odklad může pomoci a prospět, nástup do školy by pro ně byl příliš velkým stresem.

3. Myslíte si, že by bylo lépe se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými?

Nemyslím si, že by to mohlo zásadně ovlivnit počet OŠD a o individuálním přístupu ve škole si můžeme nechat zdát, alespoň v současnosti.

4. Konsultují s Vámi rodiče školní zralost a připravenost svých dětí pro nástup do 1. třídy?

Ne nebo zcela výjimečně

5. V případě, že doporučíte odklad nástupu do školy, souhlasí s Vámi rodiče? Nebo spíše trvají na nástupu dítěte do školy.

Rodiče se rozhodují sami, ale pokud doporučíme odklad, většinou s námi souhlasí. Spíše nesouhlasí, když říkáme, že odklad jejich dítě nepotřebuje, potom se většinou pokusí odkladu dosáhnout prostřednictvím PPP a nakonec ve většině případů dosáhnou svého.

6. Je pravidlem, že odklad školní docházky doporučujete spíše u chlapců – tzn. častěji se objevuje nezralost a nepřipravenost u chlapců?

Ano

7. Je pro Vás věk dítěte, resp. dosažení 6 let věku důležité při posuzování školní připravenosti? Nebo posuzujete dítě bez ohledu na to, kdy dosáhne šesti let?

Určitě, pokud dítě není nějak opožděno ve vývoji, kolem šestého roku dochází ke změnám v myšlení, v pracovním zaujetí, jsou šikovnější, rychlejší v plnění úkolů a více je to baví.

8. Souhlasíte, že chlapci narození v období květen – srpen a děvčata v červenci a srpnu příslušného roku by měli nastoupit do školy o rok později? Na základě Vaší zkušenosti – je odklad nástupu školní docházky u takto narozených dětí pravidlem?

Ano, obecně to doporučuji.

9. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u dítěte zralého? Jaké uvádějí důvody pro OŠD?

Stává se to, nijak často, a konkrétní důvody s námi rodiče většinou neřeší, myslím, že jim jde o to, odložit povinnosti sobě i dítěti.

10. Stává se, že rodiče trvají na nástupu dítěte do školy i v případě, že jim doporučíte odložit o rok?

Jen výjimečně.

11. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

tělesná stránka 3

poruchy výslovnosti, 1

jemná motorika 3

hrubá motorika, 3

kognitivní oblasti – pozornost, paměť a myšlení 3

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 3

zrakové a sluchové vnímání, 3

emoční nezralost a nestabilita, 3

přijímání autority, 2

adaptace v kolektivu, 2

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 1

Jiné: vyhranná lateralita, orientace v prostoru pravá-levá, nahoře-dole

12. Jaké projevy a možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro udělení OŠD?

Špatná výslovnost hlásek r a ř a vady řeči vůbec, pokud s nimi nejsou spojeny problémy v porozumění řeči a ve vyjadřovacích schopnostech.

Předčasný nástup

13. Využívají rodiče možnost nástupu dítěte již v 5 letech podle platného školského zákona? Pokud ano, pamatujete si, v kolika případech k tomu došlo za posledních 5 let? Setkali jste se s nějakým konkrétním případem? Znáte, jak bylo dítě ve školní docházce úspěšné?

Nesetkala jsem se s tím.

14. Jaký je Váš osobní názor na předčasné zaškolení v době, kdy dítě dosáhne 6 let až v průběhu 1. třídy ZŠ? Stává se, že vyjde iniciativa z Vaší strany a dítěti doporučí předčasný nástup do školy?

Nedoporučila bych to rodičům, sama jsem se narodila v září a šla do školy v šesti a pořád jsem byla ta nejmladší. A cítila jsem se odstrkovaná.

Diagnostika v MŠ

15. Používáte ve Vaší MŠ komplexní metodu diagnostiky školní zralosti a připravenosti a jakou?

Za metodiku považuju RVP PV a další rozšiřující dokumenty. Dvakrát za poslední rok děti kreslí postavu, sledujeme jejich komunikační schopnosti, dáváme jim grafomotorická cvičení, atp.

16. Spolupracujete s PPP nebo SPC?

Ne, dříve probíhaly depistáže přímo u nás v MŠ, ale několik let už se to nedělá.

17. Jaké metody používáte při přípravě předškoláků na nástup do školy? Liší se Vaše práce s dětmi, které jsou běžnými předškoláky, od práce s dětmi s odkladem školní docházky? Pokud ano, stručně popište jak. Využíváte MDS podle Svierkoszové? Pokud jinou, uveďte jakou.

Máme speciální úkoly, trénink grafomotoriky, didaktické hry, kreslíme cvičení na uvolnění ruky, snažíme se držet všech cílů v RVP.

Učitel I

Počet dětí v MŠ: 80

Počet obyvatel v místě MŠ: 24000

Délka praxe pedagoga: 15

OŠD

1. Jaký byl celkový počet předškolních dětí v roce 2011/2012 a kolik dětí zůstalo v MŠ s OŠD? Kolik bylo chlapců?

2011/2012 23/4/4

2. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut? Z jakého důvodu?

Ano

3. Myslíte si, že by bylo lépe se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými?

Myslím, že by se měli více dětem věnovat rodiče. Spoléhají, že děti všechno naučíme my ve školce, ale tak to není. My se snažíme děti naučit maximum. Přesto si myslím, že odklad některé děti potřebují.

4. Konsultují s Vámi rodiče školní zralost a připravenost svých dětí pro nástup do 1. třídy?

Ne z jejich iniciativy, snažíme se sami s rodiči hovořit o tom, že bychom doporučili jejich dítěti odklad.

5. V případě, že doporučíte odklad nástupu do školy, souhlasí s Vámi rodiče? Nebo spíše trvají na nástupu dítěte do školy.

V tomto s námi rodiče většinou souhlasí.

6. Je pravidlem, že odklad školní docházky doporučujete spíše u chlapců – tzn. častěji se objevuje nezralost a nepřipravenost u chlapců?

Ano

7. Je pro Vás věk dítěte, resp. dosažení 6 let věku důležité při posuzování školní připravenosti? Nebo posuzujete dítě bez ohledu na to, kdy dosáhne šesti let?

Spíše ano.

8. Souhlasíte, že chlapci narození v období květen – srpen a děvčata v červenci a srpnu příslušného roku by měli nastoupit do školy o rok později? Na základě Vaší zkušenosti – je odklad nástupu školní docházky u takto narozených dětí pravidlem?

U děvčat jen výjimečně, pro chlapce to většinou platí, ale měla jsem i chlapce narozené v letních měsících, kteří by podle mého názoru mohli do školy v šesti letech. Ale samozřejmě rodiče žádali o odklad, myslím zbytečně.

9. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u dítěte zralého? Jaké uvádějí důvody pro OŠD?

Každý rok máme jedno až dvě děti, které zůstanou ve školce i když jsou podle našeho názoru zralé. Rodiče nějak získají doporučení od PPP. Jsem si jistá, že je to mylná představa, že tím dítěti smysluplně prodlouží dětství.

10. Stává se, že rodiče trvají na nástupu dítěte do školy i v případě, že jim doporučíte odložit o rok?

Spíše ne.

11. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

tělesná stránka 3

poruchy výslovnosti, 3

jemná motorika 2

hrubá motorika, 4

kognitivní oblasti – pozornost, paměť a myšlení 4

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 4

zrakové a sluchové vnímání, 4

emoční nezralost a nestabilita, 4

přijímání autority, 4

adaptace v kolektivu, 4

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 4

sebeovládání 3

12. Jaké projevy a možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro udělení OŠD?
uzavřenost dítěte, vzrůst

Předčasný nástup

13. Využívají rodiče možnost nástupu dítěte již v 5 letech podle platného školského zákona? Pokud ano, pamatujete si, v kolika případech k tomu došlo za posledních 5 let? Setkali jste se s nějakým konkrétním případem? Znáte, jak bylo dítě ve školní docházce úspěšné?

Snad jednou za dobu praxe si pamatuju dívku, která nastoupila dříve, byla myslím narozena na podzim.

14. Jaký je Váš osobní názor na předčasné zaškolení v době, kdy dítě dosáhne 6 let až v průběhu 1. třídy ZŠ? Stává se, že vyjde iniciativa z Vaší strany a dítěti doporučíte předčasný nástup do školy?

Já si myslím, že zvláště mezi děvčaty je dost takových, které jsou narozeny v září nebo v říjnu a jsou natolik vyspělé, že do školy jít mohly. Nestává se to, rodiče neuvažují, že by dali děti do školy dříve. Mnohdy za ten rok navíc ve školce se naučí číst nebo i psát. Nevím, jak se na to dívají učitelky v první třídě.

Diagnostika v MŠ

15. Používáte ve Vaší MŠ komplexní metodu diagnostiky školní zralosti a připravenosti a jakou?

Konkrétní metodiku nepoužíváme, děti pozorujeme a důležité zapisujeme do záznamových archů.

16. Spolupracujete s PPP nebo SPC?

Pořádáme besedy o školní připravenosti pro rodiče. Jinak ne.

17. Jaké metody používáte při přípravě předškoláků na nástup do školy? Liší se Vaše práce s dětmi, které jsou běžnými předškoláky, od práce s dětmi s odkladem školní docházky? Pokud ano, stručně popište jak. Využíváte MDS podle Svierkoszové? Pokud jinou, uveďte jakou.

Pokud máme nějaká doporučení z PPP pro děti s odkladem, pracujeme s nimi podle toho. Jinak se naše práce s předškoláky a odkladovými dětmi příliš neliší. Obě skupiny se snažíme po všech stránkách připravit na nástup do školy.

Příloha č. 4 – Přepis rozhovorů s učiteli na základních školách

Výzkumná část - otázky pro učitele základních škol

Učitel A

Délka praxe 21

Škola – počet dětí ve škole/ve třídě - 500/30

Město – počet obyvatel 24000

1. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut?

Ano, máme velmi napjaté osnovy a dítě, které není zralé pro školu, má problémy se zvládnutím úkolů. Musíme toho zvládnout opravdu hodně během první třídy. Na druhou stranu dnes nejsou výjimkou děti, které už znají dobře abecedu a základní počítání, některé už umí číst, jenže o to větší rozdíly mezi dětmi musíme řešit. Nutnost odkladu je třeba opravdu dobře zvážit. Dítě se v určitém období nadšeně věnuje učení, je dobré, když už je v tu dobu ve škole. Řekla bych, že je potom pro školu dobře nastartované. Starší děti někdy toto nadšení ztratí dřív, než do školy nastoupí, a už se jim tolik nechce.

2. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 do 5 (větší hodnota = větší pravděpodobnost) z následujících možností:

tělesná a pohybová stránka, zdrav. stav 2

poruchy výslovnosti, poruchy řeči 2

jemná motorika, 3

hrubá motorika 2

kognitivní oblasti – pozornost, paměť, myšlení 4

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 4

zrakové a sluchové vnímání, 4

emoční nezralost a nestabilita, 4

přijímání autority, 2

adaptace v kolektivu, 2

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 3

3. Jaké projevy či možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro OŠD?

Rodiče někdy argumentují, že ještě není schopno plnit povinnosti nebo také že jim nic neuteče apod. Toto nepovažuji za důvod odkladu. Ten má vycházet z potřeb dítěte a ne jejich rodičů.

4. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u zralých dětí? Jaké uvádějí důvody?

Rodiče někdy argumentují, že ještě není schopno plnit povinnosti nebo také že jim nic neuteče apod. Toto nepovažují za důvod odkladu. Ten má vycházet z potřeb dítěte a ne jejich rodičů.

5. Stává se, že rodiče trvají na zaškolení u nezralého dítěte? Pokud ano, máte zkušenosti s tím, jaká je potom úspěšnost dítěte resp. zda se projevují nějaké problémy, znáte nějaký konkrétní příklad?

Ano, v každé první třídě mívám 2 až 3 děti, kterým by odklad školní docházky prospěl, na druhou stranu mnohdy děti přijdou po odkladu, a přesto ještě zralé nejsou, musíme jim věnovat zvláštní péči, ale tento individualizovaný přístup k dětem ve třídě s třiceti žáky je téměř nerealizovatelný.

6. Obvykle je doporučováno, aby dívky narozené v červenci a srpnu a chlapci narození v květnu až srpnu nastoupili do ZŠ s odkladem. Používáte obecně tento systém při doporučení OŠD rodičům takto narozených dětí? Ze své zkušenosti můžete tuto metodu doporučit?

Nemyslím, že by to bylo pravidlem, a nic takového nedoporučujeme. Když probíhají zápisy, neznáme věk dětí, posuzujeme, co dovedou, evidence dětí při zápisu probíhá s rodiči zvlášť - v jiné místnosti, zatímco dětem se věnují učitelé.

7. Jakým způsobem posuzujete školní zralost a připravenost dětí u zápisu, popište stručně metody a použité prostředky.

Používáme metody, které jsme si sami zpracovali, každý rok zápis probíhá trochu jinak. Vždy se snažíme, aby se děti cítily ve škole co nejlépe, máme pro ně připravenou pohádku, děti se aktivně sami zapojí do děje. V průběhu zápisu děti poznají školu, projdeme s nimi více místností a v každé jsou připraveny různé speciálně zaměřené činnosti. Děti chodí po malých skupinkách a na různých zastávkách plní připravené úkoly – zarecitovat básničku, zapívat, malovat, vystříhovat a poznávat různé tvary, skládají obrázky – puzzle. Všechno je dobrovolné, snažíme se dítě zapojit nenásilně, pokud recitovat nechce (třeba je stydlivý) nenutíme je a snažíme si s ním popovídat, abychom zjistili úroveň řeči a vyjadřovacích schopností. Děti při činnostech pozorujeme a vyhodnocujeme naše „testy“.

8. Myslíte si, že by bylo možné se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými než na OŠD?

Myslím, že v současném systému to není reálné. Děti, které mají nějaký handicap (nezralost či nějaké postižení) jsou ve škole znevýhodněné. V naší škole se snažíme přistupovat k dětem s ohledem na jejich individuální potřeby, ale není to dostatečné. Měla jsem případ chlapce, který měl problémy udržet pozornost, projevovali se také nezralost v oblasti zrakového i sluchového vnímání. Důsledky byly problémy se čtením a částečně i se psaním, až ve druhé třídě začal zvládat čtení uspokojivě – nebylo již pro něj tolik namáhavé, postupně se čtení i psaní zlepšilo, ale chlapec získal k oběma činnostem negativní vztah a nyní je velmi těžké jej motivovat... možná kdyby nastoupil o rok později, nebylo by to pro něj na začátek tak odrazující, byl by lépe připraven a neztratil by zájem.

Předčasný nástup školní docházky

9. Stává se, že rodiče přicházejí k zápisu s dítětem, které nedosáhne 6 let před nástupem školní docházky?

Ano, ale pamatuji se jen velmi málo případů za dobu mého působení ve školství. Myslím, že jsou děti, které by uspokojivě zvládly nároky školy i tehdy, nastoupí-li do školy v roce, kdy dosáhnou šesti let, ale není jich tolik. Navíc jsou dnes prvňáčci celkově starší a být ve třídě nejmladší není výhoda spíše naopak.

10. Jaký je Váš osobní názor/zkušenost na zaškolení pětiletých dětí? Doporučili byste rodičům dřívější nástup do školy a v jakých případech (konkrétní projevy a vlastnosti dítěte). *Netroufala bych si to rodičům doporučovat. Rozdíly mezi dětmi jsou zdrojem potíží. S ohledem na zvládnutí adaptace v kolektivu bych děti dříve do školy neposílala.*

Učitel B

Délka praxe 14

Škola – počet dětí ve škole/ve třídě - pouze 1. stupeň 550/27

Město – počet obyvatel do 25000

1. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut?

Ano, určitě se osvědčil. I můj syn měl odklad a vyplatilo se to. Ale nesouhlasím s udělováním odkladů kvůli nesmyslným důvodům. Rodiče si neuvědomují, že tím celkově posouvají věk dítěte, než dostuduje. Syn studuje vysokou školu a prodloužil si studium o dva roky – to znamená, že dostuduje až ve 27 letech. Zvláště u děvčat to může být dost pozdě.

2. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

tělesná a pohybová stránka 2

poruchy výslovnosti, poruchy řeči 2

jemná motorika, 2

hrubá motorika 2

kognitivní oblasti – pozornost, paměť, myšlení 3

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 3

zrakové a sluchové vnímání, 4

emoční nezralost a nestabilita, 4

přijímání autority, 4

adaptace v kolektivu, 4

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 4

3. Jaké projevy či možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro OŠD?

Rodiče mají často obavy, že dítě nemůže jít do školy, protože je příliš hravé. Ale hravost je přirozené chování a ne projev nezralosti.

4. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u zralých dětí? Jaké uvádějí důvody?

Myslím, že skutečný důvod je poskytnout dětem částečnou výhodu „staršího“ a oddálení povinností, ale slyšela jsem spoustu bizarních důvodů. Jedna maminka dala do školy společně sourozence, kteří byli více jak rok věkově od sebe, aby mohli být spolu. Nebo také dávají

děti do školy podle toho, jak nastupují do školy oblíbení kamarádi ze školky. Tohle určitě není možné považovat za relevantní důvody a je dobře, že dnes je třeba doložit k žádosti o odklad také doporučení poradenského pracoviště.

5. Stává se, že rodiče trvají na zaškolení u nezralého dítěte? Pokud ano, máte zkušenosti s tím, jaká je potom úspěšnost dítěte resp. zda se projevují nějaké problémy, znáte nějaký konkrétní příklad?

Není to tak časté, ale stává se to.

6. Obvykle je doporučováno, aby dívky narozené v červenci a srpnu a chlapci narození v květnu až srpnu nastoupili do ZŠ s odkladem. Používáte obecně tento systém při doporučení OŠD rodičům takto narozených dětí? Ze své zkušenosti můžete tuto metodu doporučit?

Je to doporučováno a obecně je možné to zohlednit. Ale zralé dítě by mělo jít do školy i přesto, že je narozené v létě.

7. Jakým způsobem posuzujete školní zralost a připravenost dětí u zápisu, popište stručně metody a použité prostředky.

Pozorujeme děti při plnění úkolů, zjišťujících úroveň jejich schopností. Recitují básničku, vážou tkaničku, schopnost komunikace s novým člověkem (učitelem), pozorujeme jejich chování v novém a neznámém prostředí, zda je dítě schopno se pustit maminčiny ruky a věnovat se zadanému úkolu bez úzkostných pohledů kolem sebe.

8. Myslíte si, že by bylo možné se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými než na OŠD?

V některých případech ano, v konkrétním případě holčičky (viz kazuistika) by dřívější nástup do kolektivu dětí v MŠ s cílenou pomocí usnadnil její adaptaci ve skupině vrstevníků. A individuální přístup z naší strany také vše nevyřeší, navíc pro něj nemáme dost prostoru.

Předčasný nástup školní docházky

9. Stává se, že rodiče přicházejí k zápisu s dítětem, které nedosáhne 6 let před nástupem školní docházky?

Jen velmi vzácně, osobně si vybavuji jen jeden případ. Byla to dívka nebo chlapec? Dívka. A pamatujete si, jak byla úspěšná? Pokud vím (neučila jsem ji) neměla žádné významnější problémy.

10. Jaký je Váš osobní názor/zkušenost na zaškolení pětiletých dětí? Doporučili byste rodičům dřívější nástup do školy a v jakých případech (konkrétní projevy a vlastnosti dítěte).

To je velmi těžké posoudit. Záleží na konkrétním dítěti. Nemyslím si, že by škola byla vhodná pro příliš malé děti. Osobně bych nástup mladších dětí raději nedoporučovala.

Učitel C

Délka praxe 3

Škola – počet dětí ve škole/ve třídě - pouze 1. stupeň 525/25

Město – počet obyvatel do 25000

Otázky pro učitele 1. stupně ZŠ

1. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut?

Ano, pomáhá, je užitečný. Uvažuje se o jeho zrušení a já to nepovažuji za rozumné a o koncepčnosti takového kroku pochybuji.

2. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

tělesná a pohybová stránka 2

poruchy výslovnosti, poruchy řeči 2

jemná motorika, 4

hrubá motorika 3

kognitivní oblasti – pozornost, paměť, myšlení 4

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 3

zrakové a sluchové vnímání, 4

emoční nezralost a nestabilita, 4

přijímání autority, 4

adaptace v kolektivu, 4

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 2

3. Jaké projevy či možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro OŠD?

Porucha výslovnosti, nevyhraněná pravolevá orientace, neznalost abecedy, neumí-li dítě počítat.

4. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u zralých dětí? Jaké uvádějí důvody?

Ano, myslím si, že důvodem je prodloužit dětství a oddálit povinnosti, nebo také přílišná hravost dítěte a podobně. Ale konkrétní důvody neznám, nepřicházím s rodiči, kteří žádají o odklad, do styku.

5. Stává se, že rodiče trvají na zaškolení u nezralého dítěte? Pokud ano, máte zkušenosti s tím, jaká je potom úspěšnost dítěte resp. zda se projevují nějaké problémy, znáte nějaký konkrétní příklad?

Ano, stává se to, děti jsou potom hůře zvladatelné, nedokážou se dostatečně dlouho soustředit, ruší ostatní děti, učení je pro ně příliš velká zátěž.

6. Obvykle je doporučováno, aby dívky narozené v červenci a srpnu a chlapci narození v květnu až srpnu nastoupili do ZŠ s odkladem. Používáte obecně tento systém při doporučení OŠD rodičům takto narozených dětí? Ze své zkušenosti můžete tuto metodu doporučit?

Nemyslím si, že by to byl důvod k odkladu vždy, záleží na konkrétním dítěti. Pravda je, že takto narozené děti dnes často odklad mají.

7. Jakým způsobem posuzujete školní zralost a připravenost dětí u zápisu, popište stručně metody a použité prostředky.

Děti plní připravené úkoly: pohovoříme si s dětmi, snažíme se zjistit schopnost orientace v prostoru, poznávání geometrických tvarů, jejich vystřihování, některé přednesou básničku, kterou si připravily, děti kreslí obrázek – za úkol dostanou postavu – tatínka, ale pokud chtějí malovat něco jiného, nenutíme je. Důležité je, aby se cítily dobře. Zápis nemá být pro dítě stresující a je dobré, když si to uvědomí i rodiče. Někdy se snaží dítě přehnaně na zápis připravovat a sami tomu přikládají velkou důležitost (osobní ambice, strach, aby jejich dítě nezklamalo apod.), že sami mohou dítě zbytečně znejistit. Uvědomujeme si, že některé děti by se ve známém prostředí chovaly trochu jinak. Kdybychom doporučovali odklad podle chování u zápisu, dostaly by odklad všechny introvertní děti a uzavřené samotářské povahy.

8. Myslíte si, že by bylo možné se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými než na OŠD?

Ne vždy, některé projevy nezralosti jsou přímo závislé na zrání CNS a tam vývoj trénováním neurychlíme, v některých oblastech (např. jemná motorika a grafomotorika, vizuomotorická koordinace, oblast sociální interakce apod.) trénink může pomoci. Myslím, že to vše dnes úspěšně dělají mateřské školy, proto je velmi vhodné, když děti do MŠ chodí. Minimálně jeden rok, ale myslím si, že čím déle, tím pro děti lépe.

Předčasný nástup školní docházky

9. Stává se, že rodiče přicházejí k zápisu s dítětem, které nedosáhne 6 let před nástupem školní docházky?

Nepamatuji si takový případ za dobu své praxe.

10. Jaký je Váš osobní názor/zkušenost na zaškolení pětiletých dětí? Doporučili byste rodičům dřívější nástup do školy a v jakých případech (konkrétní projevy a vlastnosti dítěte).

Je to velmi individuální. Dítě přiměřeně zralé a sociálně adaptabilní, které má doporučení poradenského psychologa i dětského lékaře, by asi mohlo nastoupit do školy. Obecně jsem však spíše skeptická k nástupu mladších dětí do školy.

Učitel D

Délka praxe 17 (ředitel 5)

Škola – počet dětí ve škole/ve třídě - pouze 1. stupeň 65/18

Město – počet obyvatel 1500

Otázky pro učitele 1. stupně ZŠ

1. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut?

Ano, je dobré mít tu možnost.

2. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

tělesná a pohybová stránka 1

poruchy výslovnosti, poruchy řeči 2

jemná motorika, 3

hrubá motorika 3

kognitivní oblasti – pozornost, paměť myšlení 3

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 3

zrakové a sluchové vnímání, 4

emoční nezralost a nestabilita, 3

přijímání autority, 4

adaptace v kolektivu, 4

schopnost spolupráce a vzájemného respektu, 2

3. Jaké projevy či možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro OŠD?

Nevím, co myslíte. Jestli podle Vás existuje důvod odkladu, který vlastně důvodem není.

Nenapadá mě nic, to co jste říkala, všechno důvody k odkladu jsou. Snad poruchy výslovnosti nejsou nutnou příčinou odkladu a pohybová neobratnost a tělesný vzrůst může být u některých dětí spíše dědičná než vývojová záležitost – odklad patrně nic nevyřeší.

4. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u zralých dětí? Jaké uvádějí důvody?

Ano, stává se to. Nám důvody uvádět nemusí, stačí, když doloží potřebná doporučení, ale domnívám se, že chtějí dítěti prodloužit dětství a oddálit sobě i jim povinnosti povinností.

5. Stává se, že rodiče trvají na zaškolení u nezralého dítěte? Pokud ano, máte zkušenosti s tím, jaká je potom úspěšnost dítěte resp. zda se projevují nějaké problémy, znáte nějaký konkrétní příklad?

Každý rok nastoupí do první třídy dítě, které má v nějaké oblasti potíže, obvykle jsou pozadu oproti ostatním dětem a učení je nebaví, musí vynaložit mnohem větší úsilí a na známkách to není poznat, alespoň oproti ostatním dětem. Ztrácejí chuť se zlepšit. Je třeba spolupráce s rodiči, aby pochopili, že mají své děti podporovat a mít s nimi trpělivost, někteří však neakceptují horší známku než dvojku a berou to jako selhání dítěte nebo také učitele. To se týká nejen dětí nezralých, ale také méně nadaných nebo s různými poruchami učení.

Pro práci učitele je velmi náročné přizpůsobit se rozdílnému tempu dětí ve třídě. Ty běžně nadané mají úkoly hotové dříve a je třeba zabránit, aby se začaly nudit. Ale to prostě patří k práci učitele, a svědčí to o jeho kvalitě, že si poradí s různě nadanými dětmi.

6. Obvykle je doporučováno, aby dívky narozené v červenci a srpnu a chlapci narození v květnu až srpnu nastoupili do ZŠ s odkladem. Používáte obecně tento systém při doporučení OŠD rodičům takto narozených dětí? Ze své zkušenosti můžete tuto metodu doporučit?

V zásadě s tím souhlasím, ale i tak je třeba dítě individuálně posoudit.

7. Jakým způsobem posuzujete školní zralost a připravenost dětí u zápisu, popište stručně metody a použité prostředky.

Děti pozorujeme, jak komunikují, jestli se nebojí, zjišťujeme schopnost zacházení s běžnými předměty – tužka, nůžky. Zjišťujeme, jak zvládají pravolevou orientaci.

A jaké metody používáte, nějaké standardizované testy? Ne, dříve se používal Kern-Jiráskův test školní zralosti, dnes děti malují obrázek, vystřihují určené tvary nebo mají za úkol konkrétní tvar namalovat, poví nám básničku nebo zazpívají písničku. Snažíme se, aby děti neměly pocit, že jsou zkoušené, spíše si hrají.

8. Myslíte si, že by bylo možné se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými než na OŠD?

Myslím, že nelze úplně zavrhnout OŠD, někdy dítě jen potřebuje více času. Jsou však případy, že dítě je nepřipravené na školu v oblastech, kdy by včasný nácvik pomohl – tady jsem pro, MŠ se dnes většinou intenzivně věnují nácviku potřebných dovedností, a pokud jde ruku v ruce i výchova v rodině, je dítě většinou na školu dobře připravené a je jich většina.

Předčasný nástup školní docházky

9. Stává se, že rodiče přicházejí k zápisu s dítětem, které nedosáhne 6 let před nástupem školní docházky?

Ano, ale velmi výjimečně

10. Jaký je Váš osobní názor/zkušenost na zaškolení pětiletých dětí? Doporučili byste rodičům dřívější nástup do školy a v jakých případech (konkrétní projevy a vlastnosti dítěte).

Není to v naší kompetenci, ale osobně bych to nedoporučoval, snad s výjimkou velmi nadaných dětí, pro které je další rok v MŠ ztrátou času. Tyto děti bývají i v pozdějším věku spíše individuality a jsou stranou kolektivu, protože se liší, takže se dají očekávat problémy v sociální oblasti, ale tyto děti potřebují stejně individuální péči. Učitel by na to měl zase brát ohled.

Poznámky

U nás ve škole jsou učitelé zvyklí věnovat se žákům individuálně, podle jejich potřeb. Většinu problémů dětí s adaptací na školu zvládnou. Naším cílem je, aby se děti do školy těšily, nebály se a mohly zažívat své drobné každodenní úspěchy. Jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout, je slovní hodnocení. Znamka není, zvláště v počátcích učení, dostatečným ohodnocením. Abychom byli spravedliví, některé děti bychom odsoudili do role žáka s trvale horšími známkami (protože pro jedničku jsou jasná kritéria a na ta méně nadaný žák nedosáhne). Slovním hodnocením můžeme vyzvednout úspěchy, upozornit na zlepšení – je to mnohem méně diskriminující. Proto považuji slovní hodnocení na prvním stupni a zvláště v první třídě za určitý způsob, jak se ku prospěchu budoucího vztahu dítěte ke škole vyrovnat s rozdíly mezi dětmi.

Učitel E

Délka praxe - 29 let

Škola – počet dětí ve škole/ve třídě ZŠ 525/29 žáků

Město – počet obyvatel do 25 tis. obyvatel

1. Považujete OŠD obecně za potřebný a opodstatněný institut?

Spíše ano.

2. Jaké jsou nejčastější důvody pro doporučení odkladu nástupu do ZŠ, škálování na stupnici od 1 (ojediněle) do 4 (velmi často) z následujících možností.

tělesná a pohybová stránka 3

poruchy výslovnosti, poruchy řeči 3

jemná motorika 3

hrubá motorika, zvládnání sebeobsluhy 4

kognitivní oblasti – pozornost, paměť, myšlení 4

nedostatky v komunikaci (percepce, vyjadřovací schopnost, slovní zásoba) 4

zrakové a sluchové vnímání 3

emoční nezralost a nestabilita 4

přijímání autority 4

adaptace v kolektivu 4

schopnost spolupráce a vzájemného respektu 4

Jiné: Umět rozlišit, jak se chovat k různým lidem – dospělí, děti. Znat základní pravidla chování a umět přijímat další stanovená pravidla. Chtít poznávat nové.

3. Jaké projevy či možné důvody nepovažujete za opodstatněné pro OŠD?

Vzrůst dítěte.

4. Stává se, že rodiče trvají na odkladu školní docházky u zralých dětí? Jaké uvádějí důvody?

Ano. Čekají, až bude chodit do školy mladší kamarád/ka, sourozenec půjde do školky. Dítě se jim zdá hravé, zakřiknuté, malý vzrůst.

5. Stává se, že rodiče trvají na zaškolení u nezralého dítěte? Pokud ano, máte zkušenosti s tím, jaká je potom úspěšnost dítěte resp. zda se projevují nějaké problémy, znáte nějaký konkrétní příklad?

S tímto jsem se ještě nesečkala.

6. Obvykle je doporučováno, aby dívky narozené v červenci a srpnu a chlapci narození v květnu až srpnu nastoupili do ZŠ s odkladem. Používáte obecně tento systém při doporučení OŠD rodičům takto narozených dětí? Ze své zkušenosti můžete tuto metodu doporučit?

Dříve jsme toto často uplatňovali.

Ano, tuto metodu doporučuji. Zejména u chlapců.

7. Jakým způsobem posuzujete školní zralost a připravenost dětí u zápisu, popište stručně metody a použité prostředky.

Sledujeme výslovnost, slovní zásobu (odpovídají na otázky, zpívají, recitují), schopnost soustředit se a naslouchat, začlenit se do skupinky dalších dětí, při pracovních a výtvarných činnostech se zaměřujeme na jemnou motoriku (zavazují tkaničky, skládají, kreslí, vybarvují), při plnění úkolů sledujeme ochotu zapojení, spolupráce s ostatními dětmi, staršími dětmi i učiteli.

8. Myslíte si, že by bylo možné se zaměřit na cílenou přípravu dětí ohrožených nepřipraveností – tedy spíše na prevenci školní nezralosti a následně ve škole na individuální práci s dětmi nezralými než na OŠD?

Podle možností mateřské i základní školy asi ano. Ale současné vysoké počty žáků ve třídách k tomu nedávají možnost.

Předčasný nástup školní docházky

9. Stává se, že rodiče přicházejí k zápisu s dítětem, které nedosáhne 6 let před nástupem povinné školní docházky?

Ano. Spíše zřídka.

10. Jaký je Váš osobní názor/zkušenost na zaškolení pětiletých dětí? Doporučili byste rodičům dřívější nástup do školy a v jakých případech (konkrétní projevy a vlastnosti dítěte). Znáte nějaký konkrétní případ?

Setkala jsem se dokonce v jedné třídě se třemi dívkami, které dosáhly věku 6 let v průběhu září a října. Tyto dívky byly zpočátku pomalejší, ale během prvního ročníku srovnaly své tempo s ostatními žáky. Všechny tři dosahovaly velice dobrých výsledků po dobu pěti let, které jsem je vyučovala. Ani nyní nemají žádné potíže. Jedna z nich je žákyní víceletého gymnázia s výbornými výsledky.